

JEDENÁCTÁ VEČER

JEDENÁCTÁ VEČER. . . II.

Srdce Ježíšovo, pokladnice veškeré
moudrosti a umění, smiluj se nad námi.

/Z litanie/

19. září 1846 se zjevila Přesvatá Panna Maria na hoře
La Salettské dvěma pasáčkům - Melanii Calvatové
a Maximinu Giraudovi.

13. května 1917 a pak každého 13. dne v měsíci až do
13. října se zjevila Přesvatá Panna Maria na Cova da
Iria ve Fatimě třem dětem - Lucii, Hyacintě a Františkovi.

11. července 1846 se v Périgeux narodil a 3. listopadu
1917 v Bourg-la-Reine zemřel Léon Bloy.

Jan ZAHRADNÍČEK (1905 - 1960)

LA SALETTA

Misereor super turbam

Marc. 8, 2

Láska Boží je bez slitování

Melanie Calvatová

Zvony (zbyly-li jaké) vyzváněly zblízka
na samém srázu věčnosti
Už zrána se stmívalo, přišel déšť a potom slova
má ubohá slova rozprášená od posledního útoku
na zamořené pásmo strachu
táhnoucí se podél veškeré skutečnosti mých pěti smyslů
a ještě dál
počala se znovu šikovat
voják za vojákem

Šlo o to proniknout hlasem, provrtat
přísností slova rozžhaveného
to, čemu od věčnosti nebyla dána žádná řeč
žádná ústa, žádný nástroj, žádný dech
a co teď s démantnou neprostupností
srazilo proti nám
v jedinou krácející zeď

Mudrci, věštcí, hadači, kouzelníci
překřikovali se navzájem
a překřikovali zvony
jak v poslední večer Baltazarův
před tajemnou rukou píšící
po stěně paláce babylonského
jehož základy se nezadržitelně poroučely

Bylo křiku
ale na jedinou, poslední, nejzávažnější
otázku odpověď nenalezali
sen zůstal nevysvětlen
a zeď se blížila
každým dechem
drtíc pod sebou kolébky i hroby
císařství červů
se ustavičně roztahovalo...

Nastal podzim

Bylo to po veliké válce, ulice rozbourány
bylo to před velikou válkou, ulice postaveny
Léto od nás odcházelo jak dosud žádné léto
Stmívalo se, růže šly spát, děti s pláčem
se probouzely, jak by jim kdosi bránil růst
Ty starší tlačila můra, ptali se druhá druh
je to minulost doznívajících v hrůzách snů
je to budoucnost přicházejících v tuchách snů?

A zatím daleko Babylona

na jedné zcela obyčejné, nevzhledné, dosud přehlížené hoře
která však bude jmenována jak Arrarat, Sinaj a Kalvarie
bez hřímajícího průvodu blesků a orlů
a také andělům příkazujíc, by zticha byli
ve společnosti pasáček a krav
sedí a pláče
dívenka
paní vznešená
matka zástupů, matka krásného milování

Pláče nad námi všemi
jak obloha v listopadu
naříkajíc, že už nemůže zdržet
Rameno trestajících....

Ta, která nepromluvila od svatby v Káni
mlčíc i na Golgotě
toho dne po prvé po více než osmnácti stech letech
dává se do řeči s pasačkou Melanií Calvatovou
i s jejím druhem maličkým Maximinem
Oba jsou nigramotní
modlí se špatně a nikdy nebyli dále
než v neděli na mši, nikdy neslyšeli vyprávět
než o neúrodě žita a brambor a dobytčím moru
Dětí nuznějších a nevědomějších si nemohla vybrat
ta, která vládne oběma Zákonům a za jejímž pláštěm
hrnou se hvězdy jak zrní z výmlatu nebeského
Heroldů s hlasem slabším nemohla nalézt pro svůj vzkaz
Láska, jež pláče
a přece s nimi rozmlouvá v nářečí jejich kraje
svěřujíc jim poselství
jež platí všem lidem země

Výsměch dost krutý
si tu ztropila Paní
z mudrců, věštců, hadačů, kouzelníků
ze všech, kdo v Paříži, Salamance a Jeně
přecpávají se zdechlinami filosofií
říhající pýchou
a zatím jejich slova se potloukají
co nejdále od pravdy

Výsměch dost krutý si tu ztropila z jejich vychloubání
že znají, jak se dělá sněhová vločka
že znají, jak se dělá jítro
že znají, jak se dělá úsměv nevinátka
A zatím nevědí
která hodina udeřila
na věžích světa
i v jejich srdci

A proto je pominula, jak by jich nebylo vůbec
i s jejich soustavami, bojišti a vítěznými oblouky
ani dost málo si neoblubujíc břeskné vytrubování
blahobytu a vzdělanosti pro všechny

Hledala po celém světě, až našla
namísto blahobytu, kterého není, chudobu
namísto vzdělanosti, které není, prostotu
hledala až našla dvojici dětí tak chudých
dvojici dětí tak prostých jak jen možno
a s nimi se dala do rozprávky
o věcech, které se týkají hniloby zemčat
stejně jako hniloby měst a pádu říší
o věcech, které se týkají celého světa
stejně jak se ho týká střídání dne a noci
i nevyhnutelnosti smrti

Protože druzí by ji patrně neposlouchali
anebo jen na půl ucha
pospíchajíce od ničeho k ničemu
pod stropem oblohy popraskané
rozpráví s Melanií a Maximinem
usmívá se, chlácholí vlídně
když se lekají přílišné krásy
její tváře, jejích šatů
ze světla a slávy....

II.

Zatmívalo se výhružně, záření velikonoční
dohořívalo v oblačných kalvariích, zatím co dole
domy stály pot úzkosti na čelech stropů
Hledíce si okny v okna ověřovaly své vrávorání
Zdi je bolely od stání, pilíře od držení, přešlapovaly
neslyšně

Záviděly stromům a když se přihrnul vítr
mumlaly dlouze z hlubin svých průjezdů, schodišť a chodeb
mumlaly teskně "dejte nám Krista", znělo to jako pláč
Jejich obyvatelé si to vysvětlovali špatným těsněním
nemohouce připustit, že by kamení promluvílo....

Hluchotou bloudila vůně hyacintů
vždy jednou za rok
vzpomínka je obešla. Trnuli chudí. A v tom šeru
události větší a větší
nosily do kouta revolucím
které měly porodit nové slovo
ale zmítaly se v křečích věštebných
Pythie hrůzou šílené
krev a nadávky vyplivující

Byly to samé potraty
nic se nezrodilo

Jenom lásky znatelně ubývalo
jenom tratoliště marných řečí a marné krve
rôzrůstala se v bařiny
do nichž se beznadějně zařezávaly fregaty výprav
odsouzených už na samém počátku
aby uvázly na místě východiska....

Oblačná pohoří Alp se kupila nad světem
a mezi nimi kopec lasalettský
sezváněl pod svou přímluvu
stáda krajin
utrmácených dlouhým putováním
zatím co tragédie začínala všude
do bubnování k nástupu nových sil, nových možností,
nových lásek
zaznívalo vzdáleným nářkem nepřetržitým
"nebude-li se chtít můj lid podrobiti
budu nucena upustit rameno Syna svého"

Dětem do usínání vcházela ta slova
hluchým do ticha, slepým do tmy

Kdejaký kazisvět
strkal prsty do soukolí vesměrného
a hněv Beránkův
podoben hřímání vzdálenému
potřásal hřívou ohně
ale nikdo ho neslyšel, třebaže kolikrát
na úpatí katastrof
rozhostilo se takové ticho
že bylo slyšet, jak stáda temnot
spásají lampy světla
a sluch se třásl za oči ohrožené
potopou nevidění
Nikdo ho neslyšel, třebaže slyšet bylo
slavnostně odměřené, zbožné a vážné
otáčení země před svatostánkem slunce
a ustavičné naplňování
zázraku rosy
v očích nového dne

Nikdo ho neslyšel, jen básníci u svých stolů
v městech starého světa za oceánem
zahlédli pod svými okny
truchlivé průvody následků před příčinami
zahlédali pořádat dobročinné sbírky
pro pohořelé z požárů, které ještě nevybuchly
a tetelili se předtuchami
oni
těžce uchráněnou prostotou srdce svého
společníci nehodní, druhové bezděční
těch malých dvou proroků Melanie a Maximina
kteří ve své nevědomosti věděli více než největší z nich
věděli a nezpychli
jsouce v prachu před krásou
která je pravdou též....

Ve zmatku spořádaném
psal čas po planetě naší rychle se otáčející
Bůh se smál
dávaje za pravdu moudrosti pošetilých, radosti zarmoucených
síle slabých
dávaje za pravdu básníkům
až dneska

oči oslepené viděním nevidaného
uši ohlušené slyšením neslýchaného
u svých stolů
brk vytržený z křídel anděla padlého
oni smáčejí v kalamářích
plněných krví
nových bojišť
nových popravišť
a píší
útrpná svědectví časů svých

Oni nešťastnější básníků minulých
kteří hrůzu vždy zaklínali
stavějíce mezi ni a dech spících
neumdlévající mávání křídel ostražitosti
jadrně nepřechodné trvání lásky
či matčino slovo, slovo vlast
Oni nešťastnější všech básníků minulých
protože sídlí v hrůze
a hrůza v nich

Oni nemají už koho varovat
- všichni jsou postiženi
oni nemají už před čím varovat
- všechny obavy se dopodrobna vyplnily
oni nemají už komu žalovat
- nikdo jich neposlouchá

Láska je sama, matka je sama, vlast je sama
nikdo nerytěruje, nikdo neláme kopí
neboť není také protivníků
kromě Protivníka jediného
zloděje dechu a chleba
kterého nevidíme
který je všude
ta démantně neprostupná
krácející, blížící se, drtící zeď

III.

Ale to všechno, co se děje
taďy nablízku i kousek dál
co kořeny svými dosud v tmě je
až ve chvíli své se přioděje
v minula žal

- tak jak verš právě psaný
z měkké a žhavé litiny
tušení, úzkosti a záblesků pravdy odlévaný
tuhne v hlas jediný
v ten hlas -
o čtenáři pokrytecký
můj bližní, můj bratře
to hluboko v nás
pochody všecky, převraty všecky
snují se nejprv. - A ten, kdo půjde a natře
svět ošklivou barvou nenávisti
namáčí stejně v srdci našem jak svým
Namáčí stejně a nikdy si nejsme jisti
zda po dobrém nebo po zlém
nepřivolili jsme k nějaké vraždě vzdálené
anebo k bezpráví křiklavému
jež sotva už tušené
po hladině souvislostí

jak vlna zlá nazpět se přižene
a bude zhoubně hnísti
a podrazí nohy skutku tvému
nejšlechetnějšímu, jakýs chtěl
vykonat právě

nikdy nevíme, kterých těl
jsme se dotkli v nebeské trávě
ticha, když se ve spánku převracíme
ani kdo na stisk ruky čeká
a když s pohledem kosým
tím bratrem nenávisti a vraždy
se od něho odvracíme
na chvíli tak jak navždy
kdo pláče? Ó prosím
snad přítel, snad truchlivá víra dávnověká
co putuje s nářkem k člověku od člověka
prosila u nás - minulosti už hotové
roztrhat dlužní úpis, jak nebylo by

Smějem se, pláčem - my neblazí poslové
mezi tím, co do stodol skutků svezeno čeká
a mezi tím, co teprve nastat má
a co teď s tváří zloby
z hlubin dole i nad náma
proniká k vulkanickému náboji
ve věcech v nás

My nazí vystupující z lázně neznáma
v očích štípající sůl poznání hořkého
bědnější, že si nechceme přiznat bídu svou
chořejší, že před druhými i sami před sebou
svou chorobu skrýváme - zbla božského
nehledající už v katedrále pobožené
lidství svého vyvráceného do kořene

Obviňujeme a přitom na lavici
mezi vinníky místo i pro nás je, žalující
trestáme, ale že nevinných nikde není
tvrdostí trestu všichni jsou postiženi
vítězi v poražených, poražení ve vítězích
jak proudy dva v jedné srázných březích
ženou se k odplatě konečně....

Jak dříví do lesa nosíme smrt do království smrti
místo abychom se rozpomněli
před travou rašící z drtí
našich Babylonů
vždy znovu v prach se rozpadajících
že na stromě života byli jsme roubování

Místo abychom se před lidmi ani před anděly
za bědy své nestyděli
a řekli si nad troskami Babylonů
/co poslové ticha ve střevících
pobitých stálicemi blíž k našemu stonu
přišli by sklonit ucho své/
že na stromě života byli jsme roubování
a že do ráje nevstoupíme zítra či pozítří teprve
ale už dneska, kdy bědností svou jsme křižováni

Místo abychom si řekli, můj bližní, můj bratře
sám nebyls při žádné své myšlence, žádném slově
jas miliard očí planoucích v jedné vatře
osvětluje kroky své nejtajnější, abys byl pohotově
Bohu se odpovídat, účet klášť nemluvnátku
jež nevědouc o ničem přijde tě soudit vkrátku

Není věci tak nepatrné, že na ní nezáleží
snítku zvedáš, světy padají, dohlédneš stěží
však bez očí vidíš.... Tvá cesta.... jiné není
neunikneš strašlivé svobodě předurčení....

Neboť cokoli spoutáno, bude spoutáno
cokoli rozpoutáno, bude rozpoutáno

IV.

Stojím na planetě naší rychle se otáčející
pod nohama rej sluncí a nad hlavou
lesy a moře a domy v záři své
vše převráceno a věčně se převracející
v ložiskách smaragdové hry světelné
mezi dvojí tmou
mezi dvěma lázněmi
v oceáně s jitřenkou
a v oceáně s večernicí

Tak na zemi
vše převráceno a věčně se převracející
od západu na východ
od minulosti k budoucnosti
od tmy do světla
vše hledající a nalézající
nepřítele svého -
den v noci, v jeseni jaro, v plodu květ
Stojím na planetě naší rychle se otáčející
a hledím zpět
pod nohama roj sluncí a nad hlavou
lesy a moře a domy v jasech svých
a jak sestupuji temným schodištěm svého těla, svých let
hmatám kolem sebe tmu tmou
a za ní událostí všech lávu sesedlou
temnou tloušťku masivů pohrom utichlých
se všech stran planetu svírající....

Kolem dokola zkamenělá kronika šerá
se všemi záchvěvy
listí a srdcí a slov, co vyřčena včera
i kteréhokoli dne už od Evy
mne svírá tíhou svou
když nahmatávám tu tvrdost nepromíjející
slzami vlhkou hotovost našich vin
surovost surovin
na chvíli svou čekající -
A jen nahoře nad hlavou
v temné šachtě schodiště mého světlo dne
pěstičky dětské zvící
a jen pod nohama v hloubce závratné
roj sluncí na prach rozemlet
nepochopitelně září
jak Betlem a Nazaret
srdcí mému
ptáku v průvanu zmítanému
mezi začátkem a koncem
mezi zářivým začátkem a zářivějším koncem
mezi minulostí a budoucností, které však nepředvídaně
se prostoupily svítíce každá na opačné straně....

Stojím zase na planetě naší rychle se otáčející
a všechno, co jest
už není
ohnivým proudem unášeno bez prodlení
před očima hvězd a zvířat a dětí
co v bundičkách blahoslavenství zde vidíš dováděti
plné moudrosti v čase jurodivém
který se marně ptá
proč se najednou pod dlažbou a zdívm
udělalo tak špatně zemi
že zvrací své mrtvé. Proč to, co bylo a není
už zase jest
proč minulost nezůstává minulostí
pohřbenou a oplakanou všemi

ale jak přízrak štěničných měst
kde od potopy neuklízeli
od časů ninivských prach nesetřeli
nás přítomné v domech svých hostí
Stojím a potácím se v planety zběsilém otáčení
kde mrtví s živými pomíšení
Stojím a stojí Kříž
nehybný ve svém kmeni
a jeho ramena
na západ a východ dychtivě vztažená
letíce výš
vrhají stín svůj na planetu

K vodorovné bolesti země on Žal vždy svislý
Od Dokonání na tom, co koná se, nezávislý
On Nevývratný, kdy všechno v letu
On Láska s hněvu příchutí ohnivou
žírící ranou slunce v boku svém probodeném
váží z hlubin slzy a krev, zatím co vraždit se ženem
a století jdou, století jdou
zanikajíce s nářkem, jenž konce nemá
v tichosti srdce jeho
bráně otevřené Jerusalema
nebeského

V.

Chvat hodin
ani pomalu ani rychle
chvat hodin, však s nekonečnou vážností
dopřáváje času i uschlému listu
jako by klesal všemi věky
až na dno ráje pod strom poznání a zla -
dopřáváje času i kanoucí slze
než spadne krok od Brány
před zdviženým mečem andělů vyhánějících

Chvat hodin pomalejší než balvan zraní
pomalost hodin rychlejší než blesk

Kdesi v dálce

pampeliška se sesouvá pod příbojem světla
a oči hvězd jí prokazují tolik pozornosti
jako zemětřesení nebo zhroucení říše
A jediné srdce drcené mezi dvěma
balvany nemohoucnosti a touhy
probouzí účast
kterou by mu mohly závidět modly okuřované
kadidlem lichocení nečistého
kdyby viděly....

Zapomínalo se jak na smrt
co je nástrojem, co čemu slouží
a jsou-li tu včely
aby vypocovaly vosk
a hromničky zářily
na oltářích a v hlavách umírajících
na cestu od člověka k Bohu
nejsem tu já ani ty, abych~~á~~ voskem
práce své vypocené
zalepoval buňky mezistěnu neskutečného
nehledám svůj smysl jen v budoucích rojích
jsa přece víc než trubec
a vůbec
hmyzím tím drillem pohrdaje

Nechce se mi, i když by všichni
po hlavě chodili, po hlavě chodit též
třebaže se vydávám v nebezpečí
směšnosti pro chůzi svou přirozenou
nechce se mi halekat ano a halekat ne
podle toho jen, odkud fouká
děsím se mravenišť okusujících krabičku od zápalek
děsím se stád
přežvykujících od rána do večera
jediný žvást

Jsem tu, můj Bože
na planetě naší rychle se otáčející
návštěvou u krásy
bytem v hrůze
a mezi hrůzou a krásou
tak sotva si stačím rozvážit
co všechno ztraceno, co všechno
ztratit lze ještě

Pořád ještě zpěv kohoutů po ránu
hlas přespolních zvonů i podupávání
dětských nožek na podlahách domácností
mne za srdce bere - pořád bez zastavení pospíchám
podél nekonečných průčelí obličejů
za nimiž se rozsvěcuje a zhasíná
za nimiž v hlubinách bytů nedostupných jak prahy hvězd
klavíry bez rukou přehrávají melodie událostí
které se tu po milionté dějí bez povznášející špetky
dobrodružství nebo zklamání přivádějících na nové cesty
Slovo láska berou do úst jen s hrůzou příslovečnou
před touto nejděsivější třaskavinou světa
zajistivše se už napřed, aby jim neuškodila
A země obolavěná šlépějemi
kroků bez návratu - kroků na jednom místě
naříká....

Slyším ten nářek, slyším zvony, slyším hlas dětí
ale nadarmo....
barvy odlepené od věcí plují vzduchem jak rubáše
hledající mrtvého svého, vůně zůstaly stát
jak Marie před hrobem prázdným a otevřeným
a zvuky samy na sebe odkázány
jaly se budovat babylonskou věž křiku
takže se bojím, že už nás neuslyší
že už nás neuvidí, až jim ji ukážeme

Tvář žalu

leptanou miliardami kapek mlhy listopadové
jak se zvedá podsvětním šerem
hledíc v okna
nájemníků těch krátkodobých
těch utěšených bez útěchy
těch doufajících bez naděje
povykujících jak by nic....

Běda, že jsme tak vyrostli ze střevíčků dětství
ve kterých se tak pěkně šlapalo do Betlema
ve kterých se tak pěkně šlapalo na Kalvarii
a také na pastvu za Melanií a Maximinem
k trávě hrobařce, k trávě zvěstovatelce....

Běda, že z pýchy a zoufalství
zavrhli tuto cestu
jedinou
aby na každém místě světa
spravedlnost s láskou se políbily -

Křik vzrůstá, neslyšet nářek Melanie
pro krev nevinátek
tísňící nedotčený sníh budoucnosti
a všechno se žene
podle horoskopů hrůzy
podle předtuch havranních krákorání

VI.

Hrozím se prorokovat
hrozím se slov s jediným smyslem
jak sekýra rozpražená, co může jen zabít. Ale pravda
zděšena věštnou blízkostí
promlouvá sama
a úsměv křečovitě udržovaný
na tváři bídy
neošálí už oči tolikrát podvedené

Vy sliby chyby a hle - kručení v rourách odpadových

den ze dne

nám zvěstuje úprk před Bohem spravedlivým
z náruče milující do náruče trestající
rozlézají se obojživelníci pravdy a lži
temnoty houstnou
naděje chudých melou už z posledního

Neoklamete víc nikoho tím utěšováním bez útěchy
a kdybyste spustili všechny kapely světa
nepřehlušíte můj hlas, že pravda je u plačících
že u nich je také záchrana
že jediná slza
~~xxx~~ kapka z Niagary událostí
zadržet může běsů spěch

Že potom Quijotové rodící se ze vznešenosti odřikání
rytířové oblečení v pancíř spravedlnosti blyskající
se štítem víry, obutí v hotovost zvěstování
pokoje nevýslovného

tak jako vykročili včera či před sto lety
vykročí dnes s mečem Ducha, co nezabíjí
rozpřahující se od západu na východ
rozbíjet budou větrné mlýny zlotřilosti

Olizován praporce zkázy
hrozím se netrpělivosti Jonášovy, jen čtu
od konce do začátku, jenž schází
tu rozepsanou knihu výslechnů útrpných
při nepřetržitém líčení sporu člověka s Bohem
do něhož jsou zapleteni cherubové, červi a hlína

Oči si protírám
rukama, na nichž se usadilo plno prachu
z mrtvých hvězd, z mrtvých měst
abych pak nevida ještě víc viděl přece

Vzduch nabitý hlasy až zkameněl
zdvíhá se srážně u mých uší
jak velehory ticha nedotčené
škrábnutím křiku

Tak sám
jako je každý sám
při narození - ve smrti
a mezitím po celý život
zalykám se uprostřed množství neslýchaného
jež se na mne hrne se všech stran
jak voda na tonoucího

Neboť ze zoufalství, ze vzpoury a z potřeby spásy
jedny dveře jsem zamkl a druhé
otevřel dokořán -
bylo to jak zdvižení stavidel
na zeleném jezu věčnosti

A náhle
ještě než anděl zvěstovatel
odtroubil skoncování všeho
není minulostí, není budoucností, jen přítomnost holá
bez jediného úkrytu zbabělosti a přetvářky
bez jediného záhybu červnového
ve zkrabatělé kůži země
jejíž počasí se bez změny ustálilo
kdesi uprostřed mezi dubnem a listopadem

Zvuk mlýna a světlo lampy a ženichův hlas
nepotřebují už ani přítomnosti
aby byly. Mráz pokročil k vedru, ale nemrzne
ani nepraží, neprší ani zas hezky není
řekl bys na spuštění
a stále tak kolem jedenácté před polednem
kdy se už s obědem spěchá
a mají se vrátit s pole....

Ale nevracejí se, nikdy se nevrátí, protože neodešli
protože jsou tady - všichni a odedávna
a také ti, co teprve přijít mají
jsou zde už dávno až do toho posledního
ve staré kuchyni, za starým stolem, v starém čase
drazí a lhostejní, přátelé, nepřátelé
všichni, které jsem kdy spatřil v kostelích, hospodách,
na nádražích
mezi nimiž jsem se prodíral po představeních
na táborech a demonstracích
a také když vojska táhla
a proudy uprchlíků se žalostně přelévaly
ta malá jen ukázka
hrstečka
z množství nekonečného

Mé tělo dlažební kámen
na silnici Via Appia
probíhající všemi bulváry světa
z Edenu do Josafat
s temnou bolestí
připomíná si kroky jejich

Tváře spatřené, nespátřené
tváře rozervané jak mapa dějin hledání ráje
tváře výčitky, tváře prameny, tváře města
všechny pod nevýslovným tlakem lásky
peníze vyražené
s podobou Adama - Krista
nezničitelné, nezczitelné

Kristus v nedozírno vyražený, Kristové s křížem
na který pro podobnost těla svého jsme přibíjení
každý sám, za všechny, ve všech, já s nimi
a třebaš všichni dosud se nenarodili, každému z nich
už něco se stalo, každý z nich zemře

Každý z nich bude ukřižován....

Teď ale hledí na mne
hvězdná lidnatost oblohy ozářené se upírá na mne
co tomu říkám
Všechny cesty se sbíhají u mých nohou
všechna slova byla řečena pro mne
jsem právě uprostřed
odpovídám
za vše

Nejen za ozvěnu svých kroků v nedozírných ulicích budoucnosti
ale také za to, co jsem upustil, co jsem rozbil
včera
i kdysi dávno a daleko v městech
z mapy světa už vymazaných....

Tu jízlivý smích jak řinkot skla rozbíjeného
přehlušil Devátou symfonii ticha
doprovázející úporné rozvíjení
růže vzájemnosti...

Nezadržitelné zřícení opor, na něž jsme spoléhali
Státy mají co stát, aby se nezdály jen dětskou záležitostí
po zuby ozbrojené armády jen loutkami z Kašpárka
Jakékoli budování se děje pod firmou Demola
setbou přivolávající hladomor

Všechny mrtvé skutky se skácely na mne
má ruka přibita pohořím tíhy jejich
a já bez ní, abych teď ukázat mohl
trhlínu propasti
kam nás to táhne....

Všechny vysunuté hlídky ostražitosti
a lásky signalisují nebezpečí

a já marnými kroky chodidla přikuta
na jediné místo
nehýbám se....

Prut slova se zkrucuje prudce
mudrci, věštcí, hadači, kouzelníci
překřikují se navzájem
překřikují zvony
a já mlčím
ústa ucpaná
chuchvalci řečí k ničemu....

Však přes přibitost svou já strach bezruký - ukazuji
přes svázanost svou já úzkost beznohá - běžím
přes umlčenost svou já ústa bez hlasu - křičím
Pod okny světadílu ukazují, běžím a křičím

Klopýtám. Suchý žal milionů očí mne prožehuje
potřeboval bych hlasy všech zvonů rozlitych v posledních válkách
nebo aby stanice světa se rozehrály hymnou na radost
a já vypravoval podobenství o synu marnotratném
který se vrací....

Aby se tak Evropa vrátila k své první lásce
holdující Beránkovi
aby se tak můj národ vrátil
svatý Václave

Abychom na všech stranách s královstvím Božím hraničili
a hnání k tobě strachem, jenž vábí, láskou, jež se třese
abychom na poušti nepřítomnosti slávy tvé
nezabloudili

ó Kriste

jak blížíš se mezi svícny
První i Poslední, co od smrti klíče máš
Cesto, po níž se rozběhnou
beránci s vlky
tam -

Je možné uniknout hromadnému šílenství? Více: stojí to za to? Zda stojí za to - je otázka. Před půl stoletím ji rozpracoval Huxley ve svém zvláštním románu *N o v ý n á d - h e r n ý s v ě t* (*The New Brave World*). Jak vypadá ta nová nádherná Světová Republika z roku 2541, jejíž společensko-politicko-ekonomickou zásadou je stabilita systému a štěstí obyvatel?

Celá civilisovaná společnost je uspořádána kastově, od nejvyšší kasty alfa po kastu epsilon - polokreténů. Skončilo se s ošklivým rozením živých bytostí a lidé jsou produkováni "ze zkumavky". "Proces Bokanovského" dovoluje získat z jednoho vajíčka několik desítek identických jedinců (výlučně z nižších kast, alfa jsou vždy individualisovány), vhodně podmíněných v embryonální fázi s cílem, aby byli zformováni na občany znající své místo a úkoly. Vštěpování životních zásad prostřednictvím snu (hypnopedie) zahrnuje programování na nechuť k tomu, co je staré, protože celá "předcivilizační" kultura škodí novým ideálům. Ty zase, stručně řečeno, spočívají v náhradě tradiční etiky, opírající se o hodnoty lidského individua, etikou Společnosti. Jedinec není nulou, ó ne, dokonce i epsilon jsou nezbytní pro Společnost.

Všichni jsou šťastní. Neexistují války, nejsou nemoci (ba není stáří - až do smrti se zachovává mladistvý vzhled a temperament), práce je lehká, zábavy příjemné: sport a sex. Spolu s likvidací mateřství byly vyhlazeny také různé city, obzvláště láska, no a samozřejmě i manželství. "Každý je vlastnictvím každého", hlásá hypnopedická sentence. Když už na někoho padnou špatné nálady, užívá somu - ideální narkotikum, ideálně neškodné. Naproti tomu na nenapravitelné a povážlivé odpadlíky (když někdo např. čte zakázaného Shakespeara - jestli se k němu vůbec dostane - nebo se straní účasti ve Společnosti) čeká krajní řešení: vyhnanství na ostrovy - ono geografické požehnání systému, který v zásadě nepoužívá násilí.

Nietzscheho Zarathustra předkládal lidem k výstraze obraz posledního člověka: "My jsme vynalezli štěstí, říká poslední člověk a mhouří pohrdavě oči". Nový nádherný svět je světem splněného štěstí. Huxleyův román nepředstavuje jenom antiwellsotskou výpověď o tragických následcích triumfu vědy. Satirické ostří nesměřuje v podstatě ani do politických systémů, neboť útočí na současnou civilizaci jako takovou.

Obavy a starosti Huxleye, jenž došel rychle k závěru, že jeho vize má blíže k uskutečnění, než se zpočátku domníval, doznamenaly dnes určitého přesunu akcentů. Zdá se, že vzrostla hrozba totálního zničení lidstva, naproti tomu vidina šílenství totalitní organizace poněkud vybledla. V podstatě je tato vidina, pokud samozřejmě abstrahujeme od jejích lokálních materialisací, dítětem hyperboly a myšlenkového formalismu. I nejkrajnější antiutopie znamená přece utopii t o u t c o u r t - tzn. nereálnou visí, konstrukci.

Bylo by jistě neodpovědné brát na lehkou váhu varování utopistů. Je přece nepochybné, že svoboda, jak to Huxley neustále opakoval, je ve stavu u s t a v i č - n é h o ohrožení. A mimo to za to stojí důkladně zkoumat logiku rozvoje současné civilizace, k čemuž se Huxleyovo dílo výborně hodí.

Podmanivý charakter té logiky se nás zdá přesvědčovat, že sociální naplnění musí nabývat podoby hromadného šílenství. Huxley vyvodil důsledky a sečetl hříchy společnosti, ale bez snadného moralisátorství, se smíchem spíše ďábelským v pozadí. (Za tento smích se asi Huxley později zastyděl, když psal N o v ý n á d h e r n ý s v ě t o p r a v e n ý.) Budoucnost našeho permanentního nedostatku se tedy rýsuje trojí: buď jeho kontinuaace, nebo totální zničení, nebo všeobecné štěstí. A hegelovský konec dějin v podobě nového nádherného světa staví před alternativu zešílení: buď šílenství akceptace nebo šílenství protestu

ve jménu tehdy už smyslu zbavených zásad starého světa. Po létech uvěřil Huxley v možnost třetí, zdravé cesty: je to souostroví vyhnanství, na kterém spontánně začíná "normální" život. Pro představený románový svět odtud neplyne žádná útěcha, neboť podstata Huxleyovy anti-utopie se vyjadřuje dobrovolností nevolnictví. Dokonce ani ne tím, že je akceptováno, ono není vůbec pozorováno.

Co však chce člověk od posledního člověka? Co chce vyčítat ideální stabilitě našich potomků? Cožpak nejsou šťastní? Ale jsou. O co nám tedy jde, když zdůrazňujeme "nelidskost" takového života? Proti jeho pragmatické logice stavíme naše rafinované /?/ a hluboké /?/ umění, kulturní život vůbec - tak jakoby filosofie /a co je to?/ nerozhodla, že to všechno znamená jen kompensaci hmotných nedostatků. Zda se my sami, nemilující novost jako lidé Tamtoho světa stáří, nechováme podobně jako oni, a dokonce hůře, neboť nechceme lživě a bázkově uzнат logické konsekvence? Protestujeme proti egalitarismu, ale což není jedinou bezkonfliktní a šťastnou /pro ty horší/ nerovností nerovnost absolutní: kastovní systém? Bráníme právo na osobní svobodu, ale cožpak svoboda neznamena něco, co má smysl jen tam, kde vzniká potřeba volby a rozhodnutí - /----- polská censura/. Sebezdokonalejší? Vyšší pocity? Víra? Což nás to všechno nemá dovést k souladu s přírodou - není tedy jednodušší už na samém začátku dosáhnout stavu přirozeného, instinktově - polozvířecího štěstí?

Vůči této logice jsme bezmocní. Otázku: "O co vám vlastně jde?", nám dá nejen Mustafa Mond, správce světa, ale i devadesát devět celých devět desetin procenta šťastných obyvatel Republiky. Nepřemůžeme jejich bezchybné Společenské Inženýrství, pokud budeme hodnotit cíl, který dosáhlo. Pokusme se tedy tázat na prostředky. /Ostatně je tam jediný cíl: likvidace všeho v zájmu cíle, s výjimkou úsilí o udržení homeostázy štěstí./ Zda v nás nehryže červ macchiavelismu, zhodnotíme

z ethické perspektivy. To je něco, čím disponuje člověk, avšak poslední člověk už ne.

Jak vznikl nový nádherný svět? K jaké "opravdové revoluční revoluci" /Huxley/ tu došlo? Byla zde vykonána monstrózně velká hypnopedická manipulace vědomím jedinců a následkem toho byla získána paradoxní jednotota protikladů: kastovní egalitarismus, šťastné nevolnictví, primitivismus supercivilisace, plnost prázdnoty. Cenu takového "smíšení hodnot" zaplatila společnost normalizovaná podle Prokrustova ideálu stability. Celý zákrok byl podvodem a zneužitím a jako podvod - násilím. Násilí je nemorální.

Čeho dosáhl poslední člověk nového nádherného světa? Dokonalým způsobem ovládl přirozenost - tu vlastní i tu vnější, čili přírodu. Subjektivisace objektu, říká Adorno, Vede ke zničení jak s u b i e c t u m tak o b i e c - t u m. Jinak řečeno: poslední člověk ovládl přirozenost, ale co je to, co drží v rukou? Nic. A nic je též on sám. Hle satanská dialektika: čím více si přivlastňuji, tím si přivlastňuji méně a tím méně je mne samého. Když ovládám, stávám se pánem jediné vlastních konstrukcí; realita mi uniká. Stávám se v podstatě pánem vlastní ideje řádu a sebe sama přitom redukuji na tuto ideu. Získávám jméno ideologa.

Když tedy Norwid říká, že ideolog je "realita pokažená, neboť je blázen" /"realność popsowa, bo wariat jest"/, to "pokažení", jak nás poučuje Huxley a dějiny, nemusí znamenat likvidaci řádu; může znamenat jeho přemíru. Ono totální uspořádání všech oblastí života je však buď jak buď zničením r e a l i t y. Realita a konstrukce jsou dvě hrdinky Huxleyova románu idejí.

Realita je těžká, učí nás jí milenia dějin, proti kterým neustále povstávají kulturní revoluce, my se k ní zase musíme neúnavně vracet a tvrdošíjně bořit konstrukce i re-konstrukce.

Neboť tanto nemá žádnou cenu, Kaliklesi.

Jan Křtitel byl nekompromisním člověkem. Byl obdivován ale nepřilíši oblíben. Zástupy se shromažďovaly, aby poslouchaly jeho káravá, vnitřní rány rozdírající slova, nevíme však, zda se hodně lidí obrátilo pod jejich vlivem. Přicházeli, aby nasýtili svou zvědavost, hlad po neobyčejném, aby prožili nějaký otřes, aby se stal nějaký zázrak, který by je osvobodil od břemena osobního rozhodnutí obrátit se i od namáhavosti realizace obrácení v každodenním životě. A Jan bořil zbytek klidu, který jim zůstal. Stále byli přesvědčeni, vzhledem k příslušnosti k národu vyvolenému, že se jim - shodně s tradicí ustálenou v Písmu, shodně se Smlouvou uzavřenou s Abrahamem a Mojžíšem - nemůže ve skutečnosti nic stát. Bývalo lépe i hůře, často dokonce velmi zle, zvláště v poslední době pod vládou pohanů, ale Bůh jim přece sliboval šťastnou budoucnost. Smlouva se týkala celého národa vyvoleného a což teprve když byl někdo farizejem, člověkem dobře znajícím Písmo a zachovávajícím všechny předpisy Zákona... Mezitím Jan s neúprosnou bezohledností rozbíjí onen pocit bezpečí a převahy. Odvažuje se obviňovat farizeje a kněze v přítomnosti prostých lidí a hříšníků, otevřeně jim vytýká nedostatek víry, přetvářku, lenost, pohodlnost. Boří jimi vypracovaný a pečlivě střežený status quo, odhaluje veškerou morální bídu je jich "malé stabilisace". Hle, nastává chvíle uvědomělé volby, životního rozhodnutí. Už nebude klidu, nebude pohodlného života v tichých vilách. Nebude možno klidně usnout, s uspokojením, po odříkání předepsaných modliteb, po všech rituálních omýváních a složení obětí. Jan říká věci, které budí v srdcích chlad úzkosti: hle, nadchází čas nového rozdělení, jež rozlomí národ vyvolený. Tentýž Bůh, který byl oporou jejich klidu a bezpečí, přijde nyní, aby s nimi provedl vyúčtování uzavřené smlouvy. Před Jeho zrakem se nic neukryje; dokonce ani ta největší vnější zbožnost, dokonce ani kněžský šat nezakryje vnitřní rozklad. On žádá rozhodnutí a činy.

Veliká je důmyslnost lidí, mají-li najít výmluvy a vytáčky v okamžiku, kdy je nezbytné učinit těžké rozhodnutí ničící náš malý, pohodlný světeček blahobytu, kariéry, uznání. Dokonce i tehdy, když už máme za sebou vydatný kus života a stále znecitlivování svědomí nás dovedlo k luxusní lhostejnosti, dokonce i tehdy občas pociťujeme, že náš Bůh žádá něco úplně jiného, něco, co budí naši úzkost, před čím utíkáme okamžitě do světa každodenních povinností, zapínáme televizor, zvoníme u známých.

Je to útěk zdánlivě bezpečný: neděláme přece nic zlého. Co víc: práce, odpočinek, kontakty s druhými lidmi - to je přece zaměstnání každého člověka. V poslední době je často slyšet správné argumentace na thema theologie pozemských záležitostí, práce, dokonce zábavy. Když se těmi věcmi zabývají theologové, tak to snad musí být věci dobré. Jak ostatně ~~ne~~ "pokračovat v díle stvoření" a nezůstat plně člověkem sdílejícím s jinými námahu i odpočinek, radost i smutek?...

To je všechno pravda. Avšak - zvláště když posloucháme slova Evangelia - objevuje se v našem zorném poli nezřetelný ale "koutkem oka" pozorovaný jiný vzor, který dojímá, irituje, dráždí. Maximalismus hraničící s fanatismem, šílenství "opuštění všeho", "zřeknutí se otce i matky", "nového zrození", "oblečení se v Krista" podpořené symbolismem "ptáků nebeských", Marty laskavě pokárané za pobíhání kolem hrnců, prvních křesťanů umírajících jen za to, že nechtěli sehnout hlavu před něčí sochou. Dotěrný maximalismus Pavla, pletoucího se do našeho soukromého života: "cokoliv děláte, dělejte ve jménu Páně".

Mezi tímto, námi odmítaným, maximalismem (všichni se najednou stávají výbornými znalci historie: tehdy byly jiné podmínky...) a jalovostí každodenních zájmů kdesi hyne zvláštnost bytí křesťanem. Podle čeho nás poznají? Ale vždyť my sami se dnes nemůžeme rozeznat! Ba i v kostele máme nejednou pochybnosti.

Bůh od nás žádá všechno. Bližní vystupují v Jeho jménu, aniž o tom sami vědí. Bůh nás chce celé, bez nějaké rezervace privátnosti, bez nějakých hluboko ukrytých garsoniér - jak duchovních tak hmotných. A není to rozmať vládce vůči vasalovi, nepochopitelný požadavek zbavení se lidství. Je to přece tentýž Bůh, který dal počátek evoluci vesmíru, tentýž, který nám dal existenci a bez kterého bychom se rozpadli v nicotu. Je to Ten, který prostě ví, co potřebujeme, abychom se stali plnými lidmi.

Bůh s námi nechce obchodovat. Bože, já přece pro Tebe tolik dělám, pracuji nad své síly pro dobro jiných, tak přimhuř oči nad tím, že se občas musím setkat s někým, v jehož ramenu si odpočinu... Moje žena o tom nebude vědět, jestliže už Ti jde o to, aby nebyla zraněna...

Opustit všechno pro Boha neznamená nutně vstát od stolu a vyjít na ulici hledat chudé. Mnoha lidem by takové gesto udělalo dobře, ale musíme pochopit, že odevzdat se Bohu znamená soustředit všechna svá rozhodnutí na osobu Krista, jaksi je učinit v Jeho přítomnosti. Je to očištění od minulosti, pokud vedla někam jinam než k Němu. Je to postupné likvidování suverénních zákoutí osobnosti tím, že je prozkoumáme v ohni kriteria účelnosti stvoření. Je to zmnohonásobení energie našeho působení tím, že ji usměrníme ve zvolených směrech, v nichž poznáme naše individuální povolání.

Máme k dispozici jenom darovaný čas. Z "hlediska" Boha se soud už odbyl; na oné straně "teď" znamená totéž co "předtím" i "potom". Bůh nám daroval čas, obdařil nás svobodou. Můžeme ještě všechno změnit, stát se pravdivými, odvalit náhrobní kámen.

II. neděle adventní (Isaiáš 11, 1-10; List Římanům 15, 4-9; Evangelium podle sv. Matouše 3, 1-12).

/Žyvie i mysl 1977, č.11, str. 145/

Kontemplace času je klíčem k lidskému životu. Je to na nic nepřevoditelné tajemství, ke kterému nemá žádná věda přístup. Pokora je nevyhnutelná, když víme, že si nejsme v budoucnosti jisti sami sebou. Dosahujeme stabilisace jen zřeknutím se svého já, které podléhá času a změnám.

Dvě věci se nedají převést na žádný racionalismus: čas a krása. Od nich je třeba začít.

Zřetel, filosofie, vůle.

Nejvyšší zřetel je to, co v člověku rozhoduje o tvůrčí schopnosti, a není jiného vyššího zřetele než náboženského. Množství tvůrčího genia v určité epoše je přísně proporcionální k množství nejvyššího zřetele, čili k množství autentického náboženství v té epoše.

Láska formuje bohy i lidi, neboť nikdo se neučí bez touhy po vřdění. Pravda se hledá ne jako pravda, ale jako dobro.

Zřetel je spojen s žizní. Ne s vůlí ale s žizní. Nebo přesněji, se souhlasem.

Píše se tak, jako se rodí; Nedá se uniknout největší námaze. Ale koná se tak samo sebou. Nemusíme se obávat, že nepodstoupíme největší námahu. Ovšem jen pod podmínkou, že si nebudu lhát a budu rozvažovat.

Genius je nadpřirozenou ctností pokory v oblasti myšlení. Je to možné dokázat.

Dokud se myšlení člověka pohybuje v oblasti, ve které pobývají názory určitého rafinovaného prostředí, podléhá myšlení lidské kontrole, hranice mu určují lidské soudy.

V okamžiku, kdy se povznáší nad tuto oblast, nic lidského mu nemůže sloužit za kontrolu a hranici.

Pokušení pýchy je v takovém okamžiku silnější než předtím. Ten, kdo se nachází v takové situaci, může se zachránit od omylu, iluse, lži jen díky milosti Boží,

Umělecké dílo má autora, avšak, jestliže je dokonalé, má v sobě cosi zásadně anonymního. Následuje anonymitu božského umění. Tak krása světa dokazuje jsoucnost Boha, který je současně osobním i neosobním a ani jedním ani druhým.

Krása je tělesným půvabem, který nedovoluje přiblížit se a je základem vyslovení. Včetně zřeknutí se nejvíce intimního: vlastní představivosti. Chtěli bychom pohlít všechny jiné předměty našich tužeb. Krása je tím, po čem toužíme bez chuti pohlcení. Toužíme jen, aby byla.

Zůstat nehybným a sjednotit se s tím, po čem toužíme, bez přibližování se.

Tak se sjednocujeme s Bohem: není možné se k němu přiblížit.

Odstup je duší krásy.

Patření a očekávání je prvním postojem vůči kráse. Dokud je možné chápat, chtít, přát, krása se neobjevuje. Proto je v každé kráse rozpor, hořkost, nepřekonatelná nepřítomnost.

Poesie: bolest i radost nemožné. Rozdírající přiměšenost, nostalgie. Taková je poesie provençalská i anglická. Radost, která, poněvadž je čistá a bez příměsí, působí bolest. Bolest, která, poněvadž je čistá a bez příměsí, utiňuje.

Ve všem, co v nás vyvolává čistý a autentický pocit krásy, je opravdu Boží přítomnost. Existuje jakoby druh inkarnace Boha ve světě, jejímž znamením je krása.

Krása je experimentálním důkazem, že inkarnace je možná.

Proto je veškeré prvořadé umění ve své podstatě náboženské. (Na to se dnes už nepamatuje.) Gregoriánská melodie dává svědectví stejně jako smrt mučedníka.

Jestliže je krása skutečnou přítomností Boží ve hmotě, jestliže kontakt s krásou v plném smyslu toho slova svátostí,

proč existuje tolik perversních estétů? Nero. Podobá se to snad chtivosti, s jakou se milovníci černé mše vrhají na posvěcené hostie? Nebo také, což je pravděpodobnější, nejsou tito lidé připoutáni ne k autentické kráse, ale k falešné imitaci? Neboť tak jako existuje božské umění, existuje též démonické. Určitě takové miloval Nero. Velká část našeho umění je démonická.

Vášnivý milovník hudby bývá často perversním člověkem - ale těžko bych uvěřila v perversnost někoho, kdo touží po gregoriánském zpěvu.

Opravdu jsme se museli dopustit zločinů, které na nás přivolaly prokletí, neboť jsme ztratili celou poesii vesmíru.

Umění nemá před sebou zatím budoucnost, neboť veškeré umění je dílem společenství a dnes už není života ve společenství (jsou jen mrtvá společenství), a také proto, že bylo zlomeno pravdivé spojení mezi tělem a duší. Řecké umění bylo současné se začátky geometrie a atletismu, středověké umění s řemeslem, renesanční umění s počátkem mechaniky atd. Od roku 1914 úplné odříznutí. Dokonce komedie je skoro nemožná: je místo jen pro satiru (kdy jindy než dnes bylo lehčí porozumět Juvenalovi?). Umění se bude moci obrodit jen uprostřed velké anarchie - určitě epické, neboť neštěstí zjednoduší mnoho věcí... Nic tedy nepomůže, jestliže bude závidět Bachovi nebo Leonardovi da Vinci. Velikost v našich časech si musí vybrat jiné cesty. Musí být konec konců osamělá, neznámá a bez ozvěny... (a není umění bez ozvěny).

Nejfalešněji zní u Dickense to, v čem věrně představil průměrné anglické lidi, takové jací jsou. Proč skutečnost, umístěná v knihách bez transposice, zní falešně?

Moře, pohyb v nehybnosti. Rovnováha, řád světa.
Obráz prvotní hmoty. C h a i r e k e c h a r i t o m e n e.
V umění. Zdá se být v pohybu a je nehybné. Hudba, pohyb,

objímá nám celou duši - a tento pohyb není ničím jiným než nehybností. Jako je ve ~~xx~~ vzhladu vlny okamžik, kdy se má zřítit, nejvyšším zkoncentrováním krásy. Podobně v hudbě.

Archeologické vysvětlení nehybnosti řeckých soch -
vybraný příklad hlouposti mých současníků.

SVĚT JAKO METAFORA.

Právě krása světa nutí člověka vyčerpaného, člověka, který promarnil celé své dědictví, celou svou energii, aby si připomněl, že otroci jeho otce mají za podíl více dobra než on, syn. Jejich podílem, platem otcových otroků, je krása. Chceme být prostě částí světa, jako kámen, spíše než sebou. Tehdy Otec zabíjí vykrmené tele.

V rozhodující chvíli nás zachraňují přeměty,
bezmocné věci.

Krása je kontakt dobra se smyslovou schopností
(skutečnost je tím samým).

Pravda je kontakt dobra s inteligencí.

Celý vesmír je jedinou velkou metaforou. Astrologie
etc. jsou degradované reflexy vědění o vesmíru jako metafoře,
nebo též pokusy - neoprávněné (zdá se mi) - najít materiální
důkazy. Stejně tak alchymie.

Pokaždé, když uvažujeme o kráse, narážíme na zeď.
Všechno, co o tom bylo napsáno, je nejzřejměji a nejbídněji
nedostatečné, neboť východiskem k takovému studiu by musel
být Bůh.

Krása spočívá na prozřetelnostním ustanovení, na jehož
základě se pravda a spravedlnost, ještě nerozpoznané, dožadují
v mlčení naší pozornosti.

Krása je opravdu, jak říká Platon, vtělením Boha.
Krása světa není rozdílná od skutečnosti světa.

/Cahiers + La Connaissance surmatuelle/

Záhady a tajemství.

Bylo by poučné prozkoumat historicky různé snahy plné nerozhodnosti, které postupně rozvinuly a proti sobě postavily pojmy Boha filosofické kritiky a Boha křesťanů. Nelze dosti ocenit vliv, jaký měly na primitivní spontánní víru reflexe velkých myslitelů a náboženských duší dokonce i vedle celého Zjevení. Leč v míře jak požadavky rozumu obracely své ostří proti tomu, co se zdálo být definitivním výsledkem filosofické moudrosti, začala nová fáze, již jsme účastni a která se ještě rozvíjí u současných myslitelů. Na příklad deismus, který, jak se zdálo, očistil ideu Boha, kladl postupně stále nové podmínky, aby se vyhnul jakémukoliv anthropolatriismu, do takové míry, že zredukoval jediného pravého Boha - někteří soudí, že to mělo být povýšení - na "kategorii ideálu", na čisté stávání se, na jakéhosi Boha, který se postupně tvoří v dějinách, a to díky jakémusi nadčlovčenství v ustavičné evoluci. Dostávají se až k tvrzení, že jediným pravým Bohem je ten, který neexistuje a že nejvyšším filosofickým "obrácením" je kult pokroku vědeckého relativismu, cizí všemu co není neustálou invencí, metodou a objevem techniky, výlučnou anomíí čili vyloučením veškerého trvalého zákona v jakékoliv oblasti.

V protikladu k nadměrné kritice dědiců myšlenkové tradice, která byla dlouho potírána ve prospěch spiritualismu, jenž se měl za osvobozeného od všech konfesijních svazků a od všech dogmat odlišných od dogmat "přirozeného náboženství" - obecné vědomí si však přes mnohá klopýtnutí zachovalo více či méně instinktivní, více či méně zděděnou věrnost historickému pokroku, spočívajícímu v očišťování, v sublimování ideje toho, jenž byl nazýván Dobrým Bohem. Abstrahujeme-li od doktrinálních nároků, jaké ideje tedy, jaké požadavky vyplývají z pojmu Boha též pro prostý lid? Jaké pojmy nebo tvrzení vyvolává slovo B ů h u těch, kteří se o víru v Boha nestarají, a přesto si o NĚm vytváří jakýsi obraz? Je zde třeba poukázat na spontánní obsah, který to

vlastní jméno sugeruje, i když není pozorováno, do jaké míry toto podstatné jméno, užitá v jednotném čísle a spojující přívlastky zdánlivě se sebou shodné, vyjadřuje rozpory pro opravdovou kritickou reflexi neřešitelné.

Především vystupují banální pojmy, sestavy přívlastků, jejichž hluboká nespojitost není spatřována na první pohled, následovně je třeba představit neřešitelné těžkosti jež takové pojetí otázky přináší, byť je zdánlivě správné a úplně objektivní.

Jediný Bůh? Skutečně, polytheismus nemá už v naší civilizaci zjevné přívržence. Božská jednota? To je nutné! Bůh osobní? Jinak by nebyl Bohem. Bůh moudrý a spravedlivý? Nic není nutnějšího pro naše vědomí. Bůh nekonečně hodný lásky? Jistě, avšak právě zde roste nerozhodnost, a afirmace dokonalé dobroty k člověku a dobra v samém Bohu vysouvá pochybnost, jež se zdá dvojnásob oprávněná, protože jednota Boha sugeruje ideu samotáře, egoisty, který nenachází bytost sobě podobnou, aby ji mohl milovat a který, jak se může zdát, ničí sebe v neměnné kontemplaci své vlastní dokonalosti. Bůh nekonečně dobrý? Ano, ale jak jím může být, když je jediný, odosobněný, stojící tak vysoko nad všemi nedokonalými věcmi, že nejsou hodny Jeho pohledu a Jeho lásky a že On sám je nucen se uzavřít v egotismu? V těchto tvrzeních je však ještě příliš velká kompromisnost: cožpak sám pojem vědomí sebe v neměnné a jediné kontemplaci sebe není rozporem, jenž se dá řešit jen druhem nirvány, kde zaniká veškeré zřetelné poznání vlastní existence? Cožpak tedy něco takového máme nazývat Dobrým Bohem?

Je však třeba ještě něco víc postavit proti tomuto osamělému Bohu vyschlého monotheismu. A není náš rozum, jednou dotčený onou mrazivou pochybností, nucen k prohloubení své kritiky a k stavění nových obtíží ještě radikálnějších, i když se mu podařilo je dobře pochopit a rozřešit způsobem uspokojivým a mohoucím dát objasnění? Neboť kdybychom se řídili vědomím naší vlastní osobnosti a chtěli vysvětlit přívlastky, které jsme Bohu právě přiznali, bvli bychom nuceni k příliš snadným ústupkům ve prospěch zdravého

rozumu. Neboť dokonce osobní jednota není pochopitelná, jestliže vědomí není vědomím o neindividualitě.⁺

+ / Abychom předešli všem nedorozuměním a vší neopodstatněné kritice, je třeba připomenout, že slovo o s o b n o s t použité u Boha, nemá stejný význam jako vzhledem k člověku. Na příklad, jeden z mých textů dal příležitost k námitce spíše specialistické než odůvodněné. Abych vytěžil doslovným způsobem potřebnou pravdu trinitárního dogmatu, začal jsem debatu slovy: Bůh není jednou osobou... je třemi osobami. Odtud následující námitka vůči mně: autor neguje osobnost Boží. Nebyla vzata do úvahy moje další tvrzení, jež se týkala Trojosobního Boha v substantiální jednotě a v Jeho suverénní Dokonalosti. Osobu v nás není možné absolutně oddělit od vědomí o existenci jiných osob a nebezpečné dvojznačnosti, jakou zavádějí formulace přemrštěně vychvalující lidskou osobnost, jako by ona byla centrem sobě samé, je třeba se vyhnout ustavičným připomínáním vnucující se pravdy: osobnost, jež se v nás musí formovat a obohacovat, může trvat a zdůvodňovat se jen svou závislostí na Bohu a posvěcováním se a úctou ke všem jiným osobám, za postupného získávání vědomí omylu tkvícího v egoismu, a povinností vůči druhým. Odtud pravý smysl formulace Paula Janata: osobní vědomí je vědomím neindividuality /neosobnosti/. Tento pojem o s o b y byl prohlouben a oživen díky jisté křesťanské pravdě, kterou filosofie dosud nemohla dostatečně probádat bez jasné nauky. Neboť Kristus je jednou osobou, i když má dvě přirozenosti a tyto dvě přirozenosti, které má v sobě, se nedají substantiálně smíchat - a to dovoluje rozeznat u Něho dvojí vůli. Odtud též Jeho zásluhy, které, jak dále uvidíme, dávají Jeho úloze jako Prostředníka a Oběti nekonečně bohatou a vzrušující účinnost. /

Bůh, který je podle Leibnizovy představy jen "solipse", to znamená absolutní samotou a jakoby uzavřený v sobě, by si

nemohl zasloužit nejvyšší titul Dobroty ve vztahu k jiným bytostem.

Kvůli úniku ze slepé uličky je třeba přijmout, že Bůh stvořil svět, aby získal vědomí o sobě samém a měl jiné bytosti k milování? Takové řešení však vůbec neodpovídá našemu rozumu ještě víc, než jiné pokusy připisovat Bohu možnost poznání sebe i morální hodnoty. Neboť tak by byl Ten, jehož stavíme nade všechno, podřízen stvořením, jež se Mu nemohou nikdy rovnat nebo jež zrcadlí Jeho dokonalé přívlastky v obraze zmenšeném a vždy neadekvátním k Jeho vlastní kráse, jako by On mohl záviset na potřebě shlížení se v obraze nutně nedokonalém. Taková vytáčka, místo aby rozřešila problém Boha, ho absolutně křiví; a takovými vytáčkami není ani možné uznat metodu odvolávání se k zrcadlu, jež vždy více či méně deformuje, ani též není možné zdůvodnit, že stvořený svět odpovídá Boží dobrotě. Neboť jak odůvodnit záměry Prozřetelnosti takové, jež by povolala k existenci jiná bytí jen z egoistické potřeby Stvořitele a proto, aby stvoření určená k službě jakéhosi boha, vědomého si svého egoismu, podrobila utrpení? Což se nezdá najednou, že požadavky kritického myšlení je vedou zcela jistě k zničení sebe sama a k zformulování úplně nemožného pojmu Boha? Což se tím nedostáváme k objevu v křesťanském Zjevení jediného způsobu jak zabezpečit Boha před metafysickou a morální nemožností?

Je čas vyvodit závěry: zda je věcí hodnou rozumu a s ním dokonce shodnou, vzhledem k svědomí a myšlení nejnáročnějšího filosofa, negovat Boha? Ne. A je to snad předem vysunutá pochybnost fideistická nebo agnostická? Ne. A je snad třeba utíkat se k hledání irracionálních metod, vedoucích k "zakázanému vědění" cestou rozpoutání smyslů nebo mystagogických zkušeností? Ne. A je snad třeba, v případě neúspěchu, pochybovat o účinnosti všeho lidského snažení, o možnosti veškeré atence Boží, veškerého zjevení - podněcujících a odměňujících hledání a přijímání myšlenek, které prosí o jasnost, jíž samy nejsou pramenem? To, co teď

musíme ukázat, je způsob, kterým na toto volání celé duše odpovídá věda, jež je sama výzvou k určení, převyšujícímu rozumovou přirozenost. Takovým způsobem, díky mocné touze našeho myšlení, jež je ustanoveno k nekonečnosti a namáhá se vzhledem k vrozené slabosti nebo nedostatkům, je vlastností naší duchovní přirozenosti přerůstání člověka takového, jak je fakticky založen. To nám ukáže další průběh oné historie, současně metafysické i náboženské, v níž tajemství kladou racionálně stavěným záhadám závazky, řešení a možnosti, které vedou člověka k jeho nejvyššímu cíli.

(La Philosophie et l'Esprit chrétien
I, str. 8, 30.)

Pokušení v protikladu
k hříchu přispívá k vědění.

Je-li dobrou věcí odkrýt různá tajemství obsažená v nejnižších i nejvyšších vrstvách lidského srdce, pak přece nesmíme pominout zásadu podanou Scupolem v jeho *C o m b a t s p i r i t u e l* /Duchovní boj/. Tato zásada není jen příkazem obezřetnosti, ale zásadou pravdy: existuje určitý způsob popisování, přemáhání, "očišťování", v aristotelském významu toho slova, všech naruživostí, všech s výjimkou jedné, jež se nedá poznat jinak, než nevystavovat se, dokonce ani v obrazotvornosti, této tělesné naruživosti, jež zaslepuje myšlení a uzavírá všechny vyšší horizonty. Přes veškeré snahy není možné prožívat současně všechny aspekty života.

"Vyžívání se v běžném významu rovná uzavření si cesty k životu jiných osob, universálnímu a ušlechtilému životu. Shora je vidět dolů, ale zdola nahoru není opravdu vidět. Jestliže tedy ve jménu údajné a úplné pravdy někdo popisuje nejhorší zkušenosti a dopouští se nejhorší prostopášnosti, upadá do omylu, stává se jistým způsobem zmrzačeným a spíše upadá a kazí se. Ani v "zálibě v hříchu", ani ve stálých,

palčivých náruživostech těla nenacházíme vědění o člověku, dokonce ani o tělesném. Pravdivá plnost života nespočívá v perversních zkušenostech, nalézáme ji ve zkušenosti zdravého ducha, který přiměřeně staví a harmonicky rozvíjí všechny své síly. Ví dostatečně, pod vlivem pokušení, kde je zlo a tím lépe zná hlubokou pravdu o člověku, že z vrcholu zrak hlouběji proniká do propasti. *M u n d i v i d e n t .* Můj paradox - ve skutečnosti ten nejtradičnější - spočívá v tom, že opravdový realismus nemá zrádnějšího nepřítele než je neovladatelná zvědavost. Vědění poctivého člověka je dokonce i v oblasti hříchu nekonečně důkladnější než vědění hříšníka, naproti tomu umění a pravda zanikají tam, kde se ozývá zvířecí neklid. Neboť "pravda" náleží vždy do domény ducha.

(Itinéraire philosophique, str.24)

Morální jistota.

Vždycky když integrálně chápeme specificky lidské jednání, jež musí spojovat prvotní pohyb s konečným cílem, musíme ukázat nejen plynulost v stávání se, ale především spojitost v ontologickém řádu dramatu spojujícího *t e r - m i n u s a q u o s t e r m i n u s a d q u e m .* Potíž spočívá v retrospektivním a spíše hloubkovém objevení onoho prvotního a stálého usilování a současně v anticipaci toho, co před námi ještě ukrývá budoucnost, ale co je již obsaženo v tom, co sv. Augustin nazval věčnou jitřenkou, vycházející v našem nitru. Jinými slovy, bližšími našemu dnešnímu vědomí, jde tu o spojení (a to je celá věda o jednání) prvotního pohybu, který je už účelný - nevědomě, ale zcela reálně - se závěrem intencionálním a zaměřeným jako cíl, který zahrnuje celek dějů jednoho života aměřujícího k svému dobru a plnému štěstí. Jde též o objevení,

jakým způsobem si **máše** vůle, uznávající onen prvotní pohyb, z něhož se odvozuje a který může akceptovat nebo odmítnout, může odůvodnit a přisvojit ono drama, jehož danosti a podmínky sama nestanovila, i když jí má být jeho výsledek přislován. Jakým způsobem my, herci onoho dramatu, slaďujeme ty dva cíle - počáteční a konečný - v našem trpném opakování role vytvořené neviditelným autorem?

Abychom se povzbudili k hledání, jež se může zdát příliš smělé, a abychom též spatřili trochu té vůdčí síly obsažené v metodě, již bude od nynějška třeba užívat, zastavme se nejdříve u důvodů, jež jsou přizpůsobeny k získávání jistoty, když jde o jednání a o to, aby mu bylo zajištěno dosažení konečného cíle. Ve skutečnosti bylo správně zpozorováno, že vzhledem k elementům nevědomým, nepředvídaným a vnitřním nebo vnějším silám, které uvolňuje nebo užívá, obsahuje veškeré jednání, dokonce i nejdůkladněji promyšlené a co nejopatrnější, vždy určité riziko. Po Pascalovi Guyau přesně zpozoroval kouzlo té zkušenosti, ~~ve~~ níž klademe na misku váhy sami sebe, té hry, v níž občas riskujeme, co máme nejcennějšího. Leč ani záliba v risiku ani vzrušující sázka náruživého hráče, byť byl nejzběhlejším znalcem počtu pravděpodobnosti, neospravedlňuje naše předsevzetí v slepém uchvácení, v jakém nás unáší osud. Potřebujeme jistotu, jež dokonce ukrytá před podezřívavým pohledem, dává přesto pocit bezpečí šlechtitným rukám a krokům, směřujícím přímo k zamýšleným úkolům. Pomíchání stínu a jasu, jež pro Pascala znamenalo utrpení a současně představovalo nejvyšší kouzlo, nemůže být důvodem nerozhodností či obav ~~předvídání~~ z omylu, které by vyplývaly z nejistoty našeho směřování dopředu. Skutečně, předem nemůžeme předvídat všechny podmínky, všechny požadavky ani následky opravdové dobré vůle, konsekventní vůči sobě samé. Pascal zpozoroval, že nakonec zkušenost, jež nás vzdaluje od příliš snadných potěšení, působí, že jejich odmítnutí před námi odkrývá záhadné tajemství. Zvláště když resignujeme na potěšení kvůli tvrdým cestám duchovního života, nic jsme neztratili, neboť to byly jen pomíjivé iluze a nicota. Místo toho jsme vyhráli všechno, když jsme sázeli na nekonečnost.

Avšak zda onen důvod a p o s t e r i o r i na samém prahu, kdy je třeba vykonat volbu a aktivně zvolit stanovisko, postačí vzbudit zanícení rozhodné, rozumné, nezištné, jež by nám dalo jistý směr, směr, kterého bychom nikdy nelitovali? Vitální problém, který se neodbytně vnucuje a dokonce nedovoluje vědomou volbu jiné možnosti, vyvstává bezprostředně před prvotní poctivostí člověka, neboť svědomí dává svou výzvu ve formě jakési naivní věrnosti bezprostředně praktické a taková výzva má šanci, že bude vyslyšena a vykonána. Jestliže se později vyskytnou překážky nebo klamně provokace, poctivá vůle už ví, že pramen jasu se nachází ve věrném vykonávání povinnosti, byť byla obtížná a nejasná.

Jestliže jde o pravidelnost jednání, základní podmínkou je učinit je nezávislým na předchozích abstraktních a theoretických diskusích. Ty jsou užitečné v pravém čase a ve spekulativní oblasti. Avšak když praxe nestrpí žádného odkladu, pak jednání obsahuje natolik samo v sobě jasnost, nakolik řešení, zhodnocené v dobré víře a s dobrou vůlí, obsahuje ospravedlnění. Ať termín p r o b a b i l i s nezastírá pravdivý smysl a metodu, jež sugeruje. Neodpovídá výlučně významu slova "pravděpodobný", spíše znamená to, co je možno dokázat pod posmívkou, že člověk podnikne opravdové úsilí, jež je nutné, aby byla povinnost podřízena kontrole poslušnosti. Právě jen za takovou cenu nepokřivená vůle disponuje zcela rozumnou jistotou a prvotní účelnost směřuje bez rizika směrem k nejvyššímu cíli lidského konání, dokonce i přes stíny padající na cestu našeho života.

Nejde tedy o risiko, sázku, arbitrální volbu, ale o zjiitelné bezpečí, které racionální a experimentální zkoumání současně objasňuje i potvrzuje. Aby mohl mít konečnou hodnotu (a na tom spočívá jeho originalita), důkaz zakládá, že lidský činitel místo aby setrval v očekávání, sám se vystavuje zkoušce, sám se odevzdává výzvě svědomí a života ve věrnosti vůči světlé povinnosti, které nezklamou. Stejně jako intelektuální jistota nevyžaduje předchozí pochybnosti, neukládá praktická a ethická jistota předběžnou nerozhodnost ohledně cesty, jíž je třeba jít, a správná iniciativa se dá smířit s rozumnou prostotou, s čistotou uvědomělého ducha.

(L'Action II, 1937, s. 459)

Hodnota člověka je rovna jeho odvaze, co dovede obětovat a v jakém stupni. Dokonalý člověk je hotov Bohu obětovat všechno a nabídnuv to, co je mu nejdražší, byť i k zničení obětovaného předmětu nedošlo, formální oběť s průvodem všech úkonů rozumu a srdce vykonal. Umělec vzdává se v přirozeném řádu způsobu svého výrazu pro poznání nové, omezuje se a stoupá, rozrušuje a tvoří, až ho sám materiál, s nímž pracuje, slovo, kámen nebo barva přivede na sám okraj tohoto řádu a jako Balaamova oslice mu vydá svědectví o Bytosti neviditelné, která náhle stojí v cestě člověka. Umělec hodný toho jména Bytost Tajemnou neobejde, neodvrátí se, ale pokusí se ji stát co stůj, celou bytostí i s veškerým úsilím poznat a vzdát jí poctu. Odtud vzniká náboženské umění.

Ale dostat se k Bohu přímou cestou smyslů je nemožno. Ani vršení umělecké zkušenosti ani studium dějin umění nám neposlouží za schodiště vzhůru. Boha musíme dobýt jinak a jen jednou cestou: obětí. A proto ráz pravého náboženského umění je vždy p a r a d o x n í . Jako by se tu dotkly dvě ideje, klad a zápor, obě napětím do běla rozpálené, dva výrazné tvary, a dotykem se obrátily v popel. Ale vyslovením a popřením téhož objektu vystává idea nebo tvar třetí, který je konečný a nepomíjející. Umění tu dobývá nesmrtelnosti jak objektem, tak výrazem, jenž pomocí slova, kamene a barvy se stává řečí duchů.

Zjevení nejčistší krásy, Matky Bolestné, na přeraženém, rozštípeném lesním velikánu je skoro rétorickým dokladem, jímž si mohu posloužit z idejí Františka Bílka.

Ale paradoxnost náboženského výtvarného umění je ještě hlubší. Nemíním ji označovat často užívaným termínem "mystika umění". Toto symbolistické spojení dvou slov ze dvou různých řádů je již od padesáti let zastaralé. Ostatně vidíme také, co některým uměleckým "mystikům" znamenala tato cizí vznešenost; obyčejně falešné a scestné filosofování nebo halucinace vybičované duše. Věru, měli jsme

mu bez obalu říci: raději buď dobrým řemeslníkem, rozumě-
jícím svému dílu. Raději poctivý a upřímný osobní zápas
než falešné vysoké umění.

Paradoxnost náboženského umění čtu především ze
slov "bláznovství kříže". Filosofie napovídá lidem veleb-
nost mocného Otce - a zpodobování pohanských bohů jde
ruku v ruce a klidně občansky s duševním poznáním staro-
věku. Takový druh náboženského umění opožděného a pro
nás, nutno říci bez pohany starověku, vysíleného, jsme
také měli. Ba mnozí by si přáli ze srdce, aby náboženský
výtvarník pracoval na zašlých námětech asi tak, jako když
biskupové jezdili v krásných kočárech, nadšeně pozdravo-
vání klečícím lidem, blahosklonně kývali rukou, a mnohá
prostá duše vzdychla, hle, jak je zástupce Boží dobrý,
jak je vznešený, ó nakreslit ho! Jak by ten obraz byl
povznášející a církevní! Ale kde! Teď je v podstatě nábo-
ženského umění konkrétně ukázat, jaký je b l á z e n
každý, kdo věří, a blázen proto, že není přesvědčen
o jakémkoli Bohu, nýbrž přesně a doslova že věří v Utrpení
Ježíše Krista a jeho Vzkříšení, že dokonce věří v Tvar
dokonalý a slavný, jenž je podmíněn kvalitou naší smrti.
Člověk celý musí znát a mít Boha. Jinak bude slyšet stále
kárání a reptání hmoty a tvarů. Nespokojí se však situací
a výboji umění minulého a současného, za nímž se už také
zavírají dveře včerejška. Ti, kteří vyjádřili svou touhu
a své vidění včera, nejsou dnes už právi době, neboť i čas
je podstatou paradoxní. "Myšlenka pověděná je lež",
poznává básník F.I. Tjutčev. Rozbitím zděděné formy,
vnímání a výrazu, rozbitím současných pravidel sociál-
ního života, chce se radikálně dobýt života skutečného
a svobodného. Skutečná svoboda však uhne s zítřkem na
pozítřek a stále dál. Ale daleko radikálnější je náboženství,
nedbající na pravidla ta ni ona. Toť pravý rozbíječ masek,
řekněme moderním slovem absolutní revolucionář. Ale rozbít
masku znamená prolít krev: nuže, náboženství se nebojí
krve, ať teče, vřelá a očišťující, ale ne těch druhých,
nýbrž má, ne zabíjených a vražděných, nýbrž má, obětova-
ného ze své vůle. To je oběť Krista na kříži. Hle, jaké

bláznovství: mám prolít krev já, který vidím zlo na světě a nezavinil jsem ho, ti druzí právně i hmotně jsou vinni, ti podlí, sprostí a hamižní dědkové - a za to má téci moje krev, aby mohli žít v životě co nevidět dobře a spravedlivě zřízeném ti, kteří jsou sice (ó díve!) mé krve absolutně hodni, ale teď, v tento čas stojí proti mně a proti mému dílu! A tento paradox náboženství, bláznovství kříže, , nejčistěji a bratrsky chápe umění, protože i jeho zákon praví, že dřív než dáš druhému příkaz, prožiješ, protrpíš a naplníš ho sám! Umění právě tak jako náboženství nemá "požadavků" na druhé dříve, než je vyzkouší a uplatní na sobě, neboť jeho povaha je z opačného světa než suché a nebezpečné konstrukce ideologií a směrů, které káží "reformu". Moudrost věčná odbývá a charakterisuje tuto falešnou přirozenost jedním příkazem: "Pokrytče, vyvrz nejdříve trám z oka svého a potom..." Umění v sobě pokrytce nesnáší.

Většinou býváme svědky toho, že n á b o ž e n s k o s t umění bývá dána u r č e n í m , tedy jaksi zevně. Ale i tehdy se dá mluvit o vhodnosti. Starokřesťanské basiliky nebyly nic jiného než paláce velmožů a vhodnost naznačovala Velmože nejvyššího, královský příbytek Páně. I teď se přenáší zákonem vhodnosti mnohé výtvarné dílo nenáboženské do prostor chrámových a tím se mu vtiskuje vyšší nimbus. Netvrďme však, že gloriola dělá světce a motiv náboženské umění.

Nám jde o víc, ukázat p ř í m o u ú č a s t bohovědných otázek, vliv a prožitek náboženského života v díle umělcově jako řízení a hlad po absolutnu. O téměř zjevu vášnivého náporu na Boha a věčnost svědčí i literární a hudební umění XX. století. Byť to byl zjev někde i ne tak vášnivý a méně zřetelný, jaksi jen na půl úst, přece soukromý experiment má svou hodnotu pro čistotu, sílu a známky pravosti. Ba je více osobních zkoušek v tomto atomizovaném duchu století nežli obecných děl. Zdá se, že monumentální l i t u r g i c k é d í l o v ý t v a r n é , jež by shrnovalo dějství křesťanské obce, ještě

dlouho nebude vytvořeno, ne tak pro nedostatek umělce jako pro chabost a roztráštěnou plytkost náboženského života lidstva.

Tím většího úsilí a odvahy je třeba umělci, aby takřka proti všem (nevěřícím i bezvýrazně věřícím), na svou pěst pouštěl se na objevy do krajů Zjevení a Autority, do země, kde je Pánem ten, který ji stvořil, jejímž je Autorem. A chce tu vychvátí nějaké poznání, které není dialektické ani logické ani vývojové, které je zcela jiného řádu, a má je přece hmotně vyjádřit. Sám má ucítit vůni krve obětované, ba víc, má se na ni rozpomínat z vůně svých rukou, po nichž krev tekla. A přiznejme to, pomocí nenajde zpravidla ani u kněží této nejvyšší Autority, kteří plní historismu žasnou nad moderním b l á z n e m , který nemoha z litery dobýt života , žádá si d u c h a .

Současné výtvarné umění nám svědčí o tom, jak nej-sráznější propasti metají a nejhlubší úrodné vrstvy metají a klasů mnohdy nerozeznáš; ba zdá se, že ocelová stébla propastí vlní se duchem daleko silnějším a hybnějším, zatím co vrstvy tradice pomalu a nepozorovaně spějí k Životodárnému zrnu a novému Životu, jež chápeme teprve ve chvíli, kdy si uvědomíme, že se dotýkáme srdcem samého Tajemství Života, které smrt neuzavírá a nekatalogisuje, nýbrž jako největší umělec paradoxu přeformuje je svou nejčistší imaginací bez residua všednosti do Tvaru dokonalého. Ale, prosím, podstata se nemění, neboť ji nemá ze sebe, tu dostala shůry. (Podstatou díla jmenujeme ono nezaměnitelné duchovní pojetí.) Jediný klíč, který nám otvírá přístup k harmonii náboženského umění, je paradox Posvátného Textu: zemře-li zrno pšeničné, vydá úrodu stonásobnou. Toť jediná ~~xxx~~ inspirace, která našeptává umělci "slova, jež by ráda sama slyšela, tak jako milenka našeptává milenci slova milostné písně, kterou by sama ráda poslouchala".

Abychom lépe chápali tento bolestný a závažný úděl umělcův, provázený žíravou hořkostí z nicotné společnosti,

v níž žije a kterou miluje jedině způsobem posměchu a irritace, připomeňme si, jak je bláhové vymezovat území divochů jen geograficky. Divošství rázu mexických Aztéků a schopnost obětovat hekatomby zajatých a odzbrojených nepřátel na oltáři Slunce je v nás; vždyť by jinak nebyli Evropané schopni ničit miliony Evropanů pro vykonstruovanou víru politickou. Ale o b ě ě č l o v ě k a děje se ve vlastním srdci! A oběť Prvního, který se takto obětoval, protože sám chtěl, je tak vyzývavá, že tlačí vahou celého vesmíru na vůli člověka, aby se rozhodl. Vyzývá osobní vůli být svatým. Proto oběť a kult světců je v naprosto logickém sledu a je věcí bytostně křesťanskou. I obrazy a sochy nejsou jakýmsi vnějším kultem výtvarného umění, nýbrž z hluboké nutnosti objektivní víry a z morální potřeby všech nás jednotlivě. V nich, sebeobětovaných, se zachraňujeme z pekelné zuřivosti moderních divochů.

Tvarově i barevně bude ovšem neutěšený stav doby spolupůsobit na dílo náboženské, neboť thematem se umělec ani neisoluje ani nespasí, naopak vejde v sám střed veškeré mizerie. Nezapomeňme na tíhu kontrastního spoluzivota při studiu náboženského umění XX. století. A tuto připomínku chovejme ne na "omluvu" umělce, nýbrž pro své spravedlivější pochopení a ocenění dvojího zisku výtvarníků.

Vedle paradoxu je podstatným znakem náboženského díla s y m b o l a o b ř a d n o s t . Chceme se zachytit toho, co nepomíjí; a držíce se hmoty visíme nad propastí na pavučinových záclonách. Tělesná chabost člověka však nebrání duchu, ba ještě víc do něj vráží ostruhu své smrtelnosti, aby toužil po nesmrtelném. Silní umělci znají akt vůle, která shrnujíc zkušenosti v posledním mocném odrazu - nadnesena neznámou silou - vskakuje do Eliášova vozu. Vyjádřit Věčné - dočasnou hmotou, ducha ryzího a neznámého - tímto hruškovým dřevem, abstraktní děje a tragedie ducha - odváženou hlinou! A spojit kříž Mojžíšův, kříž na Golgotě a kříž Petrův! Vyjádřit tajemné děje sakramentální! Zkratkou co nejúspornější! Od pradávna byli si umělci vědomi toho, že věci mají ještě jiné záření než

svůj smysl, že nesou a značí tajemství. A že obě jejich funkce jsou stejně skutečné. Odtud nutnost symbolů jak v theologii, tak v umění výtvarném.

Pomocí symbolů tvární se také idea složitější. Ústředím všeho náboženského výtvarného umění je chrám, stavěný směrem k oltáři, ale zároveň shromaždiště obětujícího lidu, chrám + dům s těmi, kteří mají právo v něm přebývat, s domácí čeledí Boží, tvárný a trvalý výraz těla lidského, o němž bylo řečeno, že je domem Božím, a také souhrnný výraz Církve - mystického Těla Kristova a konečně apokalyptický dům nového Jerusalema. Symbol, poznávací znamení nauky, se vývinem Credo také rozrůstal, takže rozvoj dogmatu je historicky zaznamenán v umění. Bez symbolu nebo bez typických obrazů není náboženského umění. I atributy světců (klíče sv. Petra, kyj sv. Tadeáše, rošt sv. Vavřince atd., kterých i dnes může přibývat) jsou výrazové pomůcky, s kterými nutno i vnitřně počítat.

Rozvoj církevního umění je ovšem tak obsáhlý a někde jsme se sžili s jistými situacemi, podanými goticky, renesančně nebo barokně, že pociťujeme jako neslýchanou novotu, když moderní umělec pojme Golgotu, Zvěstování nebo Pietu jaksi civilně. Historismus ochromuje. Proto se nebojme vzít v ochranu ty odvážlivce, kteří rozbíjejí vžitě představy, aby objevili žhavé dějství obrazu. I kdyby tento výraz ještě neměl kvalitu liturgickou, nechvátejme ani netupme, protože není vítězství bez boje a bez smělých výprav. A co je nesporně cenné, je návrat umění k duši. J. Maritain s rozumným varováním podotýká umělcům, aby se nesnažili "dělat křesťana", a chápou proč: na všední chrámové umění (vím, že bychom se měli s odporem odvrátit právě od této "všednosti") stačí zatím dobrý řemeslník, žádá-li sterilní společnost (tak jako že v největší části rodinně i duchovně sterilní je!), aby socha nebo obraz byl "poučením, útěchou očí a duše"! Ale řemeslník neudělá, co ani průměrný křesťan nechápe a který neví nic o mukách problémů, o hledání, risiku, o živém světě a tragické cestě umělce. A zmiňují-li se o ethosu uměleckého experi-

mentu, nutno ještě podotknout, že výtvarný umělec rozjímá, apologisuje, polemisuje, adoruje, chválí a raduje se, kaje se věří, doufá a m i l u j e ne slovy a články revuálními, ani výpravnou tendencí díla (jak by se mýlil!), nýbrž jedině výtvarným řešením thematu, motivu, svým pojetím a akcentem. Jak to udělá, je důležitější, než co udělá. A jde-li proti obecné logice, jedná právě tak správně, jako když Jakub Deml napsal, že v houslích se ozývá nejen ta žíně a struna, nýbrž i duše dřeva a ono jáko srdce uhlažené, ale u v n i t ě p r á z d n é a t m a v é v ě z e n í n a š í t o u h y. S tím pracuje umělec; navíc dokáže jedním Milost.

V současném umění se přechasto zkouší smysl věcí i metodicky svévolnou konfrontací a přeskupováním, což může jít ad infinitum a nevykřeše se jiskra poznání podstatnějšího a nového. Až přijde na příklad Picasso. Vázáním a vršením smyslů se náhle ukáže, že i věci hmotné kolem něčeho krouží. Otřásající objev však učiní ten, kdo nesveden překotnou lačností novoty nezatarasí si cestu předem pojatými závěry a trpělivě a rozvážně si ověřuje cestu, po níž ho vedou nabyté zkušenosti víry a zbožnosti. Je to vývoj latentní, soukromý, ale není bez něho všelidského zisku. Je* trojí gesto náboženského umění: 1. gesto člověka, jenž se na víru rozpomíná, ale trčí v jednom místě, 2. gesto rekonvalescenta, učícího se znovu chodit v náboženských pojmech, 3. gesto duše, plesající na cestách Božích, duše milující.

Mluvit o lásce dovede jen ten, kdo miluje. Ale to zní ještě abstraktně. Povědět něco o člověku, kdo ho osobně nejen zná, kdo ho pozoroval a studoval, ale miluje ho. "Mít rád" ženu je výstižný slovní obrat pro lásku tělesnou, "milovat" znamená čin duchovní. Boha nutno milovat. Láska k člověku zahrnuje i důvěru v něho. Láska k Bohu předpokládá i víru. A bez víry ani umělec se neospravedlní ze slov apoštola Pavla: "Přistupující k Bohu věřit musí, že Bůh jest a že odplácí těm, kteří ho hledají." Tu je odpověď, proč týž námět jednoho výtvarníka na nás dýchne něžnou

vznešeností, kterou máme v povědomí z dětství, u druhého cítíme psychologický proces a u jiného jen boj s přeludy.

Vyvrcholením dějství osobního je d ě j s t v í l i t u r g i c k é , to jest oslava Boží, jak ji v chrámě vzdává Bohu lid. A Bůh úctu nejen přijímá, ale sám se dává. Toto opravdu mystické sdílení se Boha s lidmi (na prvním stupni) je sedmitvárné a paradoxní. Jednak se dává duchovně, jednak t ě l e s n ě. Nikdo spíš nepochopí tento protimluv jako umělec, kterému pojmy symbol, způsob a realita jsou přímo pochopitelné. A dějství liturgické je souhrnem dějství osobních, zmnožením a vystupňováním, ale přitom zčištěním, neboť záležitosti tak říkajíc privátní jsou potlačeny, aby tím mohutněji vyvstaly rysy všelidské, to jest monumentalita Lidstva jako celku.

V chrámě již není boj o ideu, zápolení Jakubovo ("dokud mi nepožehnáš"), nýbrž klanění. Umění zde má funkci obřadu, to jest zvýrazňuje obřad. Řád je jistý a známý ze Zjevení. Autor jeho stanovil řád služby člověka a lidu, a co člověk může tu udělat ze svého, je obřad, umění tvárné, které je napověděno Duchem svatým pro Pána vesmíru. Ale tam je také nejzazší mez umění. Umění liturgické je podstatou kolektivní a poslušné. Umělec zde diktovat nemůže. A v tom se dotýkáme nejhlubšího života celé doby. Má-li dojít k monumentálnímu dílu výtvarnému, je nezbytně třeba, aby pohyb společnosti, kolektiva, lidu, byl mocný a vertikální, jak se říká, a to pohyb konkrétní ne k Bohu filosofů, nýbrž k Bohu Ukřižovanému, k největšímu Paradoxu ve vesmíru, a k Hostii, hostině tajemné a jisté, a aby to byl pohyb trvalý, neboť postávání znamená tu smrt. Jde tedy o pohyb lásky k Ježíši Kristu, o lásku, která působí, jak praví Leon Bloy, "že mužové pláčí jako pláčí malé děti, a která nutí nezkrotné a nezdolné, aby poklekali do bláta."

Do první světové války se žilo z výbojů konce století XIX., po válce v letech dvacátých a třicátých jsme se cítili na začátku XX.století; nebylo ani kdy z toho pocitu vyrůst a už přišla nová válka. A teď po ní s ustrnutím vidíme, že jsme v polovině století. Vichřice ze vichřicí rozmetává práci hned v začátcích, přímo pod rukama. Ale přece se

žije a tvoří. Díla, která na této výstavě můžeme studovat, jsou jen první částí veliké výstavy náboženského umění, která se připravuje. Zbývá otázka, na kterou odpovědět není mým úkolem, jakými zkušenostmi přispěly výtvarnému umění náboženskému tyto krvavé epochy, které se stejně týkají všech mužů, žen, starců i dětí, a jaký výtvarný výraz našla v díle spravedlnost, milosrdenství, naděje a pokání.

/Předmluva v katalogu výstavy Náboženské umění XX. století pořádané od 20.XII.1947 do 11.I.1948 v Domě umění v Brně./

V nejhlubším mlčení
Tvé slovo

V nejtemnější noci
Tvé oči

V hodině osamění
Tvá ruka

V bezcestí
Tvůj volající hlas

V tísnivých přívalech
Ty břeh a ostrov

Nad vřelými se mlhami
Hvězda, kterou znám

Hvězda, která tři mudrce
pouštěmí vedla -

Pane, ukaž mi také cestu!

Pierre EMMANUEL :

C h v á l a v ě ř e n í

Básník začíná mluvit o Bohu a jen nejasně ví, co mluví, o kom mluví. A zde leží jeho omyl, jestliže je to omyl, když za něj básník není úplně odpovědný. Od chvíle, kdy začínáme mít podíl na Boží hře, přestáváme být pány své vlastní hry. Boha ale nesmíme pokoušet. Určitého dne básník pochopí, o kom mluví, ale především: Kdo mluví. Příliš pozdě. Neuspokojený požadavek jej už ovládl.

N á š B ů h j e p o h l c u j í c í m o h -
n ě m . Když je jeho touha jednou vzbuzena, celá existence se spaluje, aby ji nakrmila, i když ji nic nedokáže nasytit.

Avšak básník se nezměnil a teď se též nezmění. Tkví v něm stejné náruživosti, navštěvuje stejná místa. Stále brání tomu třetímu vstoupit mezi sebe a své slovo; touží, aby tam nikdo se nevetřel. Setrvává v onom tajemném podivínství básníků, kteří touží zůstat v samotě svého srdce obláty vlastní slávy. A tak se skoro nezměnil, ale všechno čím je, je pro něj ničím. Básník už není básníkem, nechutná mu slovo, leda že jež jím vyzván. Ten pěvec erosu v sobě odhaluje nedostatek lásky, ten mystik krásy spatřuje v krásě jedině smutek. Všechno co vidí, čeho se dotýká, co hlásá, je v určitém smyslu prázdné a klamné. A v jiném úplně odlišném smyslu jsou tytéž věci pravdivé a krásné. Všude chybí Někdo, kdo je všude. Kde chybí On, není nic. Kde je, je vším. Kde On chybí pro jednoho, je pro druhého. V duchu (nebo v srdci) básníka On je, a přesto chybí; chybí, a přesto je stále možná volba mezi bytím a nicotou. Současně je už volba vykonána: rozpor je toho jedině důkazem.

+++

Tak dlouho jak nerozpoznávám Přítomnost, svět, zbavený barev, leží přede mnou. Ale utrpení, které mi působí Její nedostatek, mi Přítomnost připomíná. Jakmile Ji rozpoznám a přijmu, avět se mění barvami Boha. Hle, není člověka, jemuž by odpovídala taková suverénnost. Každý se přizpůsobuje tomu, že Bůh je hostem, přicházejícím čas od času. Jeden Ho přijímá v pokoji určeném pro přátele, jiný Ho dává na půdu mezi staré knihy. Ale nikdo, dokonce ani já, jenž pozdravuji jeho barvy, nepřipouští, aby Bůh byl Pán a jeho barvy - jediné. Nikdo nechce království Boha na zemi. Konsekventní jsou jediné ateisté; pro ně je toto kralování jen lidskou mystifikací. Věřící, kteří jakoby toužili po tomto království a přijímali je, vyhýbají se mu v mnohoznačnosti a evokují je, leč nenazývají. Já první. Ale nadarmo unikáme. Bůh je. Všechno, sama moje mnohoznačnost, je v té chvíli proseto sítem Jeho vůle. Ať bych řekl cokoli, mohu říci právě jen to.

Musím se tedy proti své vůli zdát někým, kdo působí nátlak, někým, kdo se snaží verbovat, touží vnutit jakousi přítomnost hluboce nechtěnou. Ve skutečnosti se nesnažím o nic, a především se nesnažím vnutit Přítomnost: to ona se mi vnucuje. Spaluje mne - bolestivě - nehasím však její plamen. Nedokázal bych to. A ostatně po něm toužím, i když mne opanovává proti mé vůli, nechci ho a jediné jeho chci, a současně toužím ~~přes~~ něho po tisíci jiných věcech, od kterých mne odděluje tenká záclona, a i když mne jich nezbavuje, působí však, že se mi stávají cizí. I když se mé tužby staví na odpor s jistou účinností nevyhnutelnému sežehnutí, marně bych se snažil pozdržet chvíli, kdy nakonec vzplanou, úsporně hospodaříce opačnou skutečností. Když mluvím o tom, o čem každý mluví a když toužím po tom, po čem touží každý, musel bych mluvit o něčem úplně jiném a toužit po úplně jiném Dobru. Necítím se určitě zavázán k ospravedlnění se z této

dvojnáznosti vůči členům svého bratrstva nebo vůči neověřitelné veřejnosti. Prosím ale Boha, aby mi prominul tuto nejednoznačnost, která způsobuje, že tak ustavičně ubližuji řeči, i za to, aby nepřestával trpělivě sytit svým plamenem mou rašelinu, která tak špatně hoří, protože není ochotna planout.

Jenom ať je jasné, že tu mluvím jedinečně vlastním jménem, v plné svobodě, jakkoliv paradoxní by se zdála tato formulace po všem, co jsem tu napsal. Nemám žádný titul opravňující mne k representování čehokoliv, žádné vědění, dávající mi právo poučovat, ledaže by právě v té chvíli, kdy zakouším nekonečnou potřebu učit se, sama moje nevědomost mohla poučit druhého člověka. Pravdou je, že říkám m y se zavazujícím přesvědčením, které mi bylo vyčítáno. Omlouvám se též za význam, jaký dávám zájmenům: m y a já. Nejsem to výrazy egocentrické, ale formy lásky par excellence. Ten, kdo odmítá mnou proponovanou jejich interpretaci, má svobodu rovněž odmítnout jít cestou, kterou jdu já. Nejen že nic nevnucuji, ale nabízím to tomu, kdo jde stejným směrem, ať postupuje za ohnivým sloupem, či je úplně hloupě tažen na provázku.

Jedno je jisté a musím to říci jasně. Když říkám m y , myslím na lidi na cestě, spíše na atheisty než na jiné; občas jenom na ně. Na lidi bez domova, tuláky neformulované naděje. Cítím se s nimi spojen, jestliže nejsem jedním z nich. Přitáhnutý, t a ž e n ý, daleko od hotových cest. Prožíváme společně až do posledních konsekvencí ničení lidí a nepřítomnost Boha, která je doplňuje. Vyzývám Ho, aby nás spojil, své nepřítomné, v žáru stejného očekávání, v hledání nenazvané Přítomnosti, jejíž oheň má spalovat člověka do nekonečna, a rovněž prosím ne o to, abych já tuto Přítomnost předal, ale aby jim Ona dala Sebe skrze mne, jediného z atheistů, který hlásá chválu věření.

+++

Chvála věření je thematem této knížky. Časem - zřídka - se po nás přesouvá nějaký odlesk. Moje obvykle matná tvář na sobě zachovává vzpomínku na tento oheň, tušení proměněné totožnosti. Jsem si jist, že víra je jarem světa, jako ateismus je jeho zimou. Ale samotná zima už v sobě nosí jaro: v lednu pučí mandlovníky. Živ skoro půl věku uprostřed zimy, nepřestával jsem pociťovat dotyky jara a vzrůstala ve mně touha je zvěstovat, aby konečně přišlo. Poněvadž jeho zvěstování je rovněž druhem výzvy, účastí člověka v tvůrčím Aktu celku. Tato kniha je svědectvím mého smyslu bytí, mého úsilí, aby právě odtud, z vnitřku nepřítomnosti víry, započalo ještě jednou obrácení k transcendentnímu, životní vystupování vzhůru.

Kdysi byl pro mne zimou pokřivený jansenismus, náboženství nedůvěřující člověku a zstrašené Bohem, náboženství bez lásky a tedy bezbožné. Dnes panuje jiný druh zimní doby: od základu bezbožným ahumanismem povznesená na úroveň universálního systému ne-láska, Organizace, jejíž veškeré formy ponižují lidskou bytost, pohlcovanou jejím uchavtitelským modlářstvím. Všude, pod různými názvy začínajícími velkými ozdobnými písmeny, se projevuje manipulování dušemi. Nejen já sám cítím v krvi nemožnost trvání ~~toho~~ času nepřítomnosti člověka i Boha, nejen já sám soudím, že je to čas afirmace Jediné Přítomnosti.

Neboť nestačí pocítit smrtelný chlad, ale je ještě třeba dostat se ze zkřehnutí, jakým nás obklopuje. Tu i tam klíčí vzpoury, příznačné ale znepokojivé, nejčastěji zbavené víry, jenom zoufalé. Neodbytná, fascinující potvrzení, jimž se veřejný organismus přizpůsobuje díky stále jedovatějším očkovacím látkám, pocházejícím ze stále rafinovanějších kultur: vytváření odolnosti vůči nicotě za pomoci jejích malých dávek, již dává společnost nevědomě přednost před nápravou způsobu života. Ve skutečnosti podobné zjevy absurdity samé o sobě, vyjádřené nebo nevyjádřené slovně,

posvěcují nešťastnou pasivitu jednotlivců i davů. Systém, sám o sobě fatální, podporuje tuto pasivitu, aby ji mohl zneužívat. Mechanistický nihilismus (jediný módní, každý jiný je negativní cestou k bytí) dosahuje takové dokonalosti, že se přizpůsobuje mašinerii celku, aby posílil její ničivou činnost. Se zalíbením a současně mimo vůli plní svou společenskou funkci: celebruje neustále obřad rozkladu.

Ačkoliv nikdo nemůže být lhostejný k této odpuzující introspekci, její ubohost nudí. Jakkoliv by sahala zdánlivě hluboko, zůstává povrchní: její propasti jsou ploché a namalované. Chybí jim onen rozměr nekonečnosti, bez kterého je zlo jenom dětskou chorobou lidského rodu. Ale pro to, aby se člověk vymknul plemeni a stal se o s o b o u, jedinečným duchem, dokonce i v oblasti zla, je nutné odvolat se k tomu, co je transcendentní. Podobně jak je to nutné, když se duch odevzdává své misi tvoření: bez transcendence vadne, neschopen nalézt nějaký její druh dusí se.

Takové je mé přesvědčení i zkušenost. Odtud plyne mé nepřátelství ve vztahu k poesii chápané jako neospiritualismus, jako surogát náboženské skutečnosti. Spíše než myšlenka na všeobecné ujařmení mohla by mne připravit o rozum myšlenka, že nečetné stesky po bytí by neměly mít jinou možnost útěku než optický klam perspektivy vytvořené poesí, kdybych v tom nespatořoval subtilní způsob, aby toto ujařmení bylo dokončeno i duchovně. V této knize dávám znovu výraz svému přesvědčení, že žádná kultura, i kdyby byla globálním museem plemene, nezpůsobí, aby to co je věčné, se vynořilo z pouhého dívání se na sebe. Jestliže chce kultura, jako naše ve svém celku, vytvořit to, co je věčné, nevyznávající je - vyprodukuje jediné zdání, slepá okna vedoucí na vnitřní stranu zdi naší továrny - vězení. Raději se zřící takové kultury než se stát zahradníkem cesty vězeňské stráže nebo sklenářem nicoty. Tyto činnosti koncentračního tábora, tyto

hermetismy zavřených v cele se brzy ukazují jako neužitečné a dokonce škodlivé pro "ducha" systému, když se jednou stal neprodyšně uzamčeným každému tajemství, počínaje tím, které uzavírá v sobě. Jestliže jsme ještě nedošli k tomuto nejzazšímu konci, byli jsme už, snad, chyceni do osidel logiky tam směřující.

A zatím božský řád existuje dál; chvála nepřestává být motorem světa, ona jediná udržuje ducha v rovnováze mezi bezmocí a euforií. Chvála tvoří cyklus o dvou taktech: nejprve adresovaná, potom rozšiřovaná. Ti, kteří rozšiřují chválu, pocit plnosti, který je skutečnosti immanentní, neví občas o Tom, od něhož k nám přichází a k němuž směřuje. Jsem z těch, kteří adresují chválu. Přítomná kniha vyjadřuje s tak důkladnou přísností, jakou mi jen můj způsob myšlení dovoluje, vztahy mezi chválou - mou poesíí a tím, jemuž je adresována. Jediným, ale v žádném případě ne samým, tím, jehož nazývám vším vnitřním a transcendentním: dvě jména - dvě zrcadla naproti sobě. Mezi nimi, skrze ně, v nich dosahují vzájemných proporcí vnitřek i vnějšek, otevřený svět i hluboká duše.

Abych vedl správně své myšlení, musel jsem doslova vyčerpat ambici básníka, jež ho činí rivalem Boha, dokud nepochopí, že je - nebo že nesouhlasil být - místem vzájemných vztahů mezi niterností a vyzávižením Boha a ve svém lidském slově zároveň reflektorem i odleskem Slova. J e h o poesie, vysvobozená tou v y č e r p á v a j í c í analysou od prometheovského pokušení, které ji vynáší jediné proto, aby ji rozbilo, není pro básníka ničím víc než jeho způsobem e x i s t e n c e , není však ničím méně a ověřuje se úplně v každodennosti tak jako každodennost v ní. Obecněji: poesie jako taková je jedním z aspektů integrující funkce v člověku neúnavně působící a stále hledající; je živým způsobem ve formě

celku, který ji zahrnuje a vzrůstá v ní, pod jejím nápořem.

Ona scelující funkce je paradoxně funkcí nekonečného otevřetí. Jedno je protikladem ohraničení, totálnost protikladem totalitárnosti. Skutečně, scelující funkce není jednou z mnoha funkcí ale je jejich integrálem, formou žijící v nás. V n á s n a d n á m i. Nevyjádřená devísa myšlenky by rychle zklamala, kdyby tím samým pohybem neměnila hledání v dílo a díla v hledání. Hledající sebe nachází se forma jedině v otevřetí vůči jí přemáhající transcendentní výzvě; dosahuje tohoto bodu prasknutí v adoraci. Na konci svého úsilí - své existence - celé myšlení adoruje. Dokonce, a především, myšlení na smrt.

+++

T v á ř č l o v ě k a se vynořuje ze stínu a rýsuje se obrácená k okraji houštiny. Cílem této knihy není podání nějakých pravidel poesie, která by se pokládala za "náboženskou", ale ukázat, jaký druh adorace je logickým prodloužením poesie. Jako chvála adresovaná k Otevřenému je sama tato kniha aktem adorace od začátku do konce. Adorace před tváří transcendentního je aktem integrace, který dosáhl svého bodu prasknutí: myšlení pracující na vlastní spojitosti dosahuje cíle v onom oslňujícím rozpuknutí, kde se jeho práce už stává zbytečnou. Tato práce odkrývá existenci a sbíhání se, křižování se v člověku jistých privilegovaných postojů či intencí, jistých stálých znaků rozumu v jeho tvůrčí činnosti, v jeho u s k u t e č ň u j í c í m h l e d á n í. Jedním z nich je poesie, kterou můžeme nazvat v y č e r p á v a j í c í m u ž i t í m s l o v a v h l e d á n í j e h o p o d s t a t y. Kdo rozumí této definici, ten je básníkem, i kdyby nikdy nenapsal verš. Kdo mu

nerozumí, dokonce i když je básníkem, nikdy jím nebude úplně, ani do dna. I když nikterak nepohrdám řemeslem veršování ani slovními hrami, jež provádějí citlivé inteligence, užívám slova "poesie" jedině ve významu vášnivě pozornosti obrácené k pravdě, která je současná řeči, lépe: ve významu zvláštního ztotožnění se s určením lidského slova. Hledám konečný cíl tohoto povolání ve dvou významech toho výrazu: konce i cíle, cíle, který také skutečným způsobem tvoří jeho podstatu.

Poslední, nejvyšší akt poesie působí dlouho před tím, než se objeví. Reguluje její postupy a dodává jim napětí, které je překračuje. Básník adoruje a přitom neví, že adoruje a často k adoraci nikdy nedospívá. Tento akt se rozvíjí postupně a u některých se vyplňuje v propasti. Adorovat, vést slova k mlčení - to znamená nejprve jít s každým z nich až do konce úsilí o výpověď a vložit celou námahu, tak rozmanitou jak uvnitř tak zevně, kterou to úsilí vyžaduje, které má dávat. Znamená to též zakusit v sobě samém všem společnou neschopnost výpovědi a zoufalství, jež šíří po celé bytosti toho, kdo jí podléhá. To nakonec, když se zkoumá stejně vyčerpávajícím způsobem možnost výpovědi i neschopnost výpovědi, znamená potkat Slovo nesouměřitelné se slovem lidským, tušícím Je v okamžiku puknutí, v oslnění, v zničení. Potkat, být potkán Slovem. Chvilé, jíž se všechno jiné stává nedůležitým. Ó, vypovědět. Ó, jak vypovědět, dokonce celým životem řeči to, co zachytila jediná hláska: Ó...

Stává se, že člověk, který vyčerpá slovo a je jím vyčerpán, soustředěný v jejich společné prázdnotě, vidí, jak se jeho němota náhle otevírá milosti a neplodnost slova náhle ustupuje všemocné vtělené setbě. Uvědomil jsem si to díky této knize

a uvědomil jsem si i to, že čtitel vtěleného Slova musí zakusit, nesmí přehlédnout toto vtělení se ve své vlastní slovo. Pochopil jsem též, že ho nikdy dost nezakouší, že je přehlíží každou chvíli i v hodinu své smrti; a že jeho jediným útočištěm ve smrti v každou chvíli a navždy je Slovo, které se vtěluje ve smrt, proti ní, aby ji přetrvalo a z ní zmrtvýchvstalo. Žár tohoto zmrtvýchvstání v nás - náš i ne náš - nás děsí i učí. Cožby byla poesie jen pokrmem /od teď jalovým a obráceným v popel/, který dovolil, aby nás zachvátil plamen? Kam směřuje a jak se má jednoho dne znovuzrodit z vlastního popela ta samá i úplně nová poesie novodobého člověka i poesie vtěleného Slova?

Tato kniha je jen dlouhou rozmluvou na různých úrovních nebo spíše požárem, jenž je zápasem, zápasem rašeliny a ohně, slova lidského a slova Božího, slova a Slova. Jako v bitvě v něm bude možné spatřit z mnoha různých úhlů a v různých situacích, jak se stejná střetnutí opakují, zatím co úsilí se vzмáhá, až k v y č e r p á n í vnitřního sporu. Vracení určitých temat je vlastní symbolickému myšlení, které se nerozvíjí v odlišných větách logicky spojených, ale vine se kolem své oázy kvůli jakémusi v y h l o u b e n í či vyvýšení, které se neliší od objetí. Symbol, podle mého pojetí, není ani v nejmenším znakem našeho neurčitého vztahu k jakémusi zásvětí, ~~vnějšku~~ v n ě j š í m u ve vztahu k podobě věcí, uprostřed kterých jakoby žijeme, ale vynořením se uprostřed nás skutečnosti ukryté v sobě, která se postupně prohlubuje, buduje, proniká sebe jako plamen svůj substantiální pokrm.

Klasickým obrazem Babylonské věže je vzestupná spirála, zobrazující dosahování poslední skutečnosti lidským, sjednoceným slovem. Víme, jak skončil tento záměr, když Boží žárlivost rozdrtila lidskou pýchu. Ale na stejných cestách myšlení se děje úplně jinak, když Boha a člověka spojuje společná ~~věc~~ věc, neboť

Babel zanmená práh, Dveře. Potvrzuje to ambivalenci symbolického myšlení: to může být bojem p r o t i Bohu stejně jako bojem s p o l u s Bohem. Čtenář zjistí čím je myšlení v této knize a zda odpovídá pravidlu Louis Massignona, jemuž jsou zde určité stránky tajně věnovány: "Abychom v duchovní kartografii prošli božskou cestu, vytyčenou nezměnitelnými znaky pravoúhlým rozvrhem na síti Mercatorově, je třeba se vznést na vrchol kužele stínu, kde zanikají trvání".

25. ledna 1965.

P o d e s e t i l e t e c h .

Deset let to je pořádný kus času v životě každého člověka. A že je čas dobrem nejcenějším, neboť nenávratně pomíjejícím, proto nás pokaždé znepokojuje myšlenka na ztracený čas, kdykoliv se ohlížíme nazpět. Ztracený by byl čas, ve kterém bychom nežili jako lidé, kteří sbírají zkušenosti, učí se, tvoří, radují se a trpí. Ztracený čas - to je prázdný, nenaplněný čas. Skutečně, uplynulá léta taková nebyla. Ztratili jsme nesmírně mnoho, ale čas ztracený nebyl. Získané zkušenosti a poznání, které si teprve později uvědomujeme, jsou ve skutečnosti jen abstrakcemi života opravdového, prožívaného. Ale jako je milostí umět zapomenout, tak patří paměť a užívání obdržených lekcí k odpovědnému životu. Na následujících stránkách bych se chtěl pokusit uvědomit si trochu to, co se nám v těchto časech vnucuje jako kolektivní zkušenost a poznání: ne osobní prožitky, ne to, co je systematicky uspořádané, ne rozpravy a theorie, ale výsledky, získané v oblasti toho, co je lidské, do určité míry společné okruhu stejně myslících, seřazené, blízké si jediné konkrétními pocity, nic nového, to co bylo v minulých letech opravdu dávno známé, ale dané nám nově prožívat a poznávat. O těchto věcech není možné psát a necítit, že každé slovo je doprovázeno vděčností k společenství ducha po všechna ta léta střeženému.

Bez půdy pod nohama.

Existovali někdy v historii lidé, mající stejně slabou půdu pod nohama, pro něž všechny alternativy ležící v okruhu současných možností byly stejně nesnesitelné, cizí životu, nesmyslné, kteří prameny své síly hledali tak zcela mimo tuto současnost a nadto ještě, aniž by se stali fantasty,

očekávali úspěch své věci s takovou důvěrou a klidem, jako my? Nebo lépe: zda pokolení velkých historických přelomů, kdy právě něco opravdu nového vznikalo, neměla vždy dojem, jako my dnes, že v alternativách současnosti nic neklíčí?

Kdo vytrvá?

Velká maškaráda zla pomotala a překroutila všechny ethické pojmy. Takové objevení se zla v podobě ušlechtilé, dobročinné, historicky nutné, prostě máte ty, kteří vyšli z našeho tradičního ethického světa pojmů; pro křesťana, který se sžil s Biblií, se právě tím potvrzuje propastná zhoubnost zla.

Zjevně selhali "rozumní", uvažující v nejlepších intencích ale v naivním neuznání skutečnosti, že dávkou rozvážnosti se dají zpětně spojit vazby roztřesené budovy. Ve své slábnoucí schopnosti vidět by chtěli přiznat každé straně svobodu pohybu, a tak budou rozdrceni zápasíci silami, aniž by čehokoliv dosáhli. Zklamání nakonec nerozumností světa, považují se za odsouzené k nečinnosti a odcházejí resignovaně do stínu nebo se bez zábran přidávají k silnějším.

Mnohem otřeshnější je zhroucení celého ethického fanatismu. Fanatik soudil, že dokáže postavit proti vládě zla čistotu nějaké zásady. Ale jako býk naráží do červené plachty místo do toho, kdo ji drží, i on se tedy nakonec unaví a podléhá. Ponořen do nepodstatných věcí upadá do osidel chytřejších.

Proti všemocnosti situací nevyhnutelných, dožadujících se řešení, se s vědomí člověk brání osamocen. Avšak rozměry konfliktů, uprostřed kterých je třeba volit bez rady a opory v čemkoliv kromě vlastního svědomí, ho přemáhají. Nesčetné převleky, ctihodné a svádějící, v nichž se k němu zlo přibližuje, činí svědomí bázlivým a nejistým, až se nakonec spokojuje už jen se svědomím zachráněným místo čistým, a toto své svědomí klame, aby se uchránil před

zoufalstvím. A že nečisté svědomí dosti často více uklidňuje a posiluje než svědomí podvedené, to už člověk, jehož jedinou oporou je on sám, pochopit nemůže.

Z hojného chaosu možných řešení se zdá vést na pevnou cestu **p o v i n n o s t**. To, co je rozkázáno se zde přijímá jako fakt, odpovědnost za rozkaz bere na sebe ten, kdo rozkaz dává a ne ten, kdo ho provádí. Ale z omezování se na rámec povinnosti nikdy nevyplyne risiko činu, konaného na vlastní odpovědnost; a přitom jinak udeřit do středu zla a ~~maximální~~ ~~maximálně~~ přemoci je, není možné. Člověk povinnosti bude muset nakonec splnit svou povinnost rovněž vůči ďáblu.

Kdo se však snaží účinně chránit svoji svobodu před světem, kdo si cení nutný čin více než své neposkvrněné svědomí a reputaci, kdo je hotov položit za oběť plodnému kompromisu neplodnou zásadu nebo též obětovat plodnému radikalismu nějakou neplodnou chytrost málo účinného prostředku, ten ať se varuje, aby ho svoboda nepřivedla k pádu. Buďe souhlasit s horším, aby zabránil nejhoršímu, aniž by přitom mohl pocho-
pit, že právě to nejhorší, jemuž by chtěl uniknout, mohlo být lepší. V tom tkví zárodek mnoha tragedií.

Ten či onen dosahuje útočiště v soukromé **p o č e s t - n o s t i**, vyhábaje se veřejným sporům. Potom je ale třeba zavřít oči a ústa před nespravedlností dějící se kolem. Jen za cenu sebeklamu se dá uchrámit vlastní čistota před pošpiněním v odpovědném jednání. Ať dělá cokoli, jeho klid je narušen tím, od čeho upustil. A buď ho onen **n e p o k o j** zničí, nebo se stane pokrytečtějším než všichni fariseové.

Kdo vydrží? Jenom ten, pro kterého vlastní rozum, zásada, svědomí, svoboda, chytrost **n e j s o u** poslední mírou, kdo je připraven to všechno obětovat ve víře a výlučném spojení s Bohem, povolany k činu poslušnému a odpovědnému: odpovědný, jehož život nebude ničím jiným než odpovědí na otázku a výzvu Boží. Kde jsou ti odpovědní?

Civilní odvaha.

Co vlastně stojí za stížností na nedostatek civilní odvahy? V uplynulých letech jsme viděli mnoho zdatnosti a obětavosti, ale téměř nikde jsme nepozorovali civilní odvahu - v nás samých též ne. Příliš naivní by už byla psychologie svádějící to na obvyklou osobní bázlivost. Příčiny jsou úplně jiné. My, Němci, jsme se museli naučit během dlouhé historie nutnosti poslouchat a ~~síle~~ poslouchat. V podřízenosti všech osobních tužeb a myšlenek tomu, co je přikázáno, spatřujeme smysl a velikost života. Směřovali jsme svůj pohled nahoru ne z nevolnické bázně, leč ve svobodné důvěře, která příkaz bere jako výzvu a výzvu jako povolání. Takové jsou rozměry oprávněné nedůvěry vůči vlastnímu srdci - z ní se odvozuje ta naše horlivost, jíž je milejší pospíchat za rozkazem "shora" než za vlastní čestnou myšlenkou. Kdo by mohl popřít, že Němec býval mnohokrát bojovný a nastavoval život z poslušnosti, příkazu, povolání? Němec však střežil svoji svobodu (a kde na světě se mluvilo o svobodě, od Luthera po idealistickou filosofii, s větší vášnivostí než v Německu?) se snahou zbavit se vlastní vůle ve službě celku. Povolání a svobodu uznával za dvě strany téže věci. Ale mimo to už nepozoroval svět; nepočítal s tím, že jeho ochota k podřízenosti, k nastavování života na příkaz, může být zneužívána ke zlu. Když už se to stalo, stalo se též pochybným samo vyplňování povolání, což následně muselo otřást všemi morálními pojmy Němců. Muselo se ukázat, že Němec stále ještě nemá rozhodné základní vědomí, zvláště o nutnosti svobodného odpovědného činu též proti povolání a příkazu. Jeho místo zaujímá neodpovědný nedostatek skrupulí u jedněch a u druhých sebemučení plné skrupulí, nevědoucí nikdy k činu. Civilní odvaha však může vyrůst jen ve svobodné odpovědnosti svobodného člověka. Němci teprve dnes začínají objevovat význam svobodné odpovědnosti. Ta se opírá o Boha, vyžadujícího odpovědné činy ze svobodného rizika víry, o Boha nabízejícího odpuštění a útěchu tomu, kdo kvůli nim zhřešil.

Ačkoliv není pravda, že úspěch ospravedlňuje stejně zlý čin jako ničemné prostředky, je rovněž málo oprávněné spatřovat v něm něco ethicky úplně neutrálního. Tak už tomu přece je, že teprve dějinný úspěch tvoří půdu, na které se dále žije, a zůstává velmi sporné zda bude ethicky odpovědnější vytáhnout jako Don Quijote do boje proti novým časům, nebo po uznání vlastní porážky či po dobrovolném přebudování se ujmout se služby v nových časech. Historií v posledku tvoří úspěch a nad hlavami postav, tvořících historii, přetváří tvůrce dějin stále znova zlo v dobro. Konfliktem nehistoricky, t.zn. neodpovědně myslícího šermíře zásad je to, že prostě ignoruje ethický význam úspěchu a je dobře, že k konečně musíme prozkoumat tento problém vážněji. Dokud dobro dosahuje úspěchu, můžeme si dovolit luxus považovat úspěch za věc ethicky bez významu. Když však vedou k úspěchu zlé prostředky, tehdy vzniká problém. V takové situaci naše zkušenost dovolují soudit, že ani theoretisující, z boku přihlížející kritikanství a přemoudřelost, a tedy zdržování se vstupu na půdu faktů, ani oportunismus čili prodejnost a kapitulace nejsou z hlediska našeho úkolu správné. Nechceme a nemusíme být uraženými kritiky ani oportunisty, leč - od jedné události k druhé a v každém okamžiku jako vítězové či poražení - máme být spoluodpovědní za utváření historie. Kdo se v žádné události nenechá zbavit spoluodpovědnosti za chod dějin, protože ví, že jí ho zatížil Bůh, ten už najde tvůrčí vztah k historickým událostem mimo neplodnou kritiku a stejně neplodný oportunismus. Přiznání heroického soumraku před tvář nevyhnutelné porážky jsou v podstatě velmi neheroická, poněvadž se zdráhají namířit zrak do budoucnosti. Odpovědná otázka nakonec není, jak nám já heroicky vybědnout ze situace, ale jak má dál žít budoucí pokolení. Jen z této historicky odpovědné otázky se mohou vynořit plodná řešení, i když chvílemi i velmi pokořující. Slovem, je mnohem lehčí trvat principiálně na věci než nést konkrétní odpovědnost.

Mladé pokolení svým instinktem vždy nejjistěji chápe, zda se jedná jen kvůli principům nebo v živé odpovědnosti: jde přece o jeho vlastní budoucnost.

O hlouposti.

Hloupost je nebezpečnějším nepřítelem dobra než lícornost. Proti zlu je možné protestovat, je možné je demaskovat, v případě potřeby je možné mu násilím zabránit. Zatížené zlo je vždy zárodkem své záhuby, protože zanechává v člověku přinejmenším nechuť. Vůči hlouposti jsme bezbranní. Protesty či násilím se nic nepořídí. Argumenty na hloupého nepůsobí, faktům, která popírají jeho předsudky, prostě nevěří - v takových případech se dokonce stává přímo kritickým - a když už se fakta pominout nedají, odsouvá je obyčejně stranou jako nic neříkající, sporadické náhody. Hlupák je přitom, na rozdíl od zlého, úplně se sebou spokojený. Ano, stává se dokonce i nebezpečným, neboť lehce podrážděn přechází do útoku. Je proto doporučeno zachovávat větší opatrnost vůči hlupákům než vůči zlým. Nikdy se už více nepokoušejme přesvědčit hlupáka, odvolává se na podstatu věci; je to nesmyslné a nebezpečné.

Chceme-li vědět, jak si máme poradit s hloupostí, musíme se snažit pochopit její podstatu. V každém případě je jisté, že je to hlavně defekt lidský a ne intelektu. Jsou lidé neobyčejně bystří intelektuálně, kteří jsou hlupáky a lidé velmi intelektuálně těžkopádní, kteří jsou vším jiným, jen ne hlupáky. Učinili jsme tento objev, k našemu údivu, v souvislosti s určitými situacemi. Získali jsme při tom dojem, že hloupost bývá dosti zřídka defektem vrozeným, že za určitých podmínek jsou lidé na hlupáky zpracováváni, případně se nechávají ohlupovat. Dále jsme upozorovali, že lidé pobývající v odloučenosti a samotě projevují tento defekt řidčeji než ti lidé a skupiny, které mají sklon ke společnému životu nebo jsou na něj odkázáni. Tak tedy hloupost, jak se nám zdá, není problém

ani tak psychologický jako snad sociologický. Hloupost je zvláštní formou působení historických podmínek na člověka, je to psychologický jev doprovázející určité vnější podmínky. Při pronikavějším pohledu se ukazuje, že každá silně se navenek projevující moc politického nebo náboženského charakteru přepadá hloupostí velkou část obyvatelstva. Ba dokonce se zdá, že je to přímo sociologicko-psychologický zákon. Moc jedněch potřebuje hloupost druhých. Průběh přitom není takový, že určité - řekněme intelektuální - predisposice člověka náhle upadají a rozpadávají se, ale že pod záminkou vzrůstu moci je člověk olupován o svou vnitřní samostatnost, člověk se zase zříká - více nebo méně vědomě - nacházení vlastního vztahu k podmínkám, ve kterých se nachází. To, že je hlupák často zatvrzelý, nás nesmí mást: neznamena to, že je samostatný. V rozmluvě s ním přímo cítíme, že nemáme co činit s ním osobně, ale se slogany, hesly etc. panujícími nad ním. Je ujařmený, zaslepený, byla zneužita jeho bytost, byla zkažena. Zpracován na povolný nástroj bude hlupák schopen všeho zla a současně neschopen zlo rozeznat. Je v tom nebezpečí ďábelského zneužití. Tímto způsobem je možné zničit lidi navždy.

Je též však úplně jasné, že přemoci hloupost může jen akt osvobození a ne akt poučení. Přitom musíme předpokládat, že autentické vnitřní osvobození se stane pro většinu případů možné teprve následkem osvobození vnějšího. Do té doby se musíme zříci všech pokusů přesvědčit hlupáka. Takový stav věci konec konců též objasňuje, proč v těchto podmínkách podnikané úsilí dovědět se, co si "národ" vlastně myslí, je marné a současně, proč tuto otázku může ten, kdo myslí a jedná, zhora pominout, samozřejmě jen v daných podmínkách. Biblická slova o tom, že Bázeň Boží je počátkem moudrosti (Ž 111, 10), říkají, že vnitřní osvobození člověka k odpovědnému životu před Bohem znamená jediné skutečné přemožení hlouposti.

Nakonec obsahují tyto myšlenky o hlouposti jakousi útěchu, protože se rozhodně protíví tomu, abychom nezávisle na okolnostech měli většinu lidí za hlupáky. Záležet to bude v podstatě na tom, zda si vládci budou více slibovat od hlouposti nebo od vnitřní samostatnosti a moudrosti lidí.

Pohrdání lidmi.

Dát se zatáhnout do pohrdání k lidem - to je velké nebezpečí. Víme dobře, že k tomu nemáme žádné právo a že pohrdáním se můžeme jen dostat do nejméně tvůrčích vztahů mezi lidmi. Zde je pár myšlenek, jež nás mohou uchránit před tímto pokušením: pohrdáme-li lidmi, snižujeme se právě k hlavnímu omylu našich protivníků; ten kdo pohrdá člověkem, nikdy z něho nedokáže nic udělat. Nic z toho, čím pohrdáme u jiných, není nám samým úplně cizí. Jak často očekáváme od jiných víc, než jsme sami ochotni prokazovat. Proč jsme dosud střízlivě nepřemýšleli o člověku, o jeho pokušeních a slabostech? Musíme se naučit dívat se na lidi tak, aby se nám méně vnucovaly jejich činy a opomenutí a více to, co přinášejí. Jediným plodným vztahem k člověku - obzvláště slabému - je láska, to znamená vůle spjit se s ním ve společenství. Bůh sám člověkem nepohrdal, ale stal se pro lidi člověkem.

Imanentní spravedlnost.

K zkušenostem stejně udivujícím jako podmanivým náleží to, že zlo - často v překvapivě krátkém čase - odhaluje svou nesmyslnost a bezúčelnost. Nespočívá to v tom, že hned za každým zlým skutkem následuje trest, ale v tom, že radikální zrušení Božích přikázání, v domněle sebezáchovné snaze, působí právě proti trvání. Je možné různě interpretovat zkušenosti, jež nám byly osudem.

V každém případě z nich jako jisté vyplývá, jak se zdá, jen toto: soužití lidí je založeno na zákonech, silnějších než všechno, co se nad nimi údajně vznáší, a tak podceňování těchto zákonů je nejen nespravedlivé ale i nemoudré.

Stává se z toho pro nás pochopitelné, proč aristotelsko-tomistická ethika vyzvedla moudrost do řádu kardinálních ctností. Moudrost a hloupost nejsou ethicky indiferentní, jak nás poučuje neoprotestantská ethika jediných ~~římů~~ existují. Moudrý v mnohosti pozoruje konkrétní a zároveň v něm obsažené možnosti, nepřekročitelné hranice vyměřované každému jednání trvalými zákony lidského soužití, a v tomto poznávání moudrý jedná dobře, případně dobrý - moudře.

Neexistuje patrně žádné historicky významné jednání, jež by stále nevycházelo mimo hranice těchto zákonů. Je však rozhodně něčím odlišným, jestli se takové vycházení mimo právoplatné hranice chápe zásadně jako jejich zrušení a tím se předkládá jako samoustanovený druh zákona, nebo zda jsme si nadále vědomi, že taková vykročení jsou vinou, pravděpodobně nevyhnutelnou, jejíž ospravedlnění se spatřuje v rychlém navrácení úcty k zákonu a hranicím. Vůbec nemusí být pokrytectvím, když se navrácení zákona a ne pouhá sebezáchovná intence dává za cíl politických jednání. Svět je už prostě tak zařízen, že elementární respektování konečných zákonů a životních zásad zároveň nejlépe slouží přetrvání a že tyto zákony mohou být překračovány jen úplně nakrátko, jednorázově, ve zvláštních nutných případech. Dříve nebo později, ale s nezvládnutelnou silou, naproti tomu zabíjejí ty, kteří z nutnosti činí zásadu a zkoušejí stavět zákony vlastní. Imanentní spravedlnost dějin odměňuje a trestá jedině čin - věčná spravedlnost Boží zkouší a soudí srdce.

Několik vyznání víry o vládě Boha nad historií.

Věřím, že Bůh může a chce dát dobru vzniknout ze všeho, rovněž i z toho, co je nejvíc zlověstné. Potřebuje k tomu lidi, kteří dovolí všemu sloužit nejlépe. Věřím, že Bůh nám chce dát v každém neštěstí tolik sil k odporování, kolik potřebujeme. Nemáme je ale v zásobě, protože pak bychom se spoléhali na sebe samé a máme spoléhat výlučně na Něho. V té víře musíme překonat všechnu bázeň před budoucností. Věřím, že též naše vady nejsou marné, že pro Boha nebude těžší je použít než naše domnělé dobré skutky. Věřím, že Bůh není fatum mimo čas - na upřímné prosby a odpovědné činy Bůh čeká a odpovídá.

Důvěra.

Zkušenost zrahy nebyla ušetřena vlastně nikomu. Postava Jidáše, kdysi tak nepochopitelná, nám už není cizí. Žijeme v atmosféře tak zkažené podezřívavostí, že nás to téměř umrtvuje. Když se však už prodereme vrstvou podezřívavosti, pocítíme důvěru, o jaké jsme dosud dokonce ani nesnili. Cizím rukám, kterým důvěřujeme, jsme se naučili svěřovat vlastní hlavu; přes všechny mnohoznačnosti, ve kterých jsme nuceni jednat a žít, jsme se naučili chovat bezmeznou důvěru. Víme teď, že jenom v takové důvěře, která však vždy zůstává risikem - ale risikem radostně afirmovaným - je možné opravdu žít a pracovat. Víme, že spatřování a rozněcování podezřívavostí se hodí nejméně ušlechtilým, že právě důvěra musí být posilována a postulována. Důvěra pro nás zůstává vždy jedním z velkých, vzácných a obšťastňujících darů lidského soužití, ale vždy též bude vznikat z temného podloží nezbytné podezřívavosti. Naučili jsme se neupadat za nic do podlých rukou a svěřovat se beze zbytku rukám hodným důvěry.

~~Žít pro květinu~~

Jestliže v sobě nenajdeme odvahu, abychom obnovili cit pro autentické vzdálenosti /Distanz/ mezi lidmi a jestliže o ně nebudeme bojovat, zahyneme v anarchii lidských hodnot. Drzost, která je ve své podstatě pohrdáním veškerými vzdálenostmi mezi lidmi, je stejně charakteristická jak pro sprostotu tak i pro vnitřní nejistotu, prodejnost a nepořádek arogantně pěstované; sebehanošení sprostotou je cestou k vlastnímu ze-sprostštění. Od okamžiku, kdy se přestalo vědět, co je třeba dát sobě samému i jiným, kdy vyhasl cit pro lidskou kvalitu a schopnost udržování vzdálenosti, stojí chaos na prahu. Ten, kdo pro materiální výhody si příliš blízko pouští hrubost, už se připravil k vnitřní povolnosti, už nával chaosu protřhl ochrannou hráz a dovolil ji vlastní vinou rozdrtit.

V jiných dobách mohlo být věci křesťanství poskytovat svědectví o rovnosti lidí - dnes e právě křesťanství musí vášnivě domáhat účty k distanci a k lidské kvalitě. S mylnou domněnkou, jako by nám tu šlo o vlastní věc, s nevybíravým podezřením z aspočenského přesvědčení, je samozřejmě třeba počítat předem. Kdo se stává v této otázce měkkým a povolným, nechápe už, o co tu jde a určitě ne bez důvodu ho takové výtky raní. Jsou to však neměníci se výtky chátrý proti řádu. Kolem nás, ve všech společenských vrstvách, probíhá proces zmasování a současně bije hodina zrodu nové podoby šlechtictví, která spojuje mezi sebou lidi ze všech dřívějších sfér a tříd. Šlechtictví vzniká a trvá z obětavosti, z odvahy, z jasného vědění o tom, co jsme povinni sobě a co druhým, ze srozumitelného požadavku účty k sobě, ale též ze stejně skutečného zachovávání účty k níže i výše postaveným. Jde v tom všem o znovunalezení citu pro kvalitu, o řád na základě kvality. Kvalita je nejsilnějším nepřítelem zmasování všeho druhu. Společensky to znamená zřeknout se honby za postavením, odmítnout veškerý kult hvězd a vynikajících umělců, nepředpojatý pohled nahoru i dolů, obzvlášť když se jedná o výběr kruhu blízkých

přátel, radost ze soukromého života, jakož i odvahu a věnování se veřejnému životu. Kulturně znamená cit pro kvalitu odloučení se od novin a rádia a návrat ke knize, od spěchu k chvílím pokoje a ticha, od rozptýlení k soustředění, od sensace k rozvážnosti, od ideálu virtuosity k umění, od snobismu ke skromnosti, od nedostatku míry k citu pro míru. Kvantity tvoří prostor vzájemně kontroveršní, kvality se vzájemně doplňují.

Soucit.

Je třeba počítat s tím, že lidé obvykle zmoudří teprve zkušeností na vlastní kůži. Tím se vysvětluje za prvé: jejich obvyklá překvapivá neschopnost k preventivnímu jednání všeho druhu - soudí se, že jim samým se jaksi podaří uniknout nebezpečí, až je nakonec pozdě † za druhé: necitelnost k vzdáleným utrpením cizích lidí. Soucit narůstá proporcionálně k strachu, zesilujícímu teprve před hrůzou už blízkého neštěstí. Bylo by možné říci mnoho na ospravedlnění tohoto stanoviska. Ethicky: člověk nechce urychlovat osud a vnitřní povolání a sílu k jednání čerpá teprve z povahy nastalé situace, člověk není odpovědný za všechny nespravedlnosti a utrpení na této zemi a nechce vstupovat na piedestal soudce světa. Psychologicky: nedostatek obrazotvornosti, citlivosti, vnitřní připravenosti k činu je vyrovnáván solidním klidem, udržováním sil k práci v neztenčeném stavu i obrovskou odolností vůči cizímu utrpení. Když se díváme z křesťanského stanoviska, všechna tato ospravedlnění nemohou přirozeně zakrýt rozhodnou omezenost srdce. Kristus se vyhýbal utrpením dokud nenastal jejich čas, ale pak jim vyšel vstříc ve svobodě, pak je vzal na sebe a přemohl.

Kristus, praví Písmo, zakusil na svém vlastním těle všechna utrpení lidí - nepochopitelně vznešená myšlenka! -

a přijal je na sebe ve svobodě. Nejsme opravdu Kristem, nejsme též povolání, abychom spasili svět vlastním činem a vlastním utrpením a nemusíme se zatěžovat břemenem nemožnosti, trápíce se, že je nemůžeme uzvednout. Nejsme stvořiteli ale nástrojem v ruce Pána dějin. S trpícími lidmi můžeme spolutrpět opravdu jen v omezené míře. Nejsme Kristem, ale chceme-li být křesťany, musíme nabýt část nesmírnosti Kristova srdce odpovědným činem. Hodiny činu se chápeme ve svobodě, stavíme se proti nebezpečí z autentického soucitu, jenž vyplývá z osvobozující a spasitelné Kristovy lásky ke všem trpícím a ne ze strachu. Nečinné přečkávání a tupé přihlížení nejsou křesťanské postoje. Křesťan, než bude sám tělesně zkoušen, je vyzýván k činu a soucitu, když jsou zkoušeni jeho bratři, pro které trpěl Kristus.

O utrpení.

Nekonečně lehčí je trpět v poslušnosti vůči něčemu rozkazu než ve svobodě vlastního odpovědného činu. Nekonečně lehčí je trpět ve společenství než v osamění. Nekonečně lehčí je trpět v nastavení života tělesného než ducha. Kristus trpěl ve svobodě, osamění, v ústraní a pohaně, tělesně i duchovně a odtud mnoho křesťanů s Ním.

Současnost a budoucnost.

Zdalo se nám dosud, že k nezadatelným právům lidského života náleží možnost jeho plánovité projekce, osobní i v povolání. To už minulo. Silou okolností jsme se ocitli v situaci, ve které se musíme zříci s t a r o s t i o z í t ř e j š í d e n (Mt 6, 34). Avšak je podstatný rozdíl, zda to bude zřeknutí se ze stanoviska ve svobodě vyznávané víry v duchu Kázání na Hoře, či též vynucená

služba robotníka kvůli přítomné chvíli. Vynucené zřeknutí se plánování budoucnosti znamená, že lidé se převážně neodpovědně, lehkomyslně nebo resignovaně poddávají přítomnému okamžiku. Nemnozí ještě s tesknou sní o krásné minulosti a snaží se s její pomocí zapomenout na současnost. Obě tato stanoviska jsou pro nás stejně nemožná. Zůstává nám jen velmi úzvá a někdy úplně nepostřehnutelná stezka: přijímat každý den tak, jako by měl být poslední, avšak žít ve víře a odpovědnosti, jako by nám byla dána ještě velká budoucnost. J e š t ě s e b u d o u v t ě t o z e m i n a b ý v a t d o m y , p o l e a v i n i c e , musel volat Jeremiáš /J 32, 15/ v paradoxním rozporu se svými zlověstnými proroctvími, když zvěstoval bezprostředně před rozbořením svatého města, tváří v tvář naprostému nedostatku budoucnosti, Boží znamení a základ nové, velké budoucnosti. Myslet a jednat s myšlenkou na budoucí generaci a přitom být připraven odejít každého dne bez bázně a starosti – to je postoj, který se nám v praxi vnucuje. Vytrvat v něm statečně není lehké, ale je to nutné.

Optimismus.

Moudřejší je odevzdat se pesimismu: člověk zapomene, co je to rozčarování a vypadá pořádně před lidmi. Moudří se tedy od optimismu distancují. Ve své podstatě však optimismus není pohledem na aktuální situaci, ale životní silou. Je silou naděje, tam kde jiní resignovali, silou neztrácet hlavu, když se zdá, že už všechno selhalo, silou snášet rány, silou, která protivníkovi nikdy nevydá budoucnost, ale zahrnuje ji pro ~~xxx~~ vlastní nároky. Skutečně, existuje též hloupý a bázlivý optimismus, od kterého je třeba se distancovat. Nikdo ať ale nepohrdá optimismem jako vůlí k budoucnosti, dokonce i kdyby se stokrát mýlil; neboť je zdravím života, které nesmí nemocný kazit. Jsou lidé, kterým se zdá nereseriosní udržovat naději v lepší budoucnost země a připravovat se

na ni - to se zdá křesťanům bezbožné. Věří v chaos, nepořádek, katastrofu jako smysl současných událostí a resignovaní nebo pohroužení do své nábožnosti se vyhýbají odpovědnosti za další život a jeho obnovu pro budoucí pokolení. Jestliže zítra, snad nastane den posledního soudu, ochotně opustíme svou práci pro lepší budoucnost, tehdy, ale nikdy předtím.

Ohrožení a smrt.

V posledních letech jsme se stále důvěrněji sžili s myšlenkou na smrt. Nás samé udivuje klid, s jakým přijímáme zprávy o odchodu svých současníků. Neumíme už tak nenávidět smrt: objevili jsme v jejích rysech drobet dobra a skoro jsme se s ní smířili. V podstatě věci už tušíme, že k ní patříme a že každý ještě darovaný den je zázrakem. A přece by bylo nepravdivé říci, že umíráme ochotně, i když už také známe únavu, již se v žádném případě nelze poddávat. Jsme příliš zvůdaví, než abychom chtěli umřít. Řečeno poněkud vážněji: tak rádi bychom chtěli spatřit ještě něco smysluplného v našem rozbouřeném osudu. Neheroizujeme smrt - příliš velký a cenný je pro nás život. Nedovolujeme si též spatřovat jeho smysl v nebezpečí: na to nejsme dostatečně zoufalí a příliš mnoho víme o dobrých stránkách života; známe též až příliš mnoho strach o něj a všechny ostatní následky jeho trvalého ohrožení. Život je nám ještě milý, ale smrt nás už příliš zaskočit nemůže. Naše přání, aby nás neuležila náhodně, náhle, daleko od důležitých věcí, ale v plnosti a v úplném zaangažování, se sotva osmělujeme vyjádřit od doby válečných zkušeností. Ne vnější okolnosti ale my sami musíme učinit ze své smrti to, čím se může stát: smrtí z našeho souhlasu.

Jsme ještě potřební?

Byli jsme mlčenlivými svědky zlých činů, jedli jsme chléb z nejedné pece, naučili jsme se umění maskování a mnohoznačné mluvy; zkušenosti nás učinili podezřívavými a dosti často jsme museli dlužit lidem pravdu a svobodné slovo, jež jim náležely, uprostřed nesnesitelných konfliktů jsme se zkazili, snad jsme se stali cyniky - můžeme se ještě hodit? Ne geniové ani cynikové, misantropové či rafinovaní taktici ale prostí, obyčejní, ryzí lidé budou zítra potřební. Bude náš vnitřní odpor proti tomu, co nám bylo vnuceno, dost silný a naše čestnost vůči sobě samým dost bezohledná, abychom mohli znovu najít cestu k prostotě a opravdovosti?

/Dietrich Bonhoeffer, německý lutheránský theolog, začal psát tyto reflexe ve vánoční době r. 1942 a shrnul v nich zkušenosti z deseti let trvání vlády národního socialismu. R. 1943 byl zatčen gestapem a 9. IV. 1945 popraven ve Flossenburgu. Stať vydána v knize: Widerstand und Ergebung, Mnichov 1965./

Pieta všeměřícká, detail, polychromované lipové dřevo, celek v. 118 cm, kolem r. 1410, Alšova jihočeská galerie na Hluboké

MIRJAM PRAGER OSB (n. 1906)

Křížová cesta s Israelem.

Úvod.

(Řím 10,1; 9,4-5; Os 14,2)

Modlíme se s Pavlem za Israel:

Milí bratři! Touha mého srdce a má modlitba k Bohu platí vám, abyste byli spaseni. Vždyť vám patří Boží synovství, Boží sláva stejně jako smlouvy, zákon, bohoslužba a zaslíbení. Vám také patří otcové, z nichž podle těla pochází Kristus, který je Bůh nade všechno, velebený na věky. Amen.

Jerusaleme, Jerusaleme,
obrať se k Pánu, svému Bohu.

I. Ježíš odsouzen k smrti.

(Mt 27,24-25; Liturgie
Květné neděle)

Pilát viděl, že nic nezmůže, ale že hluk stále roste. Nechal tedy přinést vozu a umývá si ruce před lidem, pravil:

"Nevinen jsem krví tohoto spravedlivého! Vy neste odpovědnost!"

Tu všechen lid křičel: "Krev jeho na nás a na naše děti!"

Buď pozdraven, náš Králi,

Králi židovský!

Ty sám snímáš naše hříchy.

Poslušen Otce

byl jsi veden na smrt kříže

podoben mírnému beránku vedenému k zabití.

Hosanna synu Davidovu!

Požehnaný, jenž přichází ve jménu Páně!

Pane Ježíši Kriste, Ty jsi jednou řekl Israeli: "Od nynějška mne neuvidíte, dokud nebudete volat: Požehnaný, jenž přichází ve jménu Páně!" Nech tento den přijít brzy! Ať Tvoje spásitelná Krev zaplaví Tvůj vyvolený národ! Amen.

Jerusaleme, Jerusaleme,
obrať se k Pánu, svému Bohu.

II. Ježíš bere na svá ramena kříž.

Vzali tedy Ježíše a vyvedli jej ven. On nesl sám svůj kříž
a vyšel na místo, které se jmenuje Golgotha.
Proto také Ježíš trpěl za branou, aby posvětil lid svou krví.

Tak jdeme také my ven z tábora
a bereme na sebe Tvou potupu!
Buď pozdraven, svatý Kříži,
jediná naděje!

Pane Ježíši Kriste, spas svůj lid Israel, který po tisíciletí
nese kříž pronásledování a opovržení! Veď nás všechny, kteří
jsme se stali vinnými na Tvém pronásledování skutkem, opome-
nutím nebo smýšlením, k lítosti a obrácení! Amen.

Jerusaleme, Jerusaleme,
obrať se k Pánu, svému Bohu.

(J 19,17; Žid 13,12-13;
Vexilla Regis)

III. Ježíš poprvé padá pod křížem.

Bratři, dívejte se na Ježíše,
našeho věčného velekněze!
Vždyť On není takový,
že by neměl soucit s našimi slabostmi!
Poněvadž totiž sám trpěl
a byl pokoušen,
může pomoci těm,
kdo jsou vydáni v pokušení.

Vpravdě naše nemoci on nesl.

Naše bolesti vzal na sebe.

My ale, my jsme ho měli za zbitého od Boha
a k zemi sraženého.

Pane Ježíši Kriste, myslíme na všechny, kteří v minulých
letech vytrpěli hrůzy a ještě trpí. Ty buď jejich silou! Věčný
Veleknězi, spoj jejich utrpení se svým a přines je Otci za
spásu světa. Amen.

Jerusaleme, Jerusaleme,
obrať se k Pánu, svému Bohu.

(Žid 3,1; 4,15; 2,18;
Is 53,4)

IV. Ježíš potkává svou matku.

Požehnána jsi, dcero,
nade všechny ženy na zemi.
Jednala jsi mužně
a tvé srdce bylo statečné.

Pro tíseň a svízele
svého národa
nešetřila jsi svého života,
ale přispěla s na pomoc,
aby nezahynul před tváří Boha našeho.

Ty jsi sláva Jerusalema,
tys radost Israelova,
ty jsi čest lidu našeho.

Mirjam, Panno z Israele, Vyvolená Boží, Matko Spasitelova, Matko
židů! Přijď svým dětem rychle na pomoc! Obrať se k Bohu slito-
vání! Dej, aby i oni, jako Ty, potkali Ježíše na Křížové cestě!
Daruj jim víru v jejich Mesiáše, Ježíše, požehnaný plod života
tvého, Božího Syna a tvého Syna. Amen.

Jeruslame, Jerusaleme,
obrať se k Pánu, svému Bohu.

(Jud 13,18,23,25; 15,11.
Modlitba je vzata z Isra-
elské modlitby Josepha
Shmueloffa, Nazaret)

V. Šimon Cyrenský pomáhá Ježíši nést kříž.

Když Ježíše odváděli k ukřižování, zadrželi jakéhosi Šimona
Cyrenského, který přicházel s pole a vložili na něj kříž, aby
jej nesl za Ježíšem.

My však chceme hledat svou slávu
v kříži našeho Pána Ježíše Krista.
V něm je pro nás spása,
život a vzkříšení.
Skrze něj jsme zachráněni a spaseni.

Všemohoucí, věčný Bože, veď naši vůli, i kdyby se vzpírala,
milostivě k Tobě, skrze Krista Pána našeho. Amen.

Jerusaleme, Jerusaleme,
obrať se k Pánu, svému Bohu.

(Lk 23,26; Gal 6,14;
Tichá modlitba Bílé
soboty)

VI. Veronika podává Ježíši roušku.

Neměl důstojnosti ani krásy,
že bychom na něj chtěli hledět,
ani vzhledu, že bychom po něm dychtili.
Muž bolestí, s utrpením důvěrný,
zahalil svou tvář, byl opovržen,
za nic počítán.

Své líce nastavuje těm, kdo rvou jeho vousy,
neodvrací svou tvář od těch,
kteří ho tupí a plivají po něm.

Tvoji tvář, Pane, chci hledat,
ó neodvracej svou tvář ode mne!

Otče, sejmi roušky, které ještě leží na srdci Israele, aby ve tváři
Tvého Syna, našimi hříchy rozbité, zohavené, poznal rysy svého
Mesiáše! Dej, ať jim zazáří Tvoje vznešenost na tváři Kristově,
skrze něho, Tvého Syna. Amen.

Jerusaleme, Jerusaleme,
obrať se k Pánu, svému Bohu.

(Is 53,2-3; 50,5-6;
Ž 26,8-9)

VII. Ježíš padá po druhé.

Obrať se, Israeli, k Pánu, svému Bohu!
neboť jsi upadl pro svoji nepravost.
Vezměte s sebou slova lítosti!
Obráťte se k Pánu a úpějte k Němu!

Zde jsme! Přicházíme k Tobě!
Odstraň naši vinu a nech se usmířit!
Neboť jsme zhřešili proti Tobě,
hlasu Pána, našeho Boha,
nedbali jsme!

Pane Ježíši Kriste, Ty jsi skrze své apoštoly oznámil, že
Israel jen klopýtl, ale nepál definitivně, a že jeho opětné
povstání bude k spáse a dovršení celého světa: dej nám
neotřesitelnou víru a vytrvalou naději prosit o splnění těchto
zaslíbení! Amen.

Jerusaleme, Jerusaleme,
obrať se k Pánu, svému Bohu.

(Os 14,2-3; Jer 3,22-23)

VIII. Ježíš těší plačící ženy.

Za Ježíšem šel veliký zástup lidu, mezi nimi také ženy, které
nad ním naříkaly a oplakávaly ho. Ježíš se k nim obrátil a
řekl: "Dcery jerusalemské! Neplačte nade mnou, plačte nad
sebou a nad svými dětmi! Hle, přicházejí dny, kdy budou říkat:
Blaze neplodným, jejichž klíny nerodily a jejichž prsy nekojily!
Neboť děje-li se toto se zeleným stromem, co se stane se suchým?"

V oněch dnech a v onen čas
přijdou děti Israele -
spolu s dětmi Judy -
ustavičně s pláčem,
a budou hledat Pána, svého Boha.
Budou se ptát na cestu na Sion:
tam se jejich tvář obrátí.

Pane Ježíši Kriste, ty jsi řekl: "Blahoslavení plačící, neboť
oni budou potěšeni!" Pohled, jak mnoho slzí vyplakal Israel po
tisíciletí svých dějin! Proměň tyto slzy utrpení v slzy lásky
a odpusť všem, kteří toto utrpení zavinili. Amen.

Jerusaleme, Jerusaleme,
obrať se k Pánu, svému Bohu.

(Lk 23,27-31; Jer 50,
4-5)

IX. Ježíš padá po třetí pod křížem.

Lide můj, co jsem ti učinil,

čím jsem tě zarmoutil?

Odpověz mi!

Jako o svoji nejlepší vinici jsem o tebe pečoval,
a tak trpce se ke mně chováš.

Octem tišíš moji žízeň

a kopím prorážíš

svému Spasiteli prsa.

My jsme hřešili proti Pánu, našemu Bohu,
od mládí až do dnešního dne.

Protivili jsme se proti Bohu,

bezbožně jsme jednali a páchali jsme nepravost.

Ať se však tvůj hněv od nás odvrátí,

neboť nás zbývá málo mezi národy,

mezi něž jsi nás rozptýlil.

Všemohoucí, věčný Bože, dej, ať tajemství utrpení Tvého Syna
tak oslavujeme, abychom si zasloužili dosáhnout odpuštění,
skrze Krista, našeho Pána. Amen.

Jerusaleme, Jerusaleme,
obrať se k Pánu, svému Bohu.

(Improperie Velkého pátku;
Bar 2,12-13; církevní
modlitba úterý Velkého
týdne)

X. Ježíš ze šatů svlečen.

Vojáci přivedli Ježíše na místo zvané Golgota. Tam mu dali
víno s myrhou: On je však nepřijal. Potom ho ukřižovali a
rozdělili si Jeho šaty mezi sebou.

On byl proboden pro naše hříchy,
zmučen pro naši nepravost.

Trestání, která snáší,
jsou pro náš pokoj.

Jeho jizvy jsou naším uzdravením.

Všichni jsme zbloudili jako ovce,
každý z nás se dal svou cestou.
Pro nepravost nás všech
Jej Jahve postihl.
Byl trápen, ale pokořil se.

Otče, Ty jsi nešetřil svého jediného Syna ale vydal jsi Ho
za nás všechny, abychom v Něk měli život_ dej, všem, kteří
pronásledovali Israele i těm, kteří nezáčastně přihlíželi,
opravdové obrácení a opravdové pokání, aby utrpení Tvého Syna
pro nás nebylo ztraceno. Amen.

Jerusaleme, Jerusaleme,
obrať se k Pánu, svému Bohu.

(Mk 15,23-24; Is 53,
5-6)

XI. Ježíš přibit na kříž.

Když přišli na místo, které se nazývá Golgota, ukřižovali
Ježíše. On se ale modlil: Otče, odpusť jim, neboť nevědí,
co činí.

Zaženu tvou nevěru jako mračna pryč,
tvé hříchy jako lehký oblak.
Israeli, nebudeš ode mne zapomenut,
tak se vrať ke mně!
Vždyť já tě chci vykoupit.

Jen u Pána, našeho Boha,
je pro Israel spása.
On se nad námi zase smiluje,
rozšlepe naše nepravosti
a všechny naše hříchy
vrhne do hlubin moře.

Pane Ježíši Kriste, Ty čekáš se široce rozevřenými pažemi
návrat svého israelského lidu a chceš, povýšen na kříž, jej
k sobě přitáhnout: zaněť stejnou touhu, stejnou lásku též
v našich srdcích! Ukaž nám, jak na Israeli spáchané bezpráví
můžeme usmířit a napravit. Amen.

Jerusaleme, Jerusaleme,
obrať se k Pánu, svému Bohu.

(Lk 23,33; Is 44,22;
Mich 7,18-19)

XII. Ježíš na kříži umírá.

Když přišli vojáci k Ježíši a viděli, že je již mrtev,
kosti mu nelámali, ale jeden z vojáků mu probodl kopím bok
a hned vyšla krev a voda.

Ale na dům Davidův a na obyvatele Jerusalema
vylejí Ducha pokání
a proseb o smilování.
Potom budou vzhlížet ke mně
a poznají také,
koho probodli.
Potom budou nade mnou naříkat
jako nad jednorozeným.

V každý čas se otevře pramen
pro dům Davidův a obyvatele Jerusalema
proti hříchu a nečistotě.

Umyj mne! Potom budu bělejší nad sníh.
Srdce čisté stvoř ve mně, Bože,
pevného ducha obnov v mém nitru.

Shlédni dolů, ó Bože, na svou rodinu - Církev ze Židů i pohanů -,
pro Tvého Syna, našeho Pána Ježíše Krista, který bez váhání vydal
své ruce nepřátelům a vzal na sebe muka kříže. Amen.

Jerusaleme, Jerusaleme,
obrať se k Pánu, svému Bohu.

(Jan 19,34; Zach 12,10;
Ž 50,9; církevní
modlitba na tři dny
Svatého týdne)

XIII. Ježíš snat s kříže.

Potom si vyžádal Josef z Arimatie od Piláta povolení sejmout
Ježíšovo tělo. Přišel také Nikodém, který kdysi navštívil Ježíše
v noci, a přinesl asi sto liber směsi myrhy a aloe. Vzali
Ježíšovo tělo a zabalili je s těmi vonnými látkami do lněných

pláten, jak je to u Židů při pohřbu zvykem.

Tak máme mocí Krve Ježíšovy
důvěryplnou naději
na přístup do Velesvatyně.
Nech nás tedy s důvěrou přistoupit
k trůnu milosti,
s opravdovým srdcem a plným víry,
se srdcem očištěným od zlého svědomí
a s tělem obmytým čistou vodou.

Matko bolestí, Potěšení zarmoucených, spoj všechnu bolest
Israele, kterou jsme zavinili, se svou bolestí a přines ji
vzhůru svému Synu, našemu Pánu. Amen.

Jerusaleme, Jerusaleme,
obrať se k Pánu, ~~našemu~~ svému Bohu.

(Jan 19,38-40; Žid 10,22;
4,16)

XIV. Ježíš položen do hrobu.

V těch místech, kde byl ukřižován, byla zahrada a v ní nový
hrob, v němž dosud nikdo nebyl pochován. Tam položili Ježíše,
protože byl den přípravy Židů.

Byli jsme s Kristem pohřbeni
skrze křest ve smrt,
abychom i my vstoupili do nového života,
jako Kristus mocí svého Otce
byl vzkříšen z mrtvých.

Slyšíme příslib, který nám dal Bůh skrze apoštola Pavla:
"Zatvrzelost části Israele má trvat jen tak dlouho, až plný
počet pohanů vstoupí do Církve. Tehdy dosáhne celý Israel
spásy. Neboť neodvolatelné jsou dary milosti a vyvolení Boží."
Amen.

Jerusaleme, Jerusaleme,
obrať se k Pánu, svému Bohu.

(Jan 19,41-42; Řím
6,4)

Závěr.

Urychli čas
a vzpomeň si na přísahu,
aby byly hlášány Tvé velkolepé činy.

Ty povstaneš,
slituješ se nad Sionem:
je čas smilovat se nad ním,
vpravdě, nastala ta chvíle!

(Sir 36,7; Ž 101,14)

/Mirjam Prager OSB : Das Buch meines Lebens, Graz 1981./

Kříž a noc.

...Zdali jsou kříž a noc symbolem ve stejném smyslu? Slovo "symbol" má různý význam. Užívá se často v širokém smyslu a rozumí se pod ním znak podléhající smyslům a vyjadřující něco duchovního. Může též skrze něco známého z přirozené zkušenosti ukazovat na něco neznámého, a dokonce na něco, co se nedá zakusit v přirozeném poznání. Právě v tomto širokém významu stejně kříž jako noc mohou být považovány za symbol. Stačí se však přece jen podívat na rozdíl, který existuje mezi znakem a obrazem a uvidíme rozpory. Obraz - chápán jako odraz - ukazuje na něco, co vzniklo skrze vnitřní podobnost a zaměřuje myšlení bezprostředně k praobrazu, který se opětovně rozeznává nebo se vůbec poznává poprvé. Mezi znakem a označeným nemusí existovat shoda co do obsahu. Jejich spojení spočívá na smělém, společném srovnání a toto srovnání má naučit správnému chápání přečtení znaku.

Kříž není obrazem ve vlastním smyslu /jestli jej nazveme symbolem, neřekne to o mnoho více než ve výše popsaném širším významu; bude něčím viditelným, ukazujícím na něco ležícího za tím, co vidíme/. Mezi křížem a utrpením není podobnosti, kterou by bylo možno poznat bezprostředně. Není též žádného arbitrálně určeného stanovení vztahu. To historie kříže mu dala jeho význam. Není to obvyklý předmět přírody ale nástroj udělaný člověkem a jím užívaný pro jistý vymezený cíl. Jako nástroj odehrál v historii roli o nesrovnatelném dosahu. Ví o ní aspoň trochu každý žijící v okruhu křesťanské kultury. Proto kříž obrací myšlení k oné plnosti obsahu, která je s ním spojena. Je tedy znakem a jeho význam není k němu umělým způsobem přizpůsoben, ale vyplývá z něho pravdivě

a skutečně silou jeho působení a historie. Jeho viditelná podoba odkazuje na svazky jen jemu vlastní.

^ S ohledem na ně jej můžeme nazývat odznakem nebo znamením.

Noc zase, úplně naopak, je něčím přirozeným. Je opakem světla, přikrývajícím nás i všechny věci. Není předmětem ve vlastním významu toho slova: nestojí před námi a nevyplývá sama ze sebe. Není též obrazem, rozumí-li se pod tím viditelný tvar. Je neviditelná a beztvářá. Avšak považujeme ji za pravdivou. Je nám dokonce blíže než všechny věci a tvary a mnohem více spojená s naším bytím. Zatím co světlo osvětluje věci a ukazuje jejich viditelné vlastnosti, noc je pohlcuje a zdá se také nás pohlcovat. Nedá se říci, že to, co se v ní ztápí, není ničím: zůstává to přece, existuje, i když neurčené, neviditelné a beztvářé jako sama noc, nebo též zastíněné, přízračné a proto hrozné. To nebezpečí ukrytá v noci ohrožují naše bytí, ale sama noc vstupuje do našeho nitra. Právě ona nám bere oporu smyslů, zadržuje naše pohyby, oslabuje síly, vhání nás do samoty a činí nás jaksi zastíněnými a přízračnými. Je jakoby předznamenáním smrti. A všechno to má význam nejen vitální ale i duchovní. Kosmická noc na nás působí jako to "něco", co je nazýváno nocí v přeneseném významu. Nebo opačně: to "něco", co v nás vyvolává prožitky podobné kosmické noci, se nazývá nocí v přeneseném významu. Než se budeme snažit to "něco" pochopit, musíme si připomenout, že už kosmická noc má dvojí tvář. Je noc temná a opanovávající hrůzou. Je též zářivá noc, koupající se ve svitu měsíce, dávající milé, lahodné světlo. Nepohlcuje věci, ale dovoluje jim ukázat jejich noční tvář. Všechno, co je tvrdé, ostré a křiklavé, je tu přistíněné a zmírněné a je vidět takové rysy, jaké nikdy neukáže jasné denní světlo. Je též možné slyšet hlasy, které obvykle jsou zahlušeny hluky dne.

Ale nejen taková noc má svůj vlastní význam. Má jej rovněž noc temná. Právě ona klade hranici spěchu a křiku dne a přináší utišení a pokoj. Stejným způsobem působí v duši. Existuje noční, mírná jasnost ducha, ve které duše osvobozená od služby a zájmů poutajících ji ve dne, svobodná i soustředěná zároveň, vchází do hloubi svazků své vlastní bytosti a života, světa i nad-světa. A nachází hluboké utišení v pokoji takové noci.

Musíme na to pamatovat, jestliže chceme porozumět symbolice noci sv. Jana od Kříže. Ze svědectví jeho života i z jeho poesie víme, že byl obzvláště vnímavý na takovou kosmickou noc a na všechny její odstíny. Trávil celé noci u okna nebo prostě na dvoře, zahrnuje svým zrakem široký obzor. A má na vymezení noci taková slova, o která se nepokusil nikdy žádný její pěvec.

D u c h o v n í p í s e ň, strofa 15.

Duše srovnává Milovaného.

Máj Milovaný je...

La noche sosegada	noc pokojná,
En par de los levantes de aurora,	blízká vstávajícímu svítání,
La música callada,	hudba ztišená,
La soledad sonora,	samota rozezpívaná,
La cena, que recrea y enamora	večeře, jež posiluje a zamilovává.

Když myslitel, Jan od Kříže, mluví ve svých rozpravách o noci, uzavírá v jejím pojmu plnost toho, čím je slovo pro básníka i člověka. Snažili jsme se, vzhledem k symbolickému dojmu, odkrát některé jeho rysy, aniž jsme ovšem otázku vyčerpali. Teď je třeba, abychom se namáhali s pochopením toho, co bude podobným způsobem představováno symbolicky... Zatím postačí objasnit zvláštnost vztahu symbolů. "Noc mystickou" nelze chápat ve významu kosmickém. Nepřepadává nás zvnějšku, ale má svůj pramen v nitru duše a týká se jedině té duše,

ve které vzniká. Avšak účinky, které působí, jsou podobné těm, které s sebou nese noc kosmická. A tedy jakési zatopení vnějšího světa: svět má právo rozprostírat se v jasném světle dne. Usazuje duši v samotě, v poušti a v prázdnotě, jakoby podtíná životnost jejích sil, zastrašuje ji tím, co v sobě skrývá.

Leč i zde existuje noční světlo, které otevírá nový svět nitra a současně světlem, z onoho nitra pocházejícím, osvětluje v nější svět, takže jej vidíme úplně jiný než dosud.

Pokusme se teď stanovit vztah kosmické noci k mystické. Nejde tu o vztah ke znaku, ani o nic arbitrálně a zvnějšku vnuceného, dokonce o nic, co je s ním původně a historicky spojené jako se znamením či označením. Je tu však daleko jdoucí shodnost co do obsahu, která dovoluje užít stejný název. Když se mluví o obrazu noci, chce se tím říci, že toto vymezení přináleží v první řadě noci kosmické a z ní je teprve přeneseno na noc mystickou, aby se pomocí pojmu obecně známého a důvěryhodného objasnilo něco, co je neznámé a těžce dostupné a tomu pojmu podobné.

Nemůže tu být řeči o nějakém vztahu odrazu či odvozeného obrazu. Je třeba spíše myslet na vztah symbolického výrazu, který obyčejně vzniká mezi tím, co naráží na smysly a tím, co je duchovní: tak jako jsou rysy tváře a mimika vyjádřením duchovních vlastností a duchovního života i jak se v přírodě projevuje to, co je duchovní či dokonce božské. Existuje jakési prvotní společenství a jakási věčná spojitost, která dovoluje, že to, co naráží na smysly, může nějakým způsobem vyjadřovat či osvětlovat to, co je čistě duchovní. Ze vztahu obrazu zůstává jediné podobnost, ve které vpravdě nejde zachytit to, co je v obou případech "stejné", ale na co mohou poukazovat určité podobné rysy. Jestliže jde o vztah obrazů, víme, že zde chybí nejen vlastní "odraz", ale že i sám předmět není stvořen, ani nevlastní nějakou zřetelně načrtnutou podobu.

~~XX~~
~~Noc kosmická jako mystická je náším beztvárným~~

...Noc kosmická jako mystická je něčím beztvárným, něčím, co nelze zachytit a co se projevuje jen v plnosti svého významu a nedá se vyčerpat. Je v tom obsažen celý názor a chápání bytí. A v tom je právě obsaženo to, co je společné. I tu i tam, v obou případech se schovává něco, co není možné zachytit, avšak co je natolik výrazné, že jednoho lze užít k objasnění druhého, ne naplánovaným srovnáním ale v symbolické zkušenosti, která ukazuje na jakési svazky a dovoluje obrazně vyjádřit to, co je pojmově nevyjádřitelné.

Můžeme teď krátce vymezit rozdíly v charakteru symbolu kříže a noci: kříž je odznakem všeho, co je spojeno s Kristovým křížem původně i historicky.

Noc je kosmickým vyjádřením mystického názoru sv. Jana od Kříže. Převaha symbolu noci ukazuje, že ve spisech svatého doktora Církve promlouvá ne tak theolog jako básník a mystik, theolog však pečlivě kontroluje myšlenky a vyjádření.

Autobiografie.

Bytím Boha, Podstatou Boha - je Láska.

Zde umlká metafysika. Začíná jakási účast na samé moudrosti Boží, na Jeho prostém patření, jakým zahrnuje sebe a všechno, co je stvořeno.

Poznání se mění ve vidění a to přechází v lásku, která je nejvyšší formou poznání. Neboť ... láska sama v sobě je uzpůsobena k stále hlubšímu poznání, a dokonce ve svém nejjednodušším počátku není bez něho možná. Sama v sobě je už obsahuje. Nejvíce vnější vlastností této lásky je odevzdání. Bůh, který je sám Láskou, se odevzdává stvoření, které učinil pro lásku.

A kdo se Bohu odevzdává, dochází v plném sjednocení s Ním k nejvyššímu naplnění bytí, které je současně poznáním, odevzdáním a svobodným činem.

V pravdě je duše úplně obrácena k Bohu, ale v sjednocení s božskou láskou objímá stvořený duch rovněž sebe skrze poznání a šťastné i svobodné potvrzení. Odevzdání se Bohu je současně odevzdáním se sobě samému; zamilování v Bohu je odevzdáním se celému stvoření a zvláště všem duchovním bytostem s Bohem sjednoceným.

+++

Na choroby našeho času - vnitřní roztržky, nedostatek zdravých zásad a přesvědčení, neustálý spěch, snahu zahlušit vnitřní hltavost a nespokojenost - jsou lékem lidé, kteří stojí pevně u Marie, opírajíce se o základ věčnosti, a kteří se nedají otrást ve svých názorech a jednání proměnlivými a módními názory, teoriemi a omyly.

+++

Kdo žije soustředěný ve svém nitru, ten dokáže spatřit "velkou" vzájemnou závislost věcí dokonce poměrně malých. Jedině takový člověk umí náležitě ocenit jejich skutečnou váhu a přiměřeně k tomu uspořádat své stanovisko. Jeho duše je na cestě konečného utváření a naplňování vlastního bytí.

Kristus je Pravdou a ďábel od počátku lhářem. Podle mého chápání lhát - znamená sobě nebo jiným představovat něco poněkud jinak, v jakési odchylce od uznávané pravdy. Nemáme žádnou povinnost říkat každému všechno, co víme, ale když už představujeme jako pravdivé něco, co sami pokládáme za nepravdivé, tehdy popíráme pravdu.

Před křížem se neodvážíme odsuzovat nepřátele, ale neupadneme též na duchu, když si budeme muset

řící, že sami jsme stále nemocní.

+++

Děti tohoto světa se považují za svobodné, když jim nikdo nebrání naplňovat všechny jejich touhy a záliby. Děti Boží se naopak cítí svobodné, když ničím neomezeny mohou pospíchat za výzvou Ducha Svatého; vědí, že všechny svazky a překážky nepocházejí z vnějšku, ale tkví v nás samých. Stáváme se nevolníky našich vlastních slabostí.

Hloubka duše je místem, kde Bůh bydlí "úplně sám", dokud duše nedosáhne dokonalého sjednocení v lásce. Její vlastní činnost se zmenšuje stále více, v míře jak se duše přibližuje k vlastnímu nitru. Když už k němu došla, tehdy v ní všechno koná sám Bůh a duši nezbyvá nic jiného než přijímat. V tomto trpném postoji se právě vyjadřuje její svoboda. Mimo to teď svoboda zaujímá postavení mnohem více rozhodující. Bůh sám koná v duši všechno jediné proto, že ona se Mu úplně odevzdává. Toto odevzdání je zase nejvyšším aktem její svobody. Odevzdání vlastní osoby Bohu je současně nejsmělejším, všechno chápáním přesahujícím, uchopením Ho do vlastnictví. Je to nejhlubší vejítí do Božího bytí, které duši zbožšťuje; jednota osob, která však neruší jejich odlišnost, ale právě ji zakládá; vyšší než to je jediné vzájemné pronikání Božských Osob, které je ostatně jeho pravzorem.

Když člověk pochopí, že Kristus v konečném ponížení a zničení dokonal největší dílo smíření a spojení lidstva s Bohem, pochopí též, že také jeho vede ke sjednocení s Kristem smrt na kříži.

Což nemá v sobě taková smrt něco z božské svobody, s jakou Ježíš Kristus sklonil na kříži hlavu?

Bůh koná všechno ve správném čase. Nic nekoná mimo čas, ale vždy všechno v nejlepší chvíli, dáváje mi to, co je třeba ve správném okamžiku.

+++

Musíme se naučit také tohle: abychom viděli, že druzí nesou svůj kříž, ale my že jim ho nemůžeme odebrat. Je to těžší, než nést vlastní kříž, ale ani to nemůžeme pominout.

/Sestra Terezie Benedikta od Kříže OCD - Edith Stein/

Krzysztof ŚLIWIŃSKI :

Tak se stává v dějinách Evropy, že svědky víry bývají častěji mučedníci než mystikové. Liturgická tradice dává prvenství mučedníkům.

"Před čtyřiceti léty - píše Geoffrey Bould v "The Tablet" z 11. srpna 1984 - čekal Franz Jägerstätter v cele nacistického vězení na popravu. =I když musím psát s rukama spoutanýma řetězem - zaznamenával - soudím, že je to mnohem lepší, než kdybych měl řetězem spoutanou vůli. Na co dal Bůh člověku rozum, jestliže bychom museli být slepě poslušní a jestliže by člověk nemohl sám posoudit, zda válka začatá Němci je správná nebo nesprávná?="

Ten nevzdělaný vesničan se narodil roku 1907 v St. Radegund, malé, ospalé vesničce v linecké diecési, v Horním Rakousku. Leží 30 km od Braunau, Hitlerova rodiště, a je typickou katolickou vesnicí zemědělské části Rakouska. Když měl dvacet let, začal Jägerstätter žít hlouběji svou vírou, přečetl několik náboženských knih, které mohl ve svém okolí najít a začal se každodenně zúčastňovat mše svaté. Plnil funkci kostelníka ve svém farním kostele a stal se členem Třetího řádu svatého Františka. V roce 1936 se oženil s dívkou ze sousední vsi. Na svatební cestu s ní jel do Říma, po návratu vedl pokojný život drobného rolníka. Manželům se narodily tři děti.

V roce 1938 přišel otřes. Rakousko (obsazené německými vojsky) hlasovalo pro připojení k Říši, nacismus se stal státním systémem, což vyvolalo problémy svědomí i v pokojné St. Radegund. Jägerstätter se od počátku odmítl v tom všem podílet a byl jedinou osobou ve vsi, která hlasovala proti Anschlussu. V roce 1939 vypukla válka a 1. března 1943 byl i on povolán do armády. Odmítl vojenskou službu, i když dobře věděl, že nevyhnutelným trestem za to je smrt. Byl umístěn ve vězení v Linci, potom zase převezen do Berlína a postaven před vojenský tribunál... Odmítl dokonce souhlasit i se službou beze zbraně, protože soudil, že by

to byl souhlas s vojenskou službou uskutečněný způsobem dovolujícím uniknout smrti a že by byl něčím nepoctivým. Tři kněží ho navštívili ve vězení a snažili se ovlivnit změnu jeho rozhodnutí, ale marně. Jeden z nich později napsal: = Musel jsem ustoupit před jeho prostou, hlubokou a upřímnou zbožností...=. Na posledním necensurovaném lístku, který napsal, čteme: = Kdybych složil vojenskou přísahu, přestože bych předem věděl, že nemohu přijmout a podřídit se všemu, co bych sliboval, byl bych vinen lží. Nejlepší je, abych mluvil pravdu, dokonce i za cenu vlastního života.= Často mu byly připomínány jeho osobní povinnosti k ženě a rodině. Mohl jenom říci: = Nemohu uvěřit, že jen proto, že má někdo ženu a děti, může Boha urážet lží...= V dopisu ženě zmáčeném slzami psal: = Přestože sedím za zdmi vězení, stále věřím, že mohu stavět na tvé lásce.=

Takovým způsobem důsledné myšlení a opravdová zbožnost dovedly prostého rolníka k rozhodnutí vzít na sebe osobní odpovědnost za svědectví víry. Byl svědkem osamělým, neboť nevěděl o nikom jiném, kdo by postupoval podobně a nebyl v kontaktu s žádným z těch, kteří se jakýmkoliv způsobem stavěli na odpor. Co způsobilo, že šel =vrhnout síť na hlubinu= (Luk 5), nemůžeme vědět. V každém případě ve svých posledních dnech říkal vězeňskému kaplanovi, že má pocit vnitřního míru a cítil se úplně spojen niterným svazkem s Pánem. Do konce odmítal nastoupit vojenskou službu. Byl štat 9. srpna 1943 v brandenburském vězení v Berlíně."

John Henry NEWMAN:

Litanie Zmrtvýchvstání

Pane, smiluj se, Pane, smiluj se
Kriste, smiluj se, Kriste, smiluj se
Pane, smiluj se, Pane, smiluj se
Kriste, uslyš nás
Kriste, vyslyš nás
Otče z nebes Bože, smiluj se nad námi
Synu Vykupiteli světa Bože, smiluj se nad námi
Duchu Svatý Bože, smiluj se nad námi
Svatá Trojice jeden Bože, smiluj se nad námi
Ježíši, Vykupiteli lidstva, smiluj se nad námi
Ježíši, Vítězi nad hříchem a satanem
Ježíši, triumfující nad smrtí
Ježíši, svatý a spravedlivý
Ježíši, Zmrtvýchvstání a Živote
Ježíši, Dárce milosti
Ježíši, Soudce světa
Který jsi dal život za své ovce, smiluj se nad námi
Který jsi vstal z mrtvých třetího dne
Který ses ukázal svým vyvoleným
Navštěvující svou blahoslavenou Matku
Ukazující se Magdaleně, když plakala
Posílající své anděly ke zbožným pannám
Potěšující jedenáct apoštolů
Říkající jim: "Pokoj"
Dýchající na ně Ducha Svatého
Posilující Tomášovu víru
Svěřující svůj ovčinec Petrovi
Hlásající Království Boží, smiluj se nad námi
My hříšníci, prosíme Tě, uslyš nás
Abychom kráčeli v novosti života
Abychom mohli vyrůstat ve vědění o Tobě
Abychom mohli vyrůstat v milosti
Abychom vždy měli chléb života

Abychom uměli vytrvat do konce, prosíme Tě, uslyš nás
Abychom mohli s důvěrou hledět na Tebe, až přijdeš
Abychom s radostí patřili na Tvou tvář
Abychom byli na soudu umístěni po Tvé pravici
Abychom byli spolu se svatými, prosíme Tě, vyslyš nás
Beránku Boží, který snímáš hříchy světa
Odpusť nám, Pane
Beránku Boží, který snímáš hříchy světa
Vyslyš nás, Pane
Beránku Boží, který snímáš hříchy světa
Smiluj se nad námi
Kriste, uslyš nás
Kriste, vyslyš nás
Odpusť nám, Pane
Kriste, smiluj se
Pane, smiluj se

Kristus vstal z mrtvých, alleluja
Vpravdě vstal z mrtvých a ukázal se Šimonovi, alleluja.

Modleme se.

Ó Bože, který jsi skrze svého jednorozeného Syna zvítězil nad smrtí a otevřel nám cestu k věčnému životu, rač nás, prosíme Tě, tak posílnit svou milostí, abychom ve všech svých činech kráčeli stopami těch, kteří byli vykoupeni z hříchů, skrze téhož Ježíše Krista, Pána našeho. Amen.

Nauka Čtyřiceti dnů.

1. Království Boží

1. Můj Pane Ježíši, jak zázračné byly rozmluvy, které jsi mívával se svými učedníky po zmrtvýchvstání. Když jsi šel se dvěma z nich do Emaus, vysvětloval jsi jim proroctví, vztahující se na Tebe. A dal jsi apoštolům svátosti v celé jejich plnosti

a pravdy, které zjevit bylo Tvou vůlí, a též zásady a pravidla, podle kterých měla být Tvá Církev udržována a řízena. Takovým způsobem jsi je připravoval na den Ducha Svatého (podobně jako byla ve vidění Proroka utvořena zmrtnýchvstalá těla pro Ducha), kdy do nich mohl být vlit život a osvětlení.

S upřímnou a prostou vírou chci nově promyslet všechno, co jsi k nim mluvil. "Království Boží" bylo Tvým posvěceným tematem. Kéž bych nikdy ani na chvíli nezapomínal na to, že jsi ustanovil na zemi Tvé vlastní Království, že Církev je Tvým dílem, Tvým ustanovením, Tvým nástrojem, že podléhá Tvé vládě, Tvým zákonům a že na nás spočívá Tvůj zrak - že když mluví Církev, Ty mluvíš. Ať mne přivyknutí této udivující pravdě nepřivede k tomu, že bych se k ní stal necitlivý - ať mne slabost Tvých pozemských představitelů nevede k tomu, abych zapomněl na to, že to Ty mluvíš a jednáš skrze ně. Právě tehdy, když jsi odešel, zanechal jsi své Království, aby zaujímalo Tvé místo až do konce světa, aby mluvilo za Tebe jako Tvá viditelná podoba, když Tvá osobní Přítomnost, postižitelná smysly člověka, odešla. Upřímnou, milující vírou Tě přivedu sem, jak vykládáš svým apoštolům všechny pravdy a zákony Království, a budu Tě velebit, hledě v myšlenkách pozorně na Tebe a poslouchaje Tvá slova.

2. Přijď, můj milovaný Pane, a uč mne podobným způsobem. Nepotřebuji slovo pravdy, které jsi dal na počátku apoštolům, ani o ně neprosím, protože bylo předáváno z věků do věků a již mne ho naučili a neomylná Církev je jeho ručitelkou. Potřebuji však, abys mne učil den za dnem, s ohledem na okolnosti a potřeby každého dne. Potřebuji, abys mi dal onen opravdu Božský instinkt k zjeveným pravdám, abych, když znám jednu jejich část, dokázal předvídat nebo souhlasit s jinými. Potřebuji takové pochopení pravd o Tobě, jež by mne připravilo na všechny ostatní Tvé pravdy - anebo mne přinejmenším mohlo uchránit od mylných domněnek v této oblasti nebo od nesprávného komentování těchto pravd. Potřebuji rozum Ducha, který je rozumem svatých Otců a Církve, abych díky jemu mohl nejen mluvit o určitých tématech tak jako oni, ale rovněž tak i myslet; v každém případě se musím chránit před takovou originalností myšlení, která není pravdivá, jestliže odvádí od Tebe. Uděl mi dar odlišování

pravdy od klamu ve všem počínání rozumu.

3. A za tím účelem mi uděl, Pane, čistotu svědomí, neboť jen ona je schopna přijímat Tvá vnuknutí a mít z nich užitek. Moje uši jsou hluché, nemohu tedy uslyšet Tvůj hlas. Moje oči jsou zamženy, takže nedokážu spatřit Tvá znamení. Jen Ty můžeš oživit můj sluch a očistit můj zrak, očistit a obnovit mé srdce. Nauč mne, jako Marii, sedět u Tvých nohou a poslouchat Tvé slovo. Uděl mi pravou moudrost, která modlitbou a meditací hledá Tvou vůli, spíše bezprostřední rozmluvou s Tebou než četbou a rozumováním. Uděl mi schopnost rozlišit Tvůj hlas od hlasů cizích a nalézt v něm oporu, a hledat ho víc než cokoliv jiného, jako něco vnějšího ve vztahu ke mně; a odpovídej mi prostřednictvím mého vlastního rozumu, když Tě velebím a spoléhám na Tebe jako na toho, kdo je nad ním a mimo něj.

2. Odevzdání se do vůle Boží.

"Quid adte? Tu me sequere."

"Co je tobě do toho? Ty mne následuj."

1. Bože můj, Ty a jenom Ty jsi všemoudrý a vševědoucí! Ty víš, Ty sám jsi stanovil všechno, co se nám má přihodit od počátku do konce. Uspořádal jsi všechno nejmoudřejším způsobem a víš, co je mi určeno rok za rokem, dokud nezemřu. Víš, jak dlouho mám žít. Víš, jakým způsobem zemřu. Přesně jsi všechno naplánoval kromě hříchu. Každá událost mého života je pro mne nejlepší ze všech možných, protože pochází od Tebe. Tvoje zázračná Prozřetelnost mne vede rok za rokem, od mládí ke stáří, s nejdokonalejší moudrostí, s nejdokonalejší láskou.

2. Můj Pane, který jsi přišel na tento svět, abys splnil Otcovu vůli a ne svou vlastní, uděl mi úplnou a pravou poslušnost vůli Otce i Syna. Věřím, můj Stvořiteli, že Ty přesně víš, co je pro mne nejlepší. Věřím, že mne miluješ

lépenež já miluji sebe sama, neboť Tvoje Prozřetelnost je všemoudrá a Tvoje péče je všemohoucí. Stejně jako Petr nevím, co se mi přihodí v budoucnu, ale nebouřím se ani trochu proti své neznalosti a děkuji Ti celým srdcem za to, že jsi mne vytrhl z mé vlastní péče a místo abys mne obtížil tak těžkým břemenem, přikázal jsi mi odevzdat se do Tvých rukou. O nic lepšího nemohu prosit než právě o to, abych byl ve Tvé a ne ve své péči. Slibuji, můj Pane, že s pomocí Tvé milosti půjdu za Tebou, kamkoliv půjdeš a nikdy nebudu hledat vlastní cestu. Od Tebe budu očekávat vyznačení cesty a když obdržím pokyn, budu postupovat podle něj s prostotou a beze strachu. A slibuji, že nebudu netrpělivý, ~~jestliže~~ kdykoliv mne ponoříš do nejistoty a tmy; a nikdy si nebudu stěžovat ani se zlobit, jestliže na mne padne neštěstí nebo trápení.

3. Víím, Pane, že plníš svůj úkol vůči mně, ta jako já, s pomocí Tvé milosti, toužím vyplnit svůj úkol vůči Tobě. Víím, že nikdy neopouštíš ty, kteří Tebe hledají, ani nezklameš ty, kteří v Tebe doufají. Ale víím také, že tím jistěji a tím plněji obdržím Tvou pomoc, čím horlivěji se o ni budu modlit. Proto teď volám k Tobě a prosím Tě především o to, abys mne uchránil přede mnou samým a od hledání jakékoliv jiné vůle kromě Tvé. Pak Tě prosím o to, abys ve svém nekonečném milosrdenství mírnil svou vůli vůči mně, aby nebyla přísná ale shovívavá. Nenavštěvuj mne, ó můj milující Pane, nenavštěvuj mne - jestli není hřích, tak se modlit - tak těžkými zkouškami, kterým dostat jen svatí dokáží! Slituj se nad mou slabostí a veď mne do nebe bezpečnou a pokojnou cestou. Ale i tak ponechávám všechno ve Tvých rukou, můj milovaný Spasiteli, nesmlouvám o nic, jen o to prosím, abys mi udělil i více milosti, jestliže na mne uvedeš tvrdší zkoušky; tehdy mne zalej plností své moci a útěchy, aby mi tyto zkoušky nepřinesly smrt ale život a spásu.

3. Rozloučení Pána Ježíše s apoštoly.

1. Spolu s apoštoly Tě velebím, Bože můj, během oněch čtyřiceti dnů, ve kterých jsi je navštěvoval po zmrtvýchvstání. Byl to tak šťastný čas, tak pokojný, tak nerušený čímkoliv zvenčí, že bylo tehdy dobré pobývat s Tebou a když se ten čas skončil, bylo pro ně těžké uvěřit, že teprve nezačal. Jak rychle muselo uplynout to první Tempus Paschale! Určitě nepřiliš věděli, kdy vlastně má onen čas Paschy skončit. Nebo se přinejmenším vyhýbali myšlenkám na jeho konec, tak plně je phlcovala přítomná radost. Jaký to byl útěšný čas! Jaký opak toho, co se nedávno stalo! Byla to doba jejich pozemského štěstí - příslib nebe, nepozorovaný, nerušený lidmi. Prožili ji v úžasu, v zamyšlení, v adoraci, radující se ve Tvém jasu, můj zmrtvýchvstalý Bože!

2. Ale Ty, milovaný Bože, jsi věděl víc než oni! Oni žili v naději a v touze, snad i v klamném snění, že ten čas klidu, to refrigerium, se skončí teprve tehdy, až je nahradí něco ještě lepšího; ale Ty jsi ve své věčné moudrosti věděl, že proto, aby mohli dosáhnout něčeho vyššího než veškeré štěstí, které tehdy zakoušeli, je třeba, a byla to dokonce absolutně nutné, aby ještě prošli boji a utrpením. Věděl jsi, že kdybys neodešel, nemohl by k nim přijít Utěšitel; odešel jsi tedy, aby skrze Tvou smutnou nepřítomnost mohli získat více než skrze Tvá viditelná navštívení. Velebím Tě, Otče, za to, že jsi sesla Syna i Ducha Svatého! Velebím Tebe, Synu, i Tebe, Duchu Svatý, že jste k nám ráčili přijít!

3. Můj Bože, kéž bych nikdy nezapomněl, že doby útěchy jsou zde na zemi jenom chvílemi vydechnutí, ničím víc; najsou naším trvalým stavem. Nepotravají nám, dokud se neoctneme v nebi. Zde na zemi nás mají jen připravit ke konání a trpění. Prosím Tě, Bože můj, abys mi je čas od času uděloval. Zavlažuj mne sladkostí Tvé přítomnosti,

abych nezemdlel na cestě, aby se mi následkem mých velkých slabostí nezdály náboženské obřady únavné a abych neustával v modlitbě a v meditaci, abych nezačal své denní povinnosti plnit suchým způsobem ani nepodlehł pokušení nacházet v nich zálibu jen pro ně samé a ne s ohledem na Tebe. Uděluj mi čas od času své Božské útěchy, ale ať u nich nepřestanu. Kéž bych je užíval k takovému cíli, k jakému mi je Ty uděluješ. Ať pro mne není bolestné, ať neklesám na duchu, když odcházejí. Ať mne vždy vedou dopředu, k myšlence na nebe, k touze po nebi.

4. Boží cesty nejsou našimi cestami.

"Quia haec locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum. Sed ego veritatem dico vobis. Expediit vobis..."

"Protože jsem vám to řekl, smutek naplnil vaše srdce. Ale vpravdě říkám vám: Užitečnější je pro vás..."

1. Můj Spasiteli, velebím Tě za Tvou nekonečnou moudrost, která vidí to, co my nevidíme a pořádá všechny události podle svého dokonalého důvtipu. Když jsi řekl apoštolům, že odcházíš, začali plakat, tak jako bys Ty - dalš by se říci - v nich zlomil víru. Zdálo se, jako by si Ti stěžovali:

"Ježíši, což jsme neopustili všechno pro Tebe? Což jsme se nezřekli domova i rodiny, otce i ženy, přátel i spusedů, všech zvyků i způsobu života, kterému jsme přivykli, abychom mohli být s Tebou? Což jsme se neodtrhli od světa nebo spíše což jsme mu neumřeli, abychom mohli být věčně spojeni s Tebou a žít pro Tebe? A teď říkáš, že nás opouštíš. Je to správné? Je to spravedlivé? Což taková má být Tvoje věrnost slibu? Za to jsme dali všechno? Pane Ježíši, velebíme Tě, ale obklopuje nás temnota a nevíme, co si myslet!"

2. Avšak ať je Bůh pravdomluvný a každý člověk lhářem. Ať Boží slovo triumfuje v našich myslích nad každým argumentem a přesvědčením opřeným o viditelná zdání. Ať nás

vede víra a ne zrak. Ospravedlněný jsi, Pane, když Tě zveme před soud a vyhráváš při, když Tě soudíme. Neboť jsi věděl, že pravá cesta k tomu, aby Tě člověk měl, je ztratit Tě. Věděl jsi, že člověk nejvíc a nejnaléhavěji potřebuje vedení přicházející ne zvenčí - i když to potřebuje též - ale vnitřní, duchovní, neviditelné pomoci. Zamýšlel jsi ho vyléčit důkladně a ne povrchně; nejen povrchně léčit ale odstranit a zničit jádro a kořen všech jeho neštěstí. Rozhodl ses tedy navštívit jeho duši a proto jsi odešel v těle, aby ses k němu mohl vrátit v duchu. Nezůstal jsi se svými apoštoly tím způsobem, jakým jsi byl s nimi za dnů svého tělesného života, ale přišel jsi k nim a zůstal s nimi už navždy v mnohem bližším a pravdivějším společenství díky moci Utěšitele.

3. Bože můj, před Tvou tváří vyznávám a oplakávám svoji nezměrnou slabost, jakou projevují tím, že nedůvěřuji, když ne Tobě, tedy Tvým služebníkům a zástupcům, když se všichni neděje tak, jak bych chtěl nebo jak jsem čekal! Dal jsi mi sv. Filipa, to velké dílo Tvé milosti, za průvodce a patrona - a já jsem se mu svěřil - a on pro mne učinil velké věci a mnoha různými způsoby vykonal pro mne všechno, co mi opravdu, podle mých znalostí, sliboval. Ale poněvadž mne v určitých věcech zklamal a dal mi zakusit prodlení, stal jsem se netrpělivým; a má služba jemu, i když prostá vědomé neloyálnosti, byla stísněná a chladná. Můj milovaný Pane, dej mi šlechetnou víru v Tebe i Tvé služebníky.

ADRIENNE VON SPEYR (1902 - 1967):

Sebeláska je láska, která měří sebe samu, láska k bližnímu je láska, která se rozdává. O lásce Boží se dá říci pouze: zanechává spálenou zemi.

+

Ten, kdo zná plnost světla, neměl by z úsporných důvodů žít v šeru.

+

Jsou věci, které rozum nemůže pochopit: přerůstají ho proto, že mají rozměr lásky.

+

Nad mrtvým si často myslíme: kdyby jen mohl ještě jednou promluvit. Málokdy jsme však zvídavi na opravdový názor živého člověka.

+

Vrchol odvahy: chtít milovat člověka - dokonce svého bližního! - jako ho miluje Bůh.

+

Být a být křesťanem tvoří pro věřícího absolutní, nedílnou jednotu; kdyby se někdo pokusil jedno oddruhého v něm oddělit, ba i jen vymezit, musel by přestat žít.

+

Jen víra může naplnit to, co slibuje naděje.

+

Nemůžeme nikdy zcela abstrahovat od našich dobrých skutků, neboť jakkoli jsou nepatrné a nedokonalé, přesto už před svým uskutečněním pocházejí od Boha; Jemu musíme za ně děkovat a po vykonání Mu je beze zbytku vrátit a dát k dispozici.

+

Jen jedno potřebuji k životu: lásku. Pane, vezmi si jen tu lásku, abych Ti nedávala vždy jen zbytečnosti a abych konečně přestala žít: žij Ty.

Bez ponětí o milosrdenství Božím nelze vyslovit jediné slovo o utrpení člověka.

+

Naše víra má být natolik silná, aby všechno chápala: i nenávist a nevíru. Pak si zamilujeme nenávistníka i nevěrce a poprosíme Boha, aby vykonal své dílo.

+

Lidé, jichž si nejvíce vážíme, jsou snad právě ti, co nejvíc potřebují lásku.

+

Často poklekáme, nikoli abychom o něco poprosili nebo projevili jistou úctu, nýbrž jen abychom dali najevo, že jsme někam dospěli. Kam dospěli? Jedině tam, odkud nás Bůh chce posunout dále. Cíl se pokaždé mění ve východiště; to, že jsme někam dospěli, vytyčuje leda začátek nového putování.

+

Pro toho, kdo chce milovat, je lépe nevědět nic, než vědět příliš mnoho.

+

Stvořením pohlavního aktu vytvořil Bůh cosi jako symbol hlubokého smyslu skrytého v každém ryzím daru: úrodu přinese až časem.

+

Tolik milosti je obsaženo už v křesťanském těle! Dovedeš si představit, kolik milosti tkví v duši?

+

Radost není jen něčím, co se projevuje, nýbrž především je stavem, nejínak než pokora a víra.

+

Existuje jen jedno měřítko pro lásku, a to je poslušnost. Pokaždé mi to velmi jasně vyvstávalo ve vztahu dětí k rodičům. Je to však zrovna tak zřetelně vidět v našem vztahu k Bohu?

Ojedinělý úder se ještě míjí plným účinkem; vždyť to může být náhoda. Teprve když se úder y opakují, uvědomují si, že se to týká mne. Jak často musí Bůh zavolat, než Ho zaslechnu?

+

Vždy znovu podléháme pokušení vydávat sami sebe asi tak, jako se vydávají peníze, v mezích vlastního propočtu. Kéž by nám Bůh dal milost zanechat konečně počtářství a odevzdávat se tak, jací zrovna jsme, ale beze zbytku a stále víc. Znat obsah měšce, to přenechme Jemu. A ani to by nebylo nutné.

+

Na míře služby se dá odhadnout možnost svobody.

+

Každé a n o v katolickém smyslu je čímsi celistvým, bezpodmínečným; s l i b u j e v í c , n e ž m ů ž e d o d r ž e t , a tak musí Pán toto a n o převzít a splnit, takže naplnění obsahuje pak nutně mnohem víc, než se dalo vytušit ze slibu.

+

Pokud jsi věřící, nemusíš svou cestu volit, Pán ti ji vytyčuje dost jasně; což však znamená: tvoje cesta se může každým dnem naprosto změnit; vykázaný úsek není nutno dojít do konce, ba víc: i když vidíš cestu, velmi často nevíš kudy vede, nebo aspoň nevidíš okolní krajinu.

+

Prosíme: buď vůle Tvá, když jde o to, něco přijmout, rozhodnout, snášet. A ještě dále a blíže, když jde o to, podpořit Tebe, rozšířit Tvou moc, umožnit jí, aby se prosadila. Tak se zúčastňujeme Tvého díla, když napomáháme k tomu - modlitbou a ještě víc našimi činy -, aby se Tvá vůle uskutečnila, ať už je jakákoliv; neskláníme se tedy pouze před ní, nýbrž jsme do ní vtahováni, stává se naší vůlí, právě proto, že je Tvá.

+

Jsou věci, které se dají verifikovat jen v Pánu, a to nejen v duchu, kterého nám dává, nýbrž také v hodině, kterou nám daruje, a která je nezaměnitelná.

+

Některé rány se balzámem leda ještě víc prohlubují a vyhojí se pouze nožem; nelze si myslet léčivější účinek, než ten, jehož dosahuje meč, který v duchu odděluje dobré od zlého.

+

Zákony svobody nemohou být nikdy napsány; jsou tak niterně neúprosné, že jsou naprosto evidentní, a zároveň nedodržitelné: pro hříšného člověka totiž, který je neustále nucen zakoušet jen a jen vůli Boží.

+

To, že lze dosáhnout nedosažitelného, vidíš na Kristu, všude ti ukazuje svou velikost, odevzdává se ti jako vzor. Jakmile Ho však začneš následovat, On zmizí a ty zůstáváš; všechno veliké vezme s sebou, to malé, to jsi dozajista ty.

+

Pokání není nikdy v sobě uzavřeným činem, je vždy jen přípravou; jakmile ztratí tuto vlastnost, stává se prostě nedorozuměním a mělo by se raději od něho upustit..

+

Máme sklon proměňovat božské pravdy aktem našeho poznání v pravdy lidské. Bůh však chce, aby vše, co je božské, zůstalo božské.

+

Chceš se něčemu odevzdat? Raději zadrž, nemáš-li sílu odevzdat se beze zbytku; existují umělecká díla, jež je lépe nenačínat, nedostává-li se dost sil k jejich dovršení. Časem každý slib, který neustále jen slibuje, se stane nesnesitelným, v umění zrovna tak jako v odevzdání.

+

Veliké většinou nerozlišíš od malého, a tak je to dobře; jinak bys pořád jen vybíral, místo aby ses modlil, pořád bys otálel, místo abys jednal.

+

Kdyby bylo možné jen to jedno: buď konat dobro n e b o bojovat proti zlu, musel by se člověk rozhodnout pro to první.

+

U křesťana přichází lítost vlastně ještě před poznáním; nejdřív svůj hřích olituje, a z té lítosti vyrostle poznání.

+

Žiješ v nás, Pane. Dej, abychom se nestali ničím než příbytkem. Uklidíme v něm, přispějeme k tomu, jak jen možno, než se dostaví Pán. Ale pak je třeba soustředit se na hosta, a jen zcela, zcela druhotně na příbytek.

+

O většině lidí se dovídáme obvykle až po jejich smrti, bylo-li jejich zdebytí životem.

+

Nelze se starat o duše, když jsme veškerou starost o vlastní duši nesložili na Boha.

+

Nedostatek radosti je věru s to potlačit pravdu v duševní práci. Kam asi zavede nedostatek radosti v teologii Církve Kristovy?

+

K lásce se nedá nic přirovnat, neboť čím více miluji Jediného, Ježíše Krista, tím více se z mé lásky uvolňuje pro druhé, pro každého jednotlivého z nich, a přesto nikoli moje láska k Němu tu plodí novou lásku, nýbrž právě naopak: Jeho láska ke mně.

+

Čím více lásky se nám dostane, tím chudší jsme. Čím více lásky rozdáváme, tím víc bohatneme, protože bohatství přeroste ~~mír~~ všechnu míru, až když se změní v holou chudobu.

+

Každou slavnost těch druhých považujme za svou vlastní. Slavíme tak málo, protože se neustále pídíme po vlastních slavnostech.

+

Když hřešíme, připadáme si jako náramní chlapíci, když se zpovídáme, jako hlupáci.

+

Křesťan, který by se po zpovědi zpěchoval zemřít, nebyl by hođen života.

+

T r i n i t a t i s . Celý sled svátků církevního roku se ve svátek Nejsvětější Trojice zastaví, poté co se naposled, ale zato úchvatně a nezměrně vystupňoval. Všechny pojmy zanikly, zmizely v nezměrnou, ne že by se v něm byly rozplynuly, ale že se samy staly nezměrnými. Až dosud mohl rozum obsáhnout lásku; ačkoliv milost překonala všechno očekávání, dala se stále ještě nějak měřit, často div ne hmatat; teď přesahuje veškeré dimenze, nelze ji analyzovat, a proto už také ne vysvětlit. Vstoupila do Trojjednosti, přičemž přerostla rámec, stala se obrazem i rámem zároveň.

+

Utrpení bez víry by bylo asi jako láska bez naděje.

+

Chtít odhadnout v utrpení nějaký směr, znamenalo by už něco v něm odměřovat, zařizovat; pokouší nás to tak silně, že neproniknutelné temno je právě dobré k tomu, aby se tomu zabránilo.

+

Teprve pak zakusíš, co je osamělost, až tě Pán vyzve, abys vstoupil do jeho osamělosti, sdílel ji s ním; nediv se však, když Ho právě pak nepotkáš a ty se musíš ubírat bez Něho.

+

Ten, kdo jednou vpravdě poznal osamělost, setkává se s ní vždy znovu.

+

Pán použil jako symbolu horizontály a vertikály, sloučil je v jednotu, jež má konec a střed; kříž, který byl stlučen hříšníkem na znamení vykoupení a který vzal na sebe Syn, splácí cenou nejvyššího ponížení, skrývá v sobě od té doby jen a jen paradox; a proto poslední budou prvními, a mně bude tím více odpuštěno, čím víc jsem hřešil, a když začnu milovat, uvědomuji si, že ve mně není místa pro lásku, a když se pokouším něco pochopit o Bohu, uvědomím si teprve, že nic nechápu, a že všechno je plné světla, právě protože On se nám jeví temným.

+

Jsou cesty, na nichž všechny mosty byly zbořeny; milost pak se vynořuje vždy na okraji propasti.

+

Víra a utrpení jako jednota v Bohu; kdo by byl schopen věřit jako Syn, tomu by bylo dáno i Jeho utrpení, neboť On jediný oboje v sobě sjednocuje, je sám onou jednotou, jsa Slovo.

+

Světectví: podobat se kaluži, která beze zbytku a cele obráží zlatý oblak; není v ní vidět bahno ani vodu, nýbrž jen světlo, jemuž slouží, a bez ní by nebylo možno vidět ani onen zlatý oblak.

+

Osobnosti světců jsou tak rozdílné, že než je začnem uctívat, měli bychom se jich zeptat, jak je máme uctívat.

+

Světcí vnímají Boží sílu, jež je naplňuje, často jako nekonečnou slabost.

+

M a d o n a s o d v r á c e n ý m p o h l e d e m (rudková kresba od Michelangela). Protože mohu jen milovat, dívám se na vás, hříšníky, a vím jen o zrození svého Syna, za kterého vděčím vám, nehledím při tom na svou cestu ani na utrpení, ale na cestu, po níž přišel On. Bez vašeho hříchu bych nemusela vyslovit své fiat, zůstala bych tedy bez Něho, tak mohu, díky Jemu, odvrátit od Něho zrak a vděčně pohlížet na vás, a tak ho zcela odevzdávat vám a tím i Otci, aby se naplnilo Slovo.

On přišel, aby jako Spasitel a Soudce odpustil, daroval svou milost, šel cestou utrpení, vzal na sebe váš hřích. Já však mohu jen milovat, prodlévám v Něm; a protože jsem díky vám, hříšníkům, a pro vás obdržela božského Syna, mohu vás i jako hříšníky v Bohu milovat.

Skrze vás miluji Jeho a skrze Něho vás.

+

Naše prosby, Pane, bývají často tak nesmyslné, že je vůbec nedovedeme vyjádřit a jsme jich tak plni, že se nedají oddělit, rozlišit a vyslovit, stojí pouze bezttaré a nespoutané před Tebou, nalož s nimi, jak chceš, možná že v nich najdeš i něco, co chceš splnit.

+

Je třeba veškeré lásky Boží k tomu, aby z celé naší modlitby rozeznala naše koktavé "Otče".

+

Modlitba se nikdy nemůže stát rozmluvou; buď totiž mluvím, a pak neposlouchám, nebo hovoří Bůh, a pak mohu zmlknout, blaženě mlčet. A každé slovo Boží se zjevuje - a nikoli zaznívá - tak, že oblažuje, i když nás drtí a stravuje.

+

Když dva lidé vedle sebe mlčí, pak je vždy možné, že aspoň jeden z nich se zrovna modlí.

+

Je nemyslitelné, aby ses modlil a zároveň nebyl smířen s Bohem; jinak by to znamenalo, že navazuješ rozhovor a zároveň partnerovi znemožňuješ odpověď; samomluva však nikdy není modlitba.

+

Naučená modlitba často - aniž si to uvědomuješ - hledá právě to, co nalézá modlitba kontemplativní.

+

Plánovat můžeme jen to, co se odehrává mimo nás; to, co se děje v nás, je dar.

+

Chceme-li dostat od Boha odpověď, stačí pouze naslouchat, není nutno se ptát.

+

Každé nazírané tajemství Kristovy cesty skrývá v sobě nespočet jiných; čím více se jimi zabýváme, tím tajemněji působí jejich celek; naproti tomu je právě proto vše tak jasné duším prostým, které od počátku chovají v sobě prostor pro všechna tajemství, aniž by se jich dotýkaly.

+

To, že nám Bůh dal vše, pochopíme teprve, když mu všechno vrátíme; a když pak v nás už nic nezbývá, stále ještě jsme naplněni tím, co náleží Jemu, takže nikdy nejsme s to změřit velikost Jeho darů.

+

Před Bohem se lze bránit jen takto: naprostou kapitulací a odevzdáním všech klíčů. Každá smlouva, kterou bychom s Ním chtěli dodatečně uzavřít, by svým zněním oslabila dar, který nám poskytl svým Synem.

+

Trpět v Bohu je forma lásky; každé utrpení je možností, prohloubenou, rozeznatelnou, otevřenější možností lásky, vzájemnosti; tam, kde je účet vyrovnán, kde Bůh přestane brát utrpení jako nezbytnost, jako pokání za hřích, se bolest a muka rozevřou v cestu k Němu. Utrpení pak znamená už jen nabízenou lásku. Na všecky sice nedojde, neboť Bůh si vybírá, ale nabízí se všem.

+

Z neklidu našich nocí utváříš klid našich dnů; a za noci nás vyprazdňuješ tak dokonale, že pak za dne můžeme promarněvat své bohatství. Z toho vyplývá: Jen Ty jsi..., my jsme už dávno přestali být; a to je Tvůj největší dar.

+

Pokaždé, když se od Tebe vzdalujeme, Pane, voláme po Tvé blízkosti; ale když pak staneme u Tvého ohně, a on nás už už zachvacuje, křičíme, že potřebujeme ochladit. A to věčné dožadování se toho, co nemáme, to nezbytí toho, čeho nelze zrovna dosáhnout, to bezdeché vnitřní tíhnutí hned sem hned tam má být navenek pokaždé zpečetěno dokonalou vyrovnaností v Tobě. Pane, dopomoz nám k tomu; nejsme hodni, ale dej nám, abychom přece jen ten úkol splnili.

+

Když si dodám trochu odvahy, pak tomu v rozhodujícím okamžiku bývá vždy tak, že ona se zmocní mne a nikoli já jí.

+

Protože mi chybí velikost, jsem tím více vázána povinnostmi setrvat v malém.

+

Ve všem, co dělám já, hraji úlohu zcela bezvýznamného statisty; jen jedno bych nesměla: překazit nebo zakrýt to, co děláš Ty.

+

Kdo pracuje na světle, nemusí vláčet své dílo na světlo ramp.

+

Jen když jsem v úzkostech a sevřen krajní slabostí, tuším velikost Tvé síly, Pane, jestliže nás nelze jinak připoutat neodvratně k Tobě, dej, ať žijeme v úzkostech až do konce; v úzkostech nad nedokonalostí a nemohoucností; ale odmítání, Pane, nás zbav, učin je neslyšným, nech je třeba oněmět strachem a nouzí, a kdyby stále ještě nebylo dokonale udušeno, zahub je nevyslyšením. Pak ti nebudeme už jen na obtíž, a to, co jsi v nás vyburcoval, se bude moci rozvinout.

+

Pane, dej vzejít tichu v mém srdci, utlum vše, co ještě zaznívá všedností a co není Tvé; ať oněmí vše, aby bylo slyšet už jen Tvůj hlas, tak zřetelně, abych jej pak mohla z modlitby vzít s sebou do všedního dne a tím i všední den aby se stal modlitbou; ale můj hlas ať pak pronáší jen Tvoje slova.

+

Velikost spočívá často v odevzdání se malému; má-li při tom zůstat, o tom rozhoduje výhradně Bůh.

+

To, co je v nás, je větší, než jsme my. Tudíž je obsah větší než nádoba. Nezáleží na tom, jestli se při tom nádoba rozpadne nebo překypí; jediná věc tu má význam: předat poselství.

+

V tom, kdo v skutku věří, nemůže nekatolické existovat už vedle katolického; vše, co tíhne ke kompromisu, ztrácí obrysy; v časnosti není pro něho nic více pomíjející.

+

Jistota toho, co JEST; nikoli díky intuici, nikoli
díky vědě, nýbrž prostě, že to VIDÍME.

+

Přerůst těžkosti a nechtít je za každou cenu řešit.

+

Nikoho nechci zatáhnout do svého zániku, ale chci
se, ó můj Bože, ubírat cestou, kterou jsi mi předznamenal,
s důvěrou a u vědomí, že skončí na dně propasti, a když
pak klesnu a mé tělo, vržené do prázdna, se roztříští,
dovol mi, aby můj výkřik se proměnil v díkyvzdání.

+

Každé křesťanské tajemství nutí ~~myslet~~ k tomu
myslet si: je větší, než jsem věřil.

+

Každé křesťanské odříkání, ať jakékoliv, znamená
vždy souhlas s něčím větším, ryzejším.

+

Všemu chtít rozumět chtěl hád; ale takto, jen protože
chceme, nelze pochopit Trojici.

+

Pane, nenech nás žít bez tajemství!

+

Církev je cosi jako naším hříchem znetvořené nazírání
Boha na zemi.

+

Poslušnost je jako vezdejší chléb; vyživuje a dává
sílu ujímat se stále nových úkolů.

+

Žádný vývoj (u svatého Pavla). Hraje sám na sebe,
protože je absolutní nástroj, nezná však pokoru ani
pýchu, nýbrž jen a jen nezbytnost. Konverse znamená
u něho neodvolatelně akci, jejíž směr je stanoven.

A při tom zůstane. Omyly? Samozřejmě, ale nepočítají se, dílo samo neovlivňují.

Je natolik pověřen, že se naprosto ztotožňuje s tím, čeho je třeba dosáhnout, a proto také velmi jasně rýsuje dělící čáru mezi sebe a křesťanskou obec.

+

Láska, která nesnáší všednost, není pravá.

+

Náš rozum nechce nikdy přijmout lásku jako něco daného; ale jak potom má naše srdce cokoli pochopit?

+

Dává-li nám Otec svého Syna jako Slovo, pak to pro nás mezi jiným znamená také toto: každé slovo, jemuž nedáme náležitý obsah, je beze smyslu, je horší než lež.

+

Jakmile máš víru, víš, že každé slovo, které vyslovíš, říkáš Bohu: Bohu Stvořiteli, Bohu Dárci, Bohu Pomocníkovi, Bohu Soudci.

+ + +

Adrienne von Speyr se narodila 20. září 1902 v protestantské rodině lékaře v La Chaux-de-Fonds ve Švýcarsku. Proti vůli své matky studuje medicinu a stává se lékařkou. V r. 1940 konvertuje ke katolické víře a jejím zpovědníkem se stává Hans Urs von Balthasar. Dostává se jí řady mariánských vidění, které jsou od r.1941 provázeny visemí utrpení Krista a Jeho sestoupení do pekel. V r.1942 se u ní objevují stigmata. V té době vznikají inspirované exegese spisů apoštola sv.Jana i dalších knih Nového a Starého Zákona, vedle spisů mystických. Od r.1954 je ochrnutá skoro na celém těle, po deseti letech prakticky oslepne ale její duch pokračuje v ještě vyšší tvořivosti. Umírá na svátek svaté Hildegardy z Bingenu 17. září 1967.

Tadeusz LOSKA SJ :

Parafráze listů sv. Pavla.

Charismata Ducha Svatého.

/1 Kor 12, 3-11/

Bez daru víry nikdo nemůže vyznat:

"Ježíš je Pán".

Rozličné jsou Boží dary, ale všechny dostáváme od jednoho a téhož Ducha Svatého.

Rozličné jsou služby a úřady, ale ve všech sloužíme Tobě, jedinému Pánu.

Rozličné máme schopnosti a znalosti, ale uděluješ nám je Ty sám, jediný a pravý Bože, který působíš všechno ve všem.

Duch Svatý se projevuje skrze dary, které nám uděluje. A dostáváme je pro společné dobro.

Jednomu je udělen dar moudrosti slova a poznání - aby mohl prohlubovat vznešené pravdy víry, vysvětlovat je a předávat, poučovat jiné a řešit v jejich světle problémy života a ukazovat cestu k Tobě, Bože.

Druhému je dán dar neobvyklé víry, která hory dokáže přenášet.

Jinému milost uzdravování nemocných,

jinému dar konání zázraků,

jinému dar prorocství,

jinému schopnost rozeznávání duchů - bystrý a jasný zrak rozeznávající, kde působí Duch Boží a kde je zlý duch.

Jinému je udělen dar jazyků - ono extatické vytržení, ve kterém velebí Tebe, Bože, jinému nesrozumitelnými slovy.

Konečně jinému je udělen dar tlumočit tato slova.

Všechno to působí jeden a týž Duch,
který rozděluje každému, jak chce.

Jsme chrámem Ducha Svatého.

/1 Kor 3, 16-23/

Bože, pomoz nám uvědomit si,
že jsme Tvým chrámem
- my pokřtění
naše rodiny
naše farnosti -
ve kterém přebývá Duch Svatý.
Chrám Boží je svatý a nedotknutelný.
Zničí-li jej někdo,
toho zničí Bůh - varuje nás apoštol.
Všechno náleží nám:
ať Pavel anebo Apollo nebo Petr,
ať je to svět nebo smrt,
věci přítomné nebo budoucí,
všechno je naše.
My pak náležíme Kristovi
a Kristus Tobě, Bože.

Před deseti léty jsem napsal článek: "Poesie a kontemplativní život", který byl nejprve publikován v časopisu "Commonweal" a potom se objevil ve svazku poesie "Figures for an Apocalypse".

Ve své první formě článek stavěl "problém" a proponoval pro něj určité "řešení", spíše nedokončené, které bylo tehdy dosti široce diskutováno lidmi zabývajícími se náboženskou poesií i samotným náboženským životem, přinejmenším jako základem poesie. Mnoho z diskutantů se přiklánělo k onomu "řešení", jiní však je s rozmyslem odmítli kvůli určitému puritanismu mých thesů.

V míře, jak plyne čas, různé smělé soudy formulované v dřívějších pracích stále více přitěžují mému svědomí spisovatele a kněze. Není možné skutečně zkorigovat všechny lehkomyšlné these, ale rozhodl jsem se podrobit revisi aspoň onu skicu z r.1948. Takové přepracování nemůže být bohužel úplně uspokojivé právě proto, že je jenom přepracováním. Odmítám však záměr napsat úplně nový článek, beroucí otázku z úplně jiného hlediska. Neboť myslím, že je třeba spíše provést revisi starého článku, aby ve stejném jako předtím kontextu byla věc postavena jinak a ukázat, že se nyní dochází k jiným závěrům.

Jedna z nevyhnutelných vad takové revise článku spočívá v tom, že se v něm zachovává ono velmi klamavé zdůrazňování termínů "kontemplace" a "kontemplativní život", jakoby měly označovat něco odlišného od ostatních lidských ~~životních~~ zkušeností. Takové stavění do protikladu otevírá cestu naivní představě, že kontemplace je nějakou objektivisovanou "jeoucností", na kterou se nakládají a se kterou se srážejí jiné jevy, takové jako např. estetické pocity. Když mluvíme o střetnutích tohoto druhu, máme v určitém stupni pravdu, ale tak zjednodušené jejich představování nás uvádí do nebezpečí neporozumění různého druhu. Přesně vzato, ani náboženskou ani uměleckou

kontemplaci není možné chápat jako "věci", které se stávají, nebo jako "předměty", které "máme". Neboť náleží k mnohem tajemnější oblasti toho, čím "jsme" nebo spíše: "kým" jsme. Estetická intuice není jen výrazem určité schopnosti, ale rovněž zesílením - a pozdvihnutím na vyšší úroveň - naší osobní existence skrze zpozorování naší přirozené příbuznosti s "Bytím" v kontemplané kráse.

Ještě větší neporozumění mohou vznikat, jestliže se mluví o konfliktu mezi "kontemplací" chápanou jako odpočinek a poetickou tvorbou chápanou jako konání. Úplně mylná je představa, jakoby za účelem "kontemplaní" věcí božských či čehokoliv jiného bylo nutně třeba odtrhnout se od veškerého konání a pohroužit se do určitého druhu duchovního ticha, ve kterém se čeká, až "se něco stane". Pravdivá kontemplanice se nedá oddělit od života a od dynamismu života, který v sobě zahrnuje konání, tvořivost, práci, plodnost námahy a nade všechno - lásku. Není možné chápat kontemplaci jako nějakou odlišnou oblast života, oddělenou od všech jiných snah člověka a mohoucí je zastoupit. Ve své podstatě je kontemplanice právě plností pravdivě sceleného života, korunou života a všech lidských činností.

Tak byl tedy tento problém, kdysi postavený, ve velké míře klamem vyplývajícím z rozdělení života na uměle odlišené oblasti: oblast "konání" a oblast "kontemplanice". Poněvadž však v mých dřívějších skicách toto zjednodušené rozdělení vystupovalo tak často - a tak ostře bylo formulováno, zdá se mi teď nutné, abych se postaral a něco udělal pro vyléčení té rány, abych znovu zkusil spojit obě strany fatální roztržky.

V přítomném článku je tato roztržka ještě viditelná - a chtěl jsem, aby byla viditelná. Snažím se ji nějak zalátat a určitě se mi to podaří jen částečně. Jestliže je to tak, netrápím se tím příliš, pokud je zřetelně vidět, že se snažím onu ránu sešít, dávám desinfekční prostředek, přikládám obvaz.

I.

Těžko říci, proč mnoho lidí, kteří by mohli vést kontemplativní život v přesném smyslu slova, však nikdy nedochází k cíli svého povolání na zemi. Odpověď na tuto otázku je ukryta v tajemství každého osobního povolání. Kontemplace je dar Boží a Bůh jej časem uděluje lidem, kteří se nenamáhali příliš mnoho s přípravou k němu a odmítá jej nejednou těm, kteří mnoho trpěli, mnoho se modlili a nešetřili námahou ve svém úsilí po kontemplaci. Zásadně se může zdát, že takové známky jako touha po kontemplativním sjednocení s Bohem, určitého druhu způsobilost ke kontemplativnímu životu, láska k tichu a modlitbě, láska ke Kříži - ukazují na autentické kontemplativní povolání. Všechny tyto činitele jsou podstatně důležité. Ale samy v sobě nás ještě plně neopravňují k tomu, abychom očekávali tento velký dar. Dokonce je možné říci, že čím více je někdo přesvědčen, že si "zasloužil" tento dar, tím méně je pravděpodobné, že by ho mohl obdržet v plných rozměrech. Právě ti, kteří se zdají domnívat, že mohou dosáhnout daru kontemplace vlastním úsilím, končí nejednou jako falešní mystikové, ledaže je Bůh ve svém milosrdenství naučí moudrosti a pokoře Kříže!

Kontemplativní život je život úplně obrácený k Bohu, k lásce a poznání Boha. Je možné o něm uvažovat ze třech hledisek, jakoby na třech úrovních. Za prvé je možný určitý druh přirozené kontemplace Boha, vlastní umělcům, filosofům nebo primitivním náboženstvím či vyšším náboženstvím mimo-křesťanským. Dále je kontemplativní život v obvyklém smyslu toho slova, když pokřtěný křesťan, využívá v plnosti všechny prostředky, které mu zpřístupňuje Církev i svátosti, liturgii, pokání, modlitbu, rozjímání, duchovní četbu atd. - snaží se o přizpůsobení své vůle vůli Boží a o to, aby viděl a miloval Boha ve všech stvořených věcech a tímto způsobem se připravil na sjednocení s Ním. Je to kontemplace činná, ve které základ vší nadpřirozené hodnoty i vztažný bod všech našich činů tvoří skutečně Milost, velká ~~věc~~

část iniciativy však tehdy nicméně připadá našim vlastním silám, oživovaným a podpíraným Milostí. Takový druh kontemplativního života nás připravuje ke kontemplaci ve vladním smyslu: kontemplaci vlité čili trpné, kontemplaci mystické.

Kontemplace je plností křesťanského povolání, plným rozkvětem milosti křtu a Kristova života v našich duších. Křesťanská kontemplace není vůbec něčím esoterickým či nebezpečným. Je to prostě soužití s Bohem udělené duši očištěné pokorou a vírou. Je to "poznání" Boha v soumraku vlité lásky. "To je život věčný, aby poznali Tebe, jediného pravého Boha a Ježíše Krista, kterého jsi poslal" (Jan 17,3). "A my všichni s odkrytou tváří patříme, jako v zrcadle, k slávě Pána a proměňujeme se v tentýž obraz, z jasu v jas jakoby od Ducha Páně" (2 Kor 3,18). V listu Židům napomíná sv. Pavel ty, kteří se zakuklili v "prvních základech Božího vědění", zatímco už musí být "mistry"; a vyzývá je, aby odvrhli "mléko" začínajících a zatoužili po "silném pokrmu" dokonalých; tím pokrmem je kontemplotání Krista v onom velkém Tajemství, kterým On obnovuje na zemi oběť Vykoupení složenou na Kříži. "Neboť každý, kdo ještě saje mléko, nechápe nauku o spravedlnosti, protože je nemluvnětem. Ale dokonalým se dává pokrm tuhý, těm, kteří cvičením v sobě vybudovali schopnost rozeznání dobrého a zlého" (Žid 5,13-14). *O m n i s q u i a d D o m i - n u m c o n v e r t i t u r , c o n t e m p l a t i v a m v i t a m d e s i d e r a t*, praví sv. Řehoř Veliký, chápe "kontemplaci" právě ve smyslu námi přijatým: kontemplace znamená žít jen touhou po Bohu, osvobodit svého ducha od všech věcí pozemských a sjednotit ho - nakolik lidská slabost dovoluje - s Kristem. Sv. Řehoř ještě dodává, že kontemplativní život, započatý na zemi, má mít své dokonalejší pokračování v nebi. Tato slova doprovází sv. Tomáš slavným výrokem: *q u a e d a m i n c h o a t i o b e a t i t u d i n i s* (kontemplace je jakýmsi začátkem věčné blaženosti). A sv. Bonaventura - silněji než kterýkoliv jiný z Doktorů Církve - zdůrazňuje, že všichni

křesťané musí toužit po sjednocení s Bohem kontemplací plnou lásky. V druhé ze svých homilií o Dnech Stvoření, používaje slov Kristových z Evangelia sv. Matouše (14,12), říká sv. Bonaventura, že královna Jihu, která ze své země podnikla tak dlouhou cestu, aby naslouchala moudrosti Šalomounově, bude stát na soudu proti našemu pokolení, které odhazuje poklady božské moudrosti a kladé nad ně daleko menší bohatství světské moudrosti a filosofie.

II.

Vlita kontemplace je jakoby pokusným poznáním Boží dobroty, jejím "okoušením" a "přivlastněním si" tím, že v hloubi své duše udržujeme živý kontakt s Bohem. Vlitou láskou získáváme bezprostřední přístup k samé podstatě Boha a můžeme trvat v nejasném a hlubokém pocitu Jeho přítomnosti a těch transcendentních procesů, které se odehrávají v nejvnitřnější sféře naší bytosti; současně se zase poddáváme působení Božího Ducha, který nás přetváří.

Díky světlu vlité moudrosti se můžeme hluboko ponořit do tajemství Kristova, který - jenom On sám - je světlem lidí. Mohlo by se říci, že jsme účastní slávy, která je mystickým zářením Jeho zmrtvýchvstalého a proměněného lidství. Naše oči se otvírají chápání Písma Svatého a tajemství Boží účasti v dějinách lidstva. Uvědomujeme si, jakým způsobem se nekonečné milosrdenství a moudrost Boží zjevují lidem a andělům v tajemství Církve, která je Kristovým Tělem. Kontemplativní život je údělem těch, kteří se nejhloběji vnořili do života a ducha Církve; nachází se v centrálním bodu tohoto Tajemství, které začali opravdu chápat a "vidět" očima duše. A tak se usilování o kontemplativní život a jeho dary kryje s usilováním o to, aby se člověk v nejvyšší míře stal plodným a silným článkem Mystického Těla Kristova. Když to tak je, pak musíme, toužíce po kontemplaci, současně

s plnou připraveností přijmout podíl na Kristově utrpení a smrti, abychom s Ním mohli vstát z mrtvých a účastnit se Jeho slávy.

Nezávisle na tom, zda jde o kontemplaci činnou nebo trpnou, jedno je zřejmé: kontemplace nám dává nejbližší přístup k jedinému předmětu, který je thematem opravdu hodným křesťanské poesie - k velkému tajemství Boha zjevujícího své milosrdenství k nám skrze Krista. Křesťanský básník musí být člověkem obdařeným hlubokým chápáním Božích cest a Kristova tajemství. Hluboce zakořeněný v náboženském vědomí celé Církve, nasycený obsahem liturgie a Písma Svatého, plně oddaný "duchu Církve", stává se takový básník jakoby hlasem Církve a Ducha Svatého, zpívajícím nově píseň o "nádhérách Božích" (*m a g n a l i a D e i*): slaví Boha a ukazuje podivuhodnost Jeho cest. Křesťanský básník je tedy nástupcem Davida a Proroků: kontemplanuje to, co básníci Starého Zákona ohlašovali. Musí být, tak jako oni, mystikem plným božského žáru. Musí to být člověk, který - tak jako prorok Isaiáš - uviděl Boha živého a zoufal nad tím, že je "mužem s nečistými rty", až Bůh poslal serafína s planoucím ohněm z oltáře nebeské svatyně, aby vypálil jeho rty prorockým nadšením.

V případě opravdu křesťanského básníka - takového jako Dante, sv. Jan od Kříže, sv. František, Jacopone da Todi, Hopkins či Claudel - je těžké narýsovat hranice mezi nadšením prorockým a mystickým a čistě poetickým unesením velkého uměleckého genia.

Je též hodno pomyslet na to, jak nesmírně bohatým pramenem nadšení je pro poesii sám liturgický život. Liturgie v sobě obsahuje nejskvělejší literaturu, vycházející nejen z Písma Svatého, ale rovněž z velké tvorby epochy Církevních Otců a epochy středověku. Liturgie se nachází na křižovatce cest mezi životem přirozeným a nadpřirozeným a využívá všechny možnosti jich obou a snaží se získat všechny obsahy v nich skryté, které mohou sloužit naší spáse a slávě Boží. Ony prameny veškerého nadpřirozeného života, jakými jsou svátosti, obklopuje

litu

liturgie hudbou dokonalou ve své čistotě a důstojnosti a obřady, které jsou plny obsahu díky své zázračné dramatické prostotě. K tomu se zase připojuje celé bohatství výtvarných umění, stále neznámé v naší zemi, která ještě nevytvořila svoje Chartres nebo Assisi.

III.

Liturgie je tedy nejen školou literárního vkusu a dál na nádherná themata, ale je ještě něčím nekonečně větším: svátostným systémem zbudovaným kolem největší svátosti, Eucharistie, ve které sám Kristus skrze zázračné tajemství kraluje v samém středu všech divů svého stvoření.

Kristus na kříži je pramenem veškerého umění, poněvadž On je Slovo, pramenem veškeré milosti a moudrosti. Je středem všeho, veškeré ekonomie věcí přirozených i nadpřirozených. Všechno, co se děje, má v Ném oporu a je odrazem Jeho krásy. Všechno je obráceno k tomuto pomazanému Králi Stvoření, který je jasným věčného světla a neposkvřeným zrcadlem Božství. On je "obrazem neviditelného Boha, prvorozeným všeho stvoření... Skrze Něho a v Ném bylo všechno stvořeno a On je přede vším a všechno v Ném trvá... Zalíbilo se /Bohu/, aby v něm přebývala veškerá plnost... V Ném veškerá plnost Božství bydlí tělesně", aby ve všech věcech On měl prvenství (Kol 1 a 2).

Křesťanská víse světa musí, ze samé své podstaty, obsahovat jakýsi element poetického nadšení. Naše víra musí být schopna, aby naplnila srdce údivem a moudrostí, jejichž pohled se nezachycuje jen na povrchu věcí a událostí, ale proniká hlouběji a dokáže zachytit něco z vnitřního "svatého" obsahu vesmíru. Vesmíru, který ve všech svých rytmech, ve všech svých aspektech, zpívá chválu Stvořitele a Vykupitele.

Všechna křesťanská poesie hodná toho jména byla vždy tvořena lidmi, kteří byli v nějakém stupni účastni kontemplativního života. Říkám "v nějakém stupni", neboť ve skutečnosti ne všichni křesťanští básníci jsou mystiky. Ale opravdový básník je vždy spřízněn s mystikem skrze onu "prorockou" intuici, díky které nazírá duchovní skutečnost, vnitřní obsah předmětu, který kontemplanuje. Ve světle této intuice se konkrétní skutečnost ukazuje nejen jako něco, co je hodné obdivu samo v sobě, ale rovněž a především jako znamení Boha. Tedy všichni dobří křesťanští básníci jsou účastni kontemplativního života v tom smyslu, že vidí Boha ve všech věcech Jím stvořených a v Jeho tajemstvích i že v jejich vidění je stvořený svět plný znamení a symbolů Boha. Pro pravdivě křesťanského básníka se celý svět a všechny události života stávají nakonec svátostmi - znaky Boha, znaky Jeho lásky působící ve světě.

Samo to však, že někdo dosáhl kontemplativního vidění Boha v nás obklopujícím světě, nemusí ho ještě udělat velkým básníkem. K tomu je třeba být nejen "vidoucím", ale rovněž je třeba být zvláštním způsobem "tvůrcem", "vykonavatelem". Poesie je uměním, přirozenou schopností, schopností praktického intelektu. Nezávisle na tom, jak nádherný může být předmět naší kontemplativní zkušenosti, nedokážeme jej zachytit ve slovech, jestliže dostatečným způsobem neovládáme naše výrazové prostředky. To je pravda. Ale předpokládejme, že někdo už má onu přirozenou schopnost. Tak tedy jestliže nadšení bez odpovídající obratné schopnosti provedení je bezmocné, tak zase prováděcí schopnost bez nadšení je jalová.

IV.

Kristus je stejně tak nadšením křesťanské poesie jako středem kontemplativního života. Je tedy snad možné uznat jako skutečnost, že pro dokonalost katolické literatury a zvláště poesie je věcí nesmírně vážnou, aby naši

spisovatelé a básníci žili více jako "účastníci kontemplace" než jako obyvatelé zmaterialisovaného světa. Znamená to především, že se musí účastnit plně křesťanského života svátostného a liturgického natolik, nakolik jim to dovoluje jejich stav. Básník skutečně nemusí vstoupit do kláštera, aby se stal lepším básníkem. Úplně naopak, potřebujeme dnes právě "účastníky kontemplace" žijící mimo klášter a mimo tvrdě určené vzorce náboženského života - "účastníky kontemplace" ve světě umění, literatury, osvěty, a dokonce politiky. Jde v tomto případě o silné soustředění vlastní práce, myšlení, náboženských prožitků, rodinného života, odpočinku - v živou, harmonickou jednotu, jejímž středem bude Kristus. Liturgický život je nejvíce se nabízejícím vzorcem "činné kontemplace". Ale je těžké najít farnost, kde by byl liturgický život něčím víc než jen holou koutou. Kde zase je dokonce něčím víc, tam se opět často stává, že liturgik je "nadšencem" s omezenými a obsedantními názory, snažícím se každého pohnout podle svého vkusu, specifického a esoterického. Tyto pokřiveniny nám však nesmí zastiňovat ohromnou životnost a trvalou hodnotu liturgické obnovy. Není pochyb, že za nejcennější výsledky v oblasti křesťanského umění v našich časech vděčíme působení řeholníků ze Solesmes, tvůrcům obrody gregoriánského zpěvu.

Ten, kdo opravdu upřímně touží ponořit se hlouběji do krásy křesťanského mystéria, musí současně s plným vědomím resignovat na věci označované za "krásné" podle dekadentních kritérií zmaterialisovaného světa. Neznamená to však, že by se měl účastník křesťanské kontemplace omezovat jen na čerpání z náboženských vzorů, zvláště vzorů programově "zbožných". Bude jistě číst Písmo Sváté a především kontemplativní světce: Jana od Kříže, Terezií z Avily, Jana Ruysbroeka, Bonaventuru, Bernarda. Ale nemůže být básníkem, jestliže rovněž nečte dobré básníky své vlastní doby, takové jako T.S. Eliot, Auden, Spender, Rilke, Garcia-Lorca. Můžeme dodat, že pro opravdu plné vidění našeho času a jeho duchovního

obsahu je potřebný nějaký kontakt s geniem Baudelaira a Rimbauda, kteří jsou jaksi křesťany "na ruby".

Kontemplace může poesii mnoho nabídnout. A poesie ze své strany může rovněž nějakým způsobem obohatit kontemplaci. Jak je to možné? Abychom pochopili vztah poesie ke kontemplaci, je třeba především zdůraznit vnitřní důstojnost estetického prožitku. Ten je sám v sobě darem velmi vysokého druhu, i když jen v řádu přirozeném. Velmi mnoho lidí nikdy neobdrželo tento dar a jiní, kteří jej obdrželi, jej dovedli k zbavení přirozenosti nebo k atrofii tím, že ho zanedbávali nebo nesprávně užívali.

Pro mnoho lidí spočívá záliba v umění jen v určité smyslové a emocionální horečce. Dívají se na obraz a jestliže podněcuje některý z jejich smyslů, jsou spokojeni. V horkém dnu se rádi dívají na horskou či mořskou krajinu, neboť pak cítí jakoby záchvěv chladu. Mají rádi psy namalované tak, že by se je chtělo téměř pohladit. Rychle však, jak je možné si domyslet, jsou unavení uměním takto vnímaným. Odvracejí se od obrazu, aby pohladili skutečného psa anebo jdou ulicí do kina - vybaveného klimatizací - aby zajistili svým smyslům novou serií podnětů. To nejsou prožitky, které bychom měli právo nazvat "zálibou v Umění".

V.

Autentický estetický zážitek je něčím, co překračuje ~~jen~~ nejen smyslový pořádek (ve kterém má však svůj počátek), ale rovněž sféru samotného rozumu. Je nad - racionálním nahlédnutím do skryté dokonalosti věcí. Díky své bezprostřednosti předstihuje rychlost uvažování a nechává daleko za sebou veškerou analýsu. Je v řádu přírody (jak často zdůrazňuje Jacques Maritain) analogickým protějškem mystického zážitku, jeho vzdálenou podobou. Estetickému zážitku vlastní způsob chápání

předmětu spočívá na "spolu-přirozenosti": sahá k vnitřní skutečnosti, zachycuje životní substanci daného předmětu určitým druhem afektivního ztotožnění se s předmětem. Nachází svou oporu a uspokojení v dokonalosti věcí skrze takové sjednocení s nimi, které je nejednou podobné uspokojení, které čerpá duše z bezprostředního afektivního kontaktu s Bohem v temnotě mystické modlitby. Opravdový umělec může po celé hodiny kontemplantovat obraz a to je též autentickou kontemplací. Tak blízká je podobnost mezi těmito dvěma zkušenostmi, že takový básník jako Blake je mohl téměř pomíchat se sebou a potopit jedno v druhém, jako kdyby patřily k stejnému řádu jevů. Avšak mezi nimi je propast.

Podobnost mezi zkušeností umělce a zkušeností mystika obšírně analysoval O.M. Leonard SJ v dlouhém a důležitém článku o "Umění a duchovním životě" uveřejněném v *Dictionnaire de Spiritualité*.

Tento theolog povyšuje důstojnost estetických hodnot opravdu k nejzazším hranicím. Přiznává jim všechno, čemu jenom mohou ontologicky stačit. Zdůrazňuje, že nejvyšší zkušenosti umělce pronikají nejen za smyslově pozorovatelný povrch věcí k jejich nejhlubší skutečnosti, ale překračují dokonce onu skutečnost a dosahují k samému Bohu. Co víc: analogie uměleckého zážitku s mystickou zkušeností je ještě přesnější a hlubší - říká O. Leonard - vzhledem k faktu, že umělecká intuice uvádí do pohybu stejné psychologické procesy, jaké doprovází vlitou kontemplaci. Dalo by se soudit, že to už je nadsázka. Ale ne, není to nadsázka. Tato these se shoduje s psychologickou teorií sv. Augustina i sv. Bonaventury, zvláště s koncepcí kontemplanace *per speculum*, zformulovanou posledním z nich, směřující k Bohu skrze Jeho odraz ve stvořených věcech, dokonce jestli je tím zrcadlem právě naše duše. Shoduje se to rovněž s koncepcí řeckých Otců, s jejich pojetím *theoria physica*, čili "přirozené kontemplanace", která dochází k Bohu skrze

vnitřní duchovní obsah (čili l o g o s) stvořené věci.

Augustiánská psychologie, která je tradičním základem křesťanské mystické theologie v západní Církvi, zavádí rozlišení mezi duší nižší a vyšší. Je to skutečně jen určitý způsob mluvy. V podstatě je jen jedna duše, jednoduchá duchovní substance, nerozdělená a nerozdělitelná. Mluví se tedy o duši jako "nižší" jen do té míry, v jaké jedná skrze své schopnosti, vydáváje rozhodnutí a praktické soudy ve vztahu k věcem dočasným a vnějším. Duše "vyšší" je tatáž duše, ale uvažovaná jako pravidlo čili a c t u s p r i m u s oněch rozmanitých a mnohostranných aktů působení, které jakoby vyplývaly z onoho vnitřního pravidla. Jen vyšší duše je v přesném smyslu slova obrazem Boha uvnitř nás. A abychom vůbec mohli kontemlovat Boha, musí být onen vnitřní obraz nově utvořen milostí, a tehdy musíme vejít do oné vnitřní svatyně, která je samou substancí duše. Tento přechod ze sféry vnější do vnitřní nemá nic společného se soustředěním či introspekci. Je to přechod od objektivisace k poznávání pomocí intuice a "spolupřirozenosti". Většina lidí nikdy nesestupuje ke své vnitřní podstatě, kde je příbytek mlčení a pokoje, a kde rozmanité činnosti intelektu a vůle jsou soustředěny jakoby v jednu aktivitu, sevřenou, jednolitou, zduchovnělou, která svou plodností značně převyšuje všechna namáhavá úsilí rozumu, snažícího se uchopit vnější skutečnost pomocí analys a sylogismů.

VI.

Tu začíná mystická kontemplace. Právě onu substancí čili "střed" duše - když překonala svou závislost na smyslových pocitech, obrazech a pojmech - Bůh naplní temným světlem vlité kontemplace, která nám umožní zakoušený kontakt s Ním samým, bez prostřednictví

smyslových kategorií. V takovém setkání už nestojíme vůči Bohu jako vůči "předmětu" naší zkušenosti nebo jako vůči pojmu, který chápeme. Jsme s Ním už sjednoceni skrze tajemství lásky a její transcendentní subjektivitu a vidíme Boha v nás, ztácejíce se v Ném.

Ale dokonce v řádu přirozeném, když nedocházíme k Bohu v nás a nepozorujeme ono "vnitřní duchovní světlo", přece nás estetický prožitek uvádí do vnitřní svatyně duše, do sféry její nevyslovené prostoty. Neboť estetická intuice též překračuje objektivitu; její "vidění" spočívá na duchovním ztotožnění s kontemplaným předmětem.

Je tedy jasnou věcí, že "přirozená kontemplace" u umělce nebo metafysika, dávajíc mu poznat chuť toho pokojného omámení, jaké se zakouší díky mimoracionálním intuicím vnitřní podstaty duše - dobře připravuje v tom člověku podklad pro vlitou kontemplaci. A jestliže Bůh udělí tuto milost, bude takto vyzbrojený člověk mnohem více schopen ji rozeznat a spolupracovat s působením Boha uvnitř své duše. Dává mu to skutečně ohromnou převahu. Umělec, básník, metafysik je v určitém smyslu už od přirozenosti připraven a uzpůsoben k tomu, aby odstranil určité zásadní překážky, které se staví proti světlé vlité kontempace. Bude v menší míře než průměrný člověkvystaven pokušení sahat po vulgárním uspokojení a horečkách obraznosti. Lehčeji se vystříhá upadnutí do primitivního emocionalismu, který tak často pokřivuje autentičnost jak umělce tak člověka zasvěceného modlitbě. Už sám dobrý estetický vkus umělce či básníka, který jej musí vyznačovat s ohledem na jeho umělecké schopnosti, mu pomůže vyhnout se některým pokřivením, která znečišťují náboženskou zkušenost, dříve než stačí zapustit kořeny a rozvinout se v duši.

Samotná mystická kontemplace se nachází absolutně mimo dosah přirozené aktivity člověka. Není žádný způsob, jak by jí mohl člověk dosáhnout vlastními silami.

Je čistým darem Božím. Spoluprací s působením (obvyklé) milosti můžeme - a jestliže opravdu Boha milujeme, musíme - hledat Ho a dokonce nacházet Jeho nejasný obraz díky lásce, která pokorně a tápavě putuje temnotou tohoto světa. Ale dokonce ani největší horlivost z naší strany, největší úsilí, největší oběti nás neučiní mystiky. To musí vykonat sám Bůh jako "první konající" (tento termín pochází od sv. Jana od Kříže). Zatímco On je "první konající", koná rovněž někdo jiný: my sami. Ale naše úloha spočívá prostě v tom, abychom se poddali, abychom poslouchali vyzvání a šli za ním, něvědouce kam směřujeme. Všechno, co mimo to můžeme učinit, se převádí na více či méně negativní úkoly vyhýbání se překážkám a odstraňování z cesty Boží našich vlastních předsudků a naší zatvrzelosti. Sv. Bonaventura mnohokrát opakuje, že naše modlitba a horoucí touha mohou přimět Boha, aby nám udělil tento dar, a i n d u s - t r i a z naší strany může otevřít cestu Božímu působení. Termín i n d u s t r i a tu znamená práci na vlastním očištění. V tom případě má sv. Bonaventura na mysli přesně to samé, o čem sv. Jan od Kříže neustále mluví ve své C e s t ě n a h o r u K a r m e l , jmenovitě: práci na oproštění duše, na jejím očištění od všech obrazů, všech podobností a svazků se stvořenými věcmi, aby mohla být svobodná a čistá k přijetí temného světla přirorodnosti samého Boha. Duše musí být zbavena všech samolibých usilování o přirozené rozkoše, dokonce i kdyby tyto rozkoše samy v sobě byly velmi vysokého řádu, velmi ušlechtilé, velmi dokonalé. Dokud duše hledá uspokojení v samotných věcech jako takových, nazíraných a přivlastňovaných jako "předměty" mohoucí těšit naši sebelásku, dotud nemůže vlastnit Boha a stát se Jeho příbytkem, neboť láska duše k objektivisovaným existencím je temnotou před Bohem.

Všichni křesťanští mystičtí theologové hlásají, že velkou překážkou na cestě k "unitivnímu", "spolupřirozenému" (connaturálnímu), "afektivnímu" poznání

Boha vlitou kontemplací (tyto termíny pocházejí od sv. Tomáše a jeho pokračovatelů) je připoutanost k lidskému rozumování, k analytickému a diskursivnímu myšlení, které směřuje od smyslových obrazů přes abstrakce a sylogismy k závěrům. Jinými slovy: člověk nemůže současně letět letadlem a putovat pěšky po zemi - to je v pořádku, není v tom hříchu. Ale bude muset věnovat mnohem více času a mnohem více námahy, aby dosáhl cíle, a bude mít po cestě mnohem omezenější zorné pole. Duch Svatý vyžaduje od mystika právě pokojné poddání se a slepou důvěru v Něho: po celý ten čas je duše, nejednajíc sama ze sebe, slepá, pohroužená do temnoty; nemá žádnou představu o tom, kam směřuje a co se s ní děje, a pociťuje jen takové uspokojení, které je zatím nesmírně křehké, nemožné k představení si, temné. Děje se tak skutečně proto, že duše není ještě dostatečně zduchovněna, aby mohla zachytit a ocenit to, co se v ní rozehrává. Zatím je jí dostupný jen velmi mlhavý a velmi obecný pocit, že Bůh je zde skutečně a pravdivě přítomen a koná; tento pocit je o mnoho větší jistotou než jakékoliv dosavadní zkušenosti duše. Jestliže se však někdo zastaví, aby tuto zkušenost analysoval, anebo jestliže se pokusí zvětšit její intenzitu nějakým přirozeným jednáním, pak se mu celá tato zkušenost vymkne z rukou a ztratí ji úplně.

VII.

Právě v tom bodu přechází estetický instinkt jakoby do jiného tábora a - přestává být cenným darem - mění se ve vážné nebezpečí. Intuice básníka jej svou přirozenou cestou vede k vnitřní svatyni duše, ale děje se to pro dosažení určitého cíle v přirozeném řádu: básník sestupuje do hloubi sebe sama proto, aby rozvážil své nadšení a oděl je do specifické, nádherné formy a potom se vrátil a ukázal je těm,

kteří stojí venku. Zde se začíná jevit zásadní rozdíl mezi umělcem a mystikem. Umělec sestupuje do hloubi sebe proto, aby konal. Pro něho je "vyšší" duše kovárnou, ve které nadšení rozněcuje bílý žár, ~~tyglíkem~~ tyglíkem, ve kterém se obrazy odvozené z přírody přetavují v noc, tvořené formy. Naproti tomu mystik sestupuje do hloubi sebe sama ne proto, aby konal, ale proto, aby prošel středem své duše a šel dál, ztratil se v tajemství a odosobnění, v nekonečné transcendentní ~~skutečnosti~~ skutečnosti Boha, který žije a jedná uvnitř jeho bytosti.

Jestliže se tedy stává, že mystik je současně umělcem, tak v okamžiku, kdy jej modlitba vyzývá, aby sestoupil do hloubi své duše k tajemné přítomnosti Boha, bude jeho umění vystaveno pokušení, aby přistoupil k činnosti a tvoření, k studování "tvůrčích" možností této zkušenosti. Z toho okamžitě vzniká nebezpečí, že všechno bude zmařeno a zničeno. Umělec bude vystaven nebezpečí ztráty daru o nesmírné nadpřirozené hodnotě za cenu vytvoření díla značně méně cenného. Dovolí odejít hluboké duchovní milosti, kterou byl obdarován, aby se sám vrátil k odrazu této milosti v jeho vlastní duši. Ustoupí od tajemství ztotožnění se Skutečností, která překračuje všechny tvary a objektivisované pojmy a vrátí se do oblasti podmětu a předmětu. Dá objektivní tvar svému prožitku a bude se snažit jej exploatovat a rozvíjet kvůli němu samému. Opustí Boha a vrátí se k sobě samému a tím, že tak postupuje - i když půjde za svým vrozeným instinktem "tvoření" - stane se v podstatě méně tvůrčím. Neboť tvůrčí dílo, které vykonává - bezprostředně působící v duši a na duši - sám Bůh, nekonečný C r e a t o r S p i r i t u s, nelze žádným způsobem srovnat s dílem, jaké tvoří lidská duše následující božského Tvůrce. Neschopný úplného ztracení se v Bohu, utištěný neklidem talentu, který mu káže hledat sebe v tom nejvyšším přirozeném daru, jaký mu Bůh udělil - umělec nedosahuje kontemplace a vrací se k sobě samému jako umělec. Místo aby prošel svou vlastní duší a pohroužil se

do propasti nekonečné skutečnosti samého Boha, umělec tam setrvá jen chvíli, aby se hned vynořil zpět k vnějšímu světu, světu různorodých stvořených věcí, jejichž rozmanitost znovu rozptyluje jeho duchovní síly, až úplně zahynou v trápení a rozčarování.

Zdá se tedy pravděpodobné, že člověk obdařený od přirozenosti uměleckou intuicí a tvůrčími schopnostmi, může být neschopen dosáhnout onoho vyššího a nejduchovnějšího druhu kontemplace, ve kterém duše spočívá v Bohu, bez obrazů, pojmů, bez prostředkování. Umělec je snad podoben onomu zajíci z bajky, který zanechá daleko za sebou v počátcích kontemplace želvu zbavenou talentu, ale na konci je předstižen. Krátce řečeno: přirozené schopnosti a talenty mohou být velmi cenné na počátku cesty, ale kontemplace se o ně nikdy nemůže opírat. Mohou se dokonce ukázat jako překážky, jestliže nám nějaká zvláštní milost nezajistí úplnou nezávislost na nich. Tak tedy může umělec okusit první stupně vlité modlitby, neboť to je - jak říká sv. Jan od Kříže - dostupné poměrně mnoha duším, často dokonce v rané etapě jejich duchovního života, zvláště když se vytvoří příznivé okolnosti. Ale vzhledem k onomu tragickému prometheovskému sklonu využít každou zkušenost jako materiál k "tvorbě", se může stát, že umělec zůstane po celý svůj život stát na prahu; a nikdy nenejde na hostinu, ale bude stále běhat na ulici, aby vyprávěl kolemjdoucím o zázračné hudbě, jaká k němu dolehla z vnitřku Královského paláce!

VIII.

Jaký je z toho tedy závěr? Takový, že poesie nám může pomoci v rychlém přechodu první části putování ke kontemplaci, kterou označujeme jako činnou. Když však vstupujeme do oblasti opravdové kontemplace,

která nám dovoluje anticipací okusit věčného štěstí, tehdy může básnická intuice zbořit náš pokoj v Bohu "mimo všechny obrazy".

Vzhledem k takovému konfliktu nás v první chvíli napadá pokušení, že je jenom jedna cesta pro básníka, jestliže chce být mystikem nebo světcem: musí souhlasit s neúprosným a úplným obětováním svého umění. Takový závěr, dalo by se soudit, diktuje sama logika. Když existuje nekonečná propast mezi hodnotou darů přirozených a darů milosti, mezi řádem přirozeným a nadpřirozeným, mezi člověkem a Bohem, což se nemusí vždy odhodit přirozenost kvůli nadpřirozenosti, časnost kvůli věčnosti, to co je lidské pro to, co je božské? Zdá se to tak prosté, že jsou vyloučeny všechny pochybnosti. Avšak, známe-li ze zkušenosti podivné dráhy vnitřního života a jestliže jsme aspoň trochu poznali cesty Božího konání, pak si uvědomíme ohromný rozdíl mezi logikou lidí a logikou Boha. V cestách rozvoje vnitřní modlitby není určitě žádná lidská logika, je jenom božský paradox. Náš Bůh není platonským filosofem. Křesťanský spiritualismus není intelektualismem Plotina ani asketismem stoiků. Pilně se tedy chraňme všech zjednodušení. Křesťan se posvěcuje nejen neustálým - v každé okolnosti - vybíráním "nejdokonalejší věci". Zkušenost nás právě poučuje, nejdokonalejší volbou není vždy ta, která je nejdokonalejší sama o sobě. Nejdokonalejší volbou je volba toho, co pro nás chce Bůh, i kdyby to byla věc - sama o sobě - méně dokonalá, méně "duchovní".

Je pravda, že estetický prožitek je jen časnou zkušeností a , tak jako všechny časné věci, musí pominout. Je pravda, že mystická modlitba obohacuje člověka stonásobně v čase i ve věčnosti. Očišťuje duši a hojně ji zaopatřuje nadpřirozenými zásluhami, zvětšujíc síly a schopnosti člověka k přijetí nekonečných pramenů božského světla, které bude jednou jeho štěstím. Obětování umění se tedy může zdát dosti malým výkupným za onu "drahocennou perlu".

Zamysleme se však ještě chvíli, zda křesťanský kontemplativní básník musí nakonec vždy stanout před tak kategorickým "buď - anebo", před absolutní nutností volby mezi "uměním" a "mystickou modlitbou".

Může se skutečně stát, že člověk vedoucí kontemplativní život a jeoucí umělcem se ocitne v situaci, ve které bude mít morální jistotu, že Bůh od něj vyžaduje obětování umění, aby se mohl ponořit hlouběji do kontemplace. Tehdy je třeba se rozhodnout pro takové obětování ne na základě nějakého všeobecného zákona zavazujícího všechny lidi, kteří jsou současně umělci i účastníky kontemplace, ale proto, že taková je vůle Boží v onom zvláštním, konkrétním případě.

IX.

Může se však stejně dobře stát, že umělec, který si představuje, že je povolán k vyšším stupňům mystické modlitby, není k nim v podstatě vůbec povolán. Uvědomuje si tehdy, že jeho nejprostším, nejskutečnějším úkolem je být umělcem a že musí resignovat ze svých aspirací k hlubšímu mystickému životu a spokojit se s menšími dary, které mu Bůh udělil. V případě takového člověka by setrvávání dlouhých hodin na modlitbě bylo mrháním tvůrčího instinktu a muselo by vést k ilusím. Neplodná by byla všechna jeho úsilí podnikaná k dosažení plné kontemplace. Musel by dojít k závěru, že když zůstane umělcem - a současně bude prožívat v plnosti všechny obsahy, které musí v umění hledat křesťan a člověk, a tedy účastnit se kontemplace v širokém smyslu slova - bude mít načně bohatší, mnohem intenzivnější ~~vnitřní~~ vnitřní život a značně hlubší pochopení Božích tajemství, než kdyby zkoušel pohrbit svůj umělecký talent a stát se programovým "světcem". Když je povolán k tomu, aby byl umělcem, pak dojde k svatosti svým uměním, jestliže je bude užívat tak, jak náleží křesťanu.

Ještě jiný příklad: je možné si představit, že je občas Boží vůlí - jak tomu bylo určitě v případě proroků Starého Zákona a v případě sv. Jana od Kříže - aby někdo zůstal současně mystikem a básníkem a vystoupil na nejvyšší vrcholy básnické tvořivosti i mystické modlitby bez jakéhokoliv viditelného rozporu mezi nimi. Tak jako v dřívějších případech, rovněž zde je problém rozřešen nikoli užitím nějaké abstraktní, apriorní zásady, ale výlučně ~~prakticky~~ na rovině praktické - praktickým odvoláním se k vůli Boží v tomto zvláštním případě. Neboť zde máme co činit s Božími dary, které Bůh může udělovat, jak chce, kdy chce, komu chce. Zbytečná by byla z naší strany námaha stanovovat zákony určující, kdy a jak mohou být udělovány dary Boží, kdo je může obdržet a komu musí být odmítnuty. Zůstává pravdou, že v jisté etapě vnitřního života se rodí konflikt mezi instinktem tvorby a předáváním své víše a výzvou k mystickému sjednocení s Bohem. Ale jen sám Bůh může rozřešit tento konflikt. A řeší ho - aniž potřebuje nějaké rady z naší strany.

Křesťanský život je Kristův život v lidské duši. Křesťanská moudrost je moudrost jednorozrozeného Syna Božího, který je Moudrostí zrozenou - s a p i - e n t i a g e n i t a. Jestliže chceme být moudří Kristovou moudrostí, musíme dovolit, aby se Kristus rodil a žil v nás takovým způsobem, jakým On sám chce. On ke všem nepřichází stejnou cestou, poněvadž každý z nás má odlišný úkol v Jeho mystickém Těle. "Jsou různé dary milosti, ale tentýž Duch. A různé druhy služeb, ale tentýž Pán. A různé druhy jednání, ale tentýž Bůh, který působí všechno ve všech. A každému se dostává zjevení Ducha k užitku" (1 Kor 12,4-7).

Poslední slova tohoto textu můžeme vztáhnout na věc, kterou právě uvažujeme. Jestliže je křesťanský básník opravdu křesťanským básníkem, jestliže je

povolán k tomu, aby zjevoval jiným lidem nevyzpytatelné tajemství Kristovy lásky, pak to musí činit v duchu Kristově. A jeho "zjevení Ducha" bude prohlubovat a zdokonalovat jeho sjednocení s Kristem, poněvadž nejen vyrůstá z určitého druhu kontemplativního zření Kristova tajemství, ale "dostává se mu k užitku". Křesťanský básník či umělec je člověk, který roste nejen díky kontemplaci, ale rovněž otevřeným hlásáním Božího milosrdenství. Jestliže vidí jasně, že byl povolán právě k dávání takového svědectví Bohu, pak může opakovat po sv. Pavlu: "Běda mi, kdybych nehlásal Evangelium". Současně však musí vždy pamatovat, že dary skryté a více duchovní jsou nekonečně cennější než jeho umění; a jestliže bude vyzván, aby vykonal kategorickou volbu mezi jedním či druhým, musí umět obětovat své umění.

Józef kardinál GLEMP :

Homilie na svátek Matky Boží Čenstochovské.

1. Syn Boží, narozený z Panny, k vysvobození lidí.

Maria je jméno té, již nazývají blahoslavenou všechna pokolení a všechny národy, které poznaly jejího Syna, Ježíše Krista. Maria Jasnohorská - to je jméno téže Matky Božího Syna, která si zamilovala polský národ a které národ oplácí horoucí láskou. Přicházíme k Ní dnes o slavnosti jmenin, abychom, jak je to zvykem, vypověděli své starosti a naděje, abychom naše myšlenky předložili Jejímu úsudku, abychom zaměřili naše jednání co nejbližší ke Kristu, podle Její výzvy v Káni Galilejské: Udělejte všechno, co vám můj Syn řekne (J 2,5).

Uvědomujeme si, že se Maria, když dala světu Spasitele, úplně odevzdala dílu, kterého se On ujal. O tom díle nám dnes říká sv. Pavel v Listu Galaťanům: Když však nadešla plnost času, poslal Bůh svého Syna, narozeného z panny...aby vykoupil ty, kteří jsou podrobeni zákonu, abychom mohli být přijati za syny (Gal 4,4-5). "Zákonem" rozumí sv. Pavel takový systém nábožensko-společenský, který se opírá o tělo, o hmotu, a podléhá tedy smrti, který rodí hřích a staví se proti duchu. Vysvobození z takového systému má náboženský význam: utváření lidí jako uvědomělých dětí Božích, které kráčí po zemi a činí dobro a směřují k věčnému dědictví, jež patří přijatým Božím dětem. Tento přechod člověka po zemi provází Církev, která stále připomíná se sv. Pavlem: Neberte si tedy příklad z tohoto světa, ale přeměňujte se obnovením mysli, abyste uměli rozeznat Boží vůli: co je dobré, co Bohu příjemné a co dokonalé (1 Kor 12,2).

Církev se tedy chce zamýšlet, v rámci konkrétní společenské soustavy, jak "obnovovat mysl", jak přemýšlet ne v kategoriích Módy a propagandy ale samostatně, opírajíc se o zjevení, jak hledat v daných podmínkách Boží vůli, která je pro vysvobození člověka, pro jeho očištění z vlivu zákona hříchu a smrti.

Vysvobození člověka, dokonané Kristem, trvá dál. Týká se každého pokolení. Patří k základním úkolům Církve. Tohoto duchovního procesu se účastní i Maria. Její přítomnost pocítujeme obzvláště my, Poláci. Neboť naše víra v Krista a důvěra Marii jsou proniknuty elementy existence národa a jeho kultury.

Chci v dnešní úvaze přihlédnout ke dvěma aspektům reflexe nad polskou skutečností.

2. Principia vzhledem k víře a nevěře.

Církev je svou podstatou určena k učení víře v Boha, tak jak to zjevil Syn Boží, Ježíš Kristus. Tak odkázanou víru má Církev bránit ve jménu dobra člověka a společnosti. Vyznává totiž, že společenský řád, založený na uznání Boží přítomnosti v životě a ve světě, vede k plnosti šťastného života, jehož začátek v zmrtvýchvstání nám ukázal Ježíš Kristus. K plnosti vykoupeného života došla z lidí už Maria nanebevzatá, která se stala vzorem celé Církve.

Proti takto pojatému zduchovnění člověka se objevila hnutí, která zvláště v minulém století započala a nadále podnikají ostrý boj s náboženstvím a vírou. Staví si právě za cíl osvobození člověka od Boha a víry. Jen člověk - tvrdí - oproštěný od Boha a náboženských představ se stává opravdovým člověkem, tvoří pravidla vlastního jednání individuálního i společenského. V člověku sice zůstávají náboženské reflexy, ale ty je lehké uspokojit náboženskostí bez Boha tak, že se vytvoří systém kultu a obřadů světských nebo národních. Všechna tato hnutí lze obecně nazvat atheistickými. Rozdíly mezi nimi spočívají ve způsobu, jakým se snaží odvést člověka od Boha. Tyto způsoby jsou odpuzování od víry, ukazování jiných možností uspokojování náboženských potřeb, obklopování věřících atmosférou výsměchu, ztěžování praktik nebo přímo jejich zákaz, přinejmenším pro určité skupiny lidí. Tyto způsoby mohou nabízet meditaci vypůjčenou z věr Dálného Východu, indiferentismus, spiritismus, synkretismus, praktický materialismus, ideál národního socialismu, permisivismus atp.

Jedním z hnutí vylučujícím Boha se stal marxismus. Jeho význam je založen ne tak na síle myšlenky jako na předpokladu síly. Marxismus, přijatý některými politickými společnostmi jako státní světový názor, zaujímá právě takové místo, jaké kdysi zaujímala privilegovaná vyznání. Tvrdí, že on je vědeckým světovým názorem a tedy jedinečně objektivním, pravdivým, spravedlivým, jemuž patří budoucnost světa, kdy nastane vyloučení "náboženských představ". Dnes se oficiálně ustupuje od administrativního pronásledování věřících lidí, místo toho se kladě důraz na vychvalování převahy materialismu, na demaskování jakoby omylů náboženství a Církve, na výchovu mladého pokolení v duchu ateismu. V některých publikacích můžeme číst tvrzení, že věřící člověk je výrobně méně výkonný. Je tam možné také číst, jak instituce, odpovědné za atheisaci, jsou kárány, že nedosahují žádoucích výsledků. Přitom se říká, že věřící se těší svobodě, úctě a ochraně. Skutečně, věřící brání - svým způsobem - hodnotu, jakou je pro ně víra, nejčastěji tak, že ji zatajují před veřejností.

3. Polské specifikum.

Polsko, které má mezi je obklopujícími zeměmi největší procento věřících lidí, přežilo už období takového boje s náboženstvím. Byl uznán za mylný a taktiku postupu proti náboženství ~~se~~ změnila strategie. Strategie se liší od taktiky tím, že přesouvá eliminaci "náboženských představ" do vzdálené, neurčené doby, do budoucího či následujících století. Taková změna v náboženské politice není pro Církev bez významu a přestože je podmíněna okolnostmi a ne dobrou vůlí, přesouvá konečnou konfrontaci rozporu mezi náboženstvím a světovým názorem do vzdálenější budoucnosti. Čas mezi strategickým teď a vzdálenou budoucností je časem vykonávání mise Církve v ustavičném střetání dvou odlišných stanovisek v jedné společnosti. Je to čas, kdy víra může vstoupit, byť omezeným způsobem, do oblasti výchovy, do oblasti theologické výuky, do oblasti rozvoje života rodinných a farních společenství, v omezené míře - do publikací.

Uvažujme teď nad projevy střetání, která se v současné době projevují v Polsku mezi katolickou Církví a systémem materialistického světového názoru.

Pohnutky znechucení.

Jev religiosity je v Polsku tak všeobecný, že je třeba věřící lidi zapojit také do veřejného života země. Takové příhody jsou často doprovázeny obavami. Jedni se obzvlášť bojí, že věřící začnou získávat stále větší vliv na veřejný život tím, že budou předávat hodnoty z oblasti víry; jiní se zase obávají, že věřící, kteří budují společnou budoucnost, podlehnou ideologii a ztratí víru. Tak vyvolává budování budoucnosti v rámci ideologie nezřídka konflikty v osobách, vede ke lhostejnosti a pasivitě. Jsou např. lidé, kteří v přesvědčení o přednosti společných výrobních prostředků a při současném zachování živé víry v Boha, vstoupili do strany. Vstup je možný, ale vytrvání a práce bez změny světového názoru přinejmenším nejisté. Odtud konflikt svědomí, o který má Církev právo se zajímat: člen strany je též člověk a tedy i jemu náleží úplná stupnice lidských práv.

Podobný konflikt se vyskytuje rovněž u katolíků společensky neorganizovaných. Je známo, že každého katolíka jako občana zavazuje láska k Otčině a tedy povinnost pracovat, pomáhat zemi a bránit Otčinu v existující struktuře státu. Uskutečňování služeb Otčině však často u katolíka naráží na nečekané překážky. Neboť jak má budovat budoucnost, když z ní mají být vymazány hodnoty, které jsou pro něho nejdražší a vyplývají z víry v Boha. Věřící, který má realizovat budoucnost ateistické Otčiny se cítí jako ten, kdo má podřezávat větev, na které sedí. Tento konflikt se ztělesňuje v desítkách oblastí života i práce. Nejvíce se to projevuje ve školství. Nedostatek škol, společenská potřeba jejich výstavby a zařízení je každému známa. Avšak společenství věřících ví, že výchovný ideál bude nařízen "shora", že toto společenství nemůže žádným legálním způsobem určit směr výchovy. Přicházíme tedy k tabu, jakým jsou principia.

Klerikalismus a tolerance.

V konfliktu, jaký nastává mezi stanoviskem víry a materialistickým stanoviskem, se objevují dvě pojetí: klerikalismus a tolerance. Klerikalismus je údajné vměšování se Církve do oblasti života společnosti. Označování služby, kterou Církev společnosti projevuje, jménem klerikalismu, je křivdící. Církev v Polsku je klerikalismu vzdálena. Jako kněží se necpeme na tribuny, netlačíme se do průvodů, ctíme světský charakter státních slavností, nenastavujeme prsa k vyznamenání, ovšem připomínáme si, že odměnou je Pán, nenapomínáme ale vyjadřujeme se v ekumenickém duchu, když představitelům jiných vyznání se u nás dostává poct. Místo toho přijímáme s pastýřskou starostí ty, kteří v Církvi hledají víru a podřízení dočasných hodnot zákonům víry.

Druhým pojmem v oněch sporech je tolerance. V jiných zemích tak často nevystupuje. U nás je tolerance zaměřena na obranu ateismu. Má působit, aby se věřící nedožadovali - jak se říká - náboženských emblémů ve státních institucích, dokonce i kdyby všichni do jednoho v daném prostředí byli katolíky. Hodně jsme už o tom mluvili, hodně se už na to **thema** psalo. Jde tu však o skutečnou toleranci nebo o respektování bezduchých principů? V takovém pojetí se předmětem tolerance nestává člověk se svými hodnotami ale principium světskosti, abstraktum, tabu - přízrak. Není přece nedostatek příkladů pravdivé tolerance na obou stranách. Žádný poctivý kněz nenaruší toleranci vůči poctivému nevěřícímu, neboť ví, jak vážné, složité a těžké jsou otázky příchodu k Bohu i odchodu od Něho.

Naproti tomu je podivná tolerance státních orgánů vůči nelegálnímu hnutí naturistů. Bylo by ještě možné pochopit touhu skupiny lidí koupat se nebo opalovat, kteří - jak se říká - odhazují textilie a shromažďují se v odděleném ústraní. Avšak věnovat tomuto hnutí hodiny programu v televizi je bezostyšné. Program zdánlivě vtipný, zdánlivě ideologicky založený, ve skutečnosti ale ordinérní scény nemající nic společného ani s krásou těla, ani s osvobozením člověka, ani s ochranou přírody.

4. Život víry silnější než ideologické principy.

Nejmilejší, Církev velmi touží po osvobození každého člověka. Chápe tento úkol velmi hluboce. Učí, že společenské osvobození začíná osvobozením lidské osoby od zla, od hříchu. Je to tedy osvobozování nekřiklavé, ne okamžité, ne pro potlesk, ale sahající k samým kořenům zápasu dobra se zlem. Kdo nerozumí takto chápanému programu Církve, ten také nerozumí, co znamená služebný postoj Církve vůči světu a člověku. Církev slouží světu a chce sloužit tak, jak to stanovila na koncilu v Konstituci o Církvi v současném světě. Svou službu však chápe jako samostatné jednání. Sloužit světu neznamena být nástrojem v rukách institucí tohoto světa. Církev se brání rozmanitým návrhům služeb zprava i zleva. Slýcháme občas, jak nevěřící lidé brání Církev, chválí ji, pochlebují jí a to všechno proto, aby působení Církve udrželi v linii vlastních zájmů. Církev však chce zatím sloužit ne jako nástroj ale jako podmět, který sám rozeznává dobro a dobrovolně poskytuje pomoc.

Předmětem služby Církve budou na prvním místě lidé ubozí a trpící, aniž by pronikala k příčinám, jež bídu či utrpení způsobily. Bůh dovolil, že máme v této oblasti jisté výsledky, ale vidíme také, jak velké se vynořují nové potřeby, jimž křesťanské milosrdenství musí vyjít vstříc. Ve smyslu této služby se Církev zasazuje o pomoc rodinnému zemědělství. Věci jsou však tak složité, tolik je kolem Církve nedůvěry a podezřívání, že snahy nepřinášejí očekávané plody. Svou službu národu a Otčině vidí Církev též v předávání morálních hodnocení, jež se týkají společenského chování jednotlivců i společenských skupin. Zúčastňuje se také dialogu, který se týká důležitých věcí života země. Poctivě je třeba přiznat, že tomuto hlasu je pozorně nasloucháno. Snad někdy nastane čas, kdy budou publikovány dokumenty týkající se této práce Církve, aby bylo možno zaznamenat stupeň účinnosti intervencí Církve a její svědomité starosti o Otčinu.

Nedávno se na thema o právu Církve na morální hodnocení jevů veřejného života ozvala v tisku pobouřená slova: jak to, Církev si dovoluje kritisovat? Ať si pamatuje, že bude také sama kritisována! Ano, kritika Církve není novinkou. Jestliže je poctivá - bude též prvkem očisty, kterou Církev potřebuje. Co víc, během staletí Církev přivykla nejen kritice ale i urážkám, pomluvám, útokům, a začalo to kamenováním svatého Štěpána.

V jednom z červencových čísel "Kultury", ale ne té pařížské, jen té místní, jeden ze známých polemistů zaútočil na Církev způsobem dosti překvapivým. Zvlášť přiznává, že v mládí hledal hodnoty v křesťanství, ale teď je mimo víru. Pozoroval pobyt svatého Otce v Polsku. Byl na Stadionu Desetiletí, viděla tam mnoho, ale Krista v tom setkání nepozoroval. Viděl převážně politiku. A to - cituji - "d o v e d l o p o l s k o u C í r k e v k d e g r a d a c i, P o l á c i s e n a o p a k s t a l i n e j b e z b o ž - n ě j š í m n á r o d e m v E v r o p ě". A dále uvádí - zřejmě pro posilu atheistických srdcí - následující tvrzení: "P o d l e m ě h o m í n ě n í, s o u č a s n ě c h o v á n í p o l s k é C í r k v e n e n í, z v ě t - š í h o o d s t u p u, n e b e z p e č n ě n í k o m u, k r o m ě j e d í n ě i n s t i t u c e: j í s a m ě."

Chceme rodilého proroka ujistit, že se pohřbu Církve v Polsku nedočká a že Církev v Polsku nechce být nebezpečná žádné instituci, místo toho chce osvobozovat dobro v člověku. Je tedy potřebné dívat se na víru celé Církve, na veškeré bohatství skryté obětavosti, práce, utrpení a modlitby v Božím lidu a ne jenom na jednoho či druhého kněze, o kterém se dozví ze zahraničního rozhlasu. A dál: jak mohl náš polemik upozorovat na stadionu Desetiletí Krista, když Ho nezná?

Nejmilejší, jdeme životem s vírou a je to víra celé Církve, ve které žije zmrtvýchvstalý Kristus, kterou řídí Duch Svatý, ve které je přítomná Nejsvětější Matka. Víra ukazuje Boha přítomného uprostřed svého lidu. A Bůh posiluje. Bůh nachází řešení tam, kde člověk se svými

principií nevidí alternativu, nevidí východiško. Víra je konečným odevzdáním se moudrosti a lásce Boží, Jeho milosrdenství, a ne vlastní chytrosti a bystrosti. V tomto duchu přijmeme též napomenutí, neboť přece uznáváme svou hříšnost a slabost.

Po staletí vyzkoušeným způsobem svěřujeme věci naší Církve, naší Otčiny, našich rodin Matce Boží Jasnohorské. Prosíme ji o přímluvu a ochranu, aby nás vedla bezpečnou cestou uprostřed nebezpečností, abychom si zachovali čistotu víry, správnost činů a abychom byli hodni dosáhnout osvobození, které dává Pán. Amen.

Louis EVELY:

Maria měla ve svém životě jenom jedno zjevení: Zvěstování. Vystačilo jí na celý život.

Přes mlčení Evangelíí v této věci, někteří exegeté připouštějí, že se zmrtvýchvstalý Ježíš ukázal své Matce. Soudím však, že uvažující tímto způsobem křivdí více věrnosti Mariině než věrnosti Evangelia. Ježíšova zjevení vzbuzují a utvářejí víru Apoštolů, ale Mariina víra nepotřebovala upevnění. Zvěstování ji osvobodilo jednou provždy od potřeby všech nových zjevení.

Jak by mohla ta, o které příbuzná Alžběta řekla na úsvitu spasení: "blahoslavená jsi, žes uvěřila" - nezasloužit si plně blahoslavenství konečné: "Blahoslavení, kteří neviděli a uvěřili".

Víra je věrnost uprostřed temnot tomu, co jsme viděli ve světle.

Maria se tak dobře zaposlouchala do slov anděla, že je zachovala ve svém srdci a čerpala z nich po celý život. Vždy věřila celou svou duší, že Ježíš spasí svůj lid a že Jeho království nebude mít konce a že nic není nemožné pro Boha. Maria je jedinou bytostí, kterou Kristova smrt nejen nezlomila ale dokonce ani v nejmenším míře od Něho neoddělila. Tak jako ve chvíli Zmrtvýchvstání sama reprezentovala celou Církev, aby obdržela Krista ve víře, tak v okamžiku Jeho smrti reprezentovala, rovněž sama, celou Církev, aby Ho přijala svou vírou. Její víra - jako jediný plamen ve svatyni - nezhasla. Byla jediným svatostánkem, který se nestal hrobem.

V čase utrpení a smrti Ježíšovy vytrpěla Nejsvětější Panna tolik, kolik je člověk schopen vytrpět, ale zachovala nenarušenu svou vírou, nadějí a úplnou důvěru v Otce. Věřila v tajemnou nutnost a tajemnou účinnost toho, co se dalo, věřila ve spásitelný výsledek událostí.

Pamatovala na sliby anděla, na historii národa vyvoleného, na proroctví - a i když jejich uskutečňování naplňovalo

bolestí, současně ji posilovalo ve víře.

U paty kříže, v skrz na skrz pronikající bolesti oživovaly Marii víra a naděje tak silné, že později, když před všemi apoštoly ji pronikla radost Zmrtvýchvstání - pochopila, že v hloubi její bytosti se ve skutečnosti nic nezměnilo.

Giovanni VANNUCCI :

Maria je ve své jsoucnosti modlitbou a projevem opravdové modlitby.

V dobách úpadku člověka, v dobách egocentrismu, chtivosti, afirmace vlastní síly všechno směřuje k hledání moci. Rovněž náboženský akt, modlitba nebo kult, se stává touhou po moci, vzdechem, jehož cílem je získání náklonnosti nebeských sil a jejich přizpůsobením pro vlastní cíle, více či méně zřejmé.

Království člověka toužícího po vládě končí tam, kde začíná přijímání Boží vůle. Díky němu se člověk stává služebníkem toho, co je větší než on sám; služebníkem Boha a života.

V Marii se modlitba stává vzletem člověka, jeho těla i duše, když ho osvobozuje od veškerého titanismu: země ve svém lůně počne syny, "kteří se zrodili ne z krve, ani z touhy těla, ani z vůle muže, nýbrž z Boha" (Jan 1,13).

Od dob Mariiných už nejsou "putování mysli" k Bohu, ale uskutečňuje se skutečné setkání Boha s člověkem a vyzdvížení celého člověka. Nejen duše se vznáší vzhůru, ale rovněž tělo a krev, hmota a země. Břímě se stává lehkým a stvoření nachází dokonalost svého poslání, své vyplněné určení. Všechno znovu bude blahoslaveno: lůno i prsy, východ i západ, noc i den, práce i odpočinek.

Karl RAHNER SJ :

Zjev nejvznešenější, akt nejvýznamnější v celé ekonomii spásy se uskutečňuje v tiché světničce. Dívky ponořené v modlitbu. Avšak celá její hloubka - byť nejsvětější - by nám nic nepomohla, kdyby Duch Svatý, který Marii zastínil, nepočal své působení v jejím lůně.

To právě v ní se konání a vnitřní orientace staly jednotou. Jejím vnitřnímu životu nehrozí profanace nebo též zánik, i když začíná vnější konání. Ona nemůže nic ztratit, když souhlasí s počtem dítěte a mateřskými starostmi, berouc na sebe tvrdý, pracovitý život, přizpůsobující se nestálé a hroživé politické situaci a začínající křížovou cestu, která bude trvat až do konce jejích dnů. Duch, který jí byl udělen v tak vysoké míře, se ztotožňuje s tímto dílem. Ona Ho přijímá v té míře, v jaké se mu poddává obětavě a bez výhrad.

Maria je tak silně přizpůsobena Bohu, že Ho nachází ve všem, co prožívá, ve všem, o co Ho prosí, ve všem, co dělá a co se stává jejím údělem. Je činná v kontemplaci a kontemplativní v jednání. A může takovou skutečně být, protože je tou, která vždy slouží jiným, vždy je připravena přijmout výzvu, nikdy nehledá sebe samu.

Dualismus vytvořený z ducha a vnějšího jednání, ze kterého se skládá rovněž její život, pochází od jednoho Počátku. On jí vede ve všem a pro všechno, poněvadž je to vždy ten sám Jediný Duch, který může a chce dávat. Tento dualismus nevede k žádnému antagonismu, nevytváří žádný "problém". Co víc, stává se operativním činitelem nezměřitelného působení, vyplývajícího z vůle jediného Božího Počátku. Poddává se Mu jako pokorná služebnice, připravená přijmout všechno, co jí bude dáno v každé chvíli.

Když si tedy bereme Marii za vzor, nemusíme se už bát, že naše duše utrpí škodu, jestliže se budeme spalovat v naší práci. Je třeba chápat, že se musíme řídit křesťanskou rozvahou a počítat s vlastními silami. Je pochopitelné, že jako misionáři a apoštolové se nemůžeme přeměňovat na reklamní agenty a lidi propagující podnik, který se, snad celkem náhodně nazývá Církví...

Je také jasné, že hlásat je možné jediné to, co člověk sám zakouší, co sám trpí, co si vyprošuje od Pána a v co sám osobně věří. Ale kdo slouží obětavě, kdo snáší všechno s pokorou, kdo spolupracuje a nepočítá s únavou, koho nedokáží přemoci neustálá rozčarování, s jakými je spojena duchovní služba, kdo se úporně brání poddání se hořkosti a skepticismu, kdo dovoluje sebe "vykořisťovat a ruinovat" svěřenými úkoly a nikdy si nestěžuje a neustává v práci, kdo nehledá svůj prospěch ale dobro druhých, ten nemá důvody k obavám o svou vnitřní situaci. Neboť jeho apoštolská aktivita připravuje neomezené prostory srdce, které Bůh vezme do svého vlastnictví. Člověk, který takto postupuje, bude však muset vždy sytit modlitbou a soustředěním vnitřní plamen, jedinečné zřídlo, z něhož vyvěrá celá jeho práce. Ale bude moci rovněž potvrdit, že srdce obětavě vyprázdněné ve službě lidem, jakoby samo sebou se stává stále hlubším, niternějším. Zjistí - tak jako Maria - že Dítě je mu ještě bližší než dříve, i když už nespí na jeho srdci ale rodí se pro svět a mizí v temnotách Kříže, tam kde zdánlivě neexistuje nic mimo poušť, noci, temnoty a ponížení. Ten, kdo byl povolán vůlí Boha a své Církve k péči nad dušemi, k apoštolátu slova i činu, k životu ve světě, kdo byl vybrán, aby se stavěl čelem vůči situacím okázele atheistickým, vybrán k životu v "diaspoře" a k snášení Kříže, vyplývajícího z nedostatku všech viditelných výsledků, může rovněž plně důvěřovat Bohu. Neboť Ho najde právě v té práci a na tom Kříži.

P. Łukasz KAMYKOWSKI : Zpráva o víře (kardinál Joseph Ratzinger)

* Nelte popřít, že posledních dvacet let bylo pro Církev rozhodně nepříznivých. To, co nastalo po Koncilu se zdá být drasticky protikladné očekáváním všech, počínaje očekáváním papeže Jana XXIII. a potom Pavla VI. Křesťané jsou znovu menšinou, více než kdykoliv od konce starověku. = tento hořký soud padl několikrát během rozmluv Vittoria Messori s prefektem Kongregace pro nauku víry kardinálem Josephem Ratzingerem, jaksi visí nad celým klimatem knihy vydané několik měsíců před mimořádným zasedáním biskupského Synodu v dvacátém roce po zakončení II. vatikánského koncilu.⁺

/+/Vittorio Messori a colloquio con il cardinale Joseph Ratzinger, "Rapporto sulla fede", Edizioni Paoline, Milano 1985, s.27./

Vittorio Messori, známý italský novinář a katolický eseista v ní volně používá magnetofonový záznam svých rozmluv s kardinálem, jež vedli v létě roku 1984 na různá témata týkající se aktuálního života Církve, a přidal k nim též fragmenty jiných výpovědí a textů kardinálových, jež se týkají otázek uvedených v rozhovoru.

Celek, kardinálem přehlédnutý, byl vydán pod titulem *Rapporto sulla fede*. Název je snad poněkud zavádějící, poněvadž hlavní osou referovaných rozmluv není ani tak víra jako Církev, a samotný způsob, spíše signalizování než systematického předložení širokého panoramatu volně se proplétajících problémů, v ničem nepřipomíná úřední zprávu. Forma dialogu vede spíše k srovnání s rozmluvami André Frossarda s Janem Pavlem II. nebo Jeana Guittona s Pavlem VI. Při takovém srovnání je zřetelně vidět rozdíl vyplývající ze zásadní odlišnosti místa, které hlavní vypravěč zaujímá ve struktuře Církve. Univerzálnost papežova pohledu vyplývá ze stálé potřeby a možnosti "rovnoměrného" pohledu na všechny aspekty života Církve a z obzvláštní milosti stavu, která ho podepírá. Kardinál

Joseph Ratzinger, profesor theologie, později mnichovský arcibiskup, stojí už několik let v čele Kongregace, je jímž úkolem je - v duchu nového statutu, který jí dal Pavel VI. před zakončením Koncilu - chránit (tutari) v celém katolickém světě nauku víry a morálky, zkoumat šířící se nové doktriny, podporovat studia, která se jich týkají, odmítat ty, jež se ukazují být v rozporu se zásadami víry.⁺

/+/Srov. Paulus VI, Motu proprio "Integrae servandae", Acta Apostolicae Sedis 57 (1965), s.953-954./

/.../ Jeho úkol je důležitý a nezvykle odpovědný a současně velmi nevďěčný v neustálém kontaktu s tím, co jeden z jeho mladých spolupracovníků označil jako "pathologii víry". To tedy odůvodňuje určitý rys hořkosti spojený se stálým vyostřeným vědomím všech ohrožení víry. Ostatně otázky mu **klade** směřují ke všem bolestným věcem Církve. V knize se tedy mluví o ztrátě vlastní identity u kněží na Západě, o nebezpečí **byrokratisování** některých biskupských konferencí a o nutnosti většího pocitu osobní zodpovědnosti biskupa za diecési; o "protestantisaci" theologie, která ničí svazek mezi Církví a Písmem i o morálním permisivismu theoreticky zdůvodněném; o kněžství žen i ztrátě skutečné důstojnosti pohlaví; o fascinaci náboženstvími Východu i vzniku sekt a o rozmělnění chápání liturgie a banalisaci církevního umění a hudby; o zapomenutých aspektech eschatologie, ďáblech a andělech, o příliš uspěchané a povrchní inkulturaci v misijních oblastech, o příliš snadném ekleumenismu a samozřejmě o "theologii osvobození" s citováním obšírného kardinálova textu, který **n o t a b e n e** trhá koncepční rámec knihy a vyžadoval by zvláštního pojednání vzhledem k odlišnému charakteru a v něm obsažené hluboké theologické analýze onoho jevu.

Kardinál Ratzinger se při každé dotýkané otázce, když ukazuje zlo či ohrožení, snaží odhalit jeho kořeny a současně ukázat zásady, jež by mohly vést k ozdravení situace. /.../

Především kardinál říká: = Bránit dnes pravdivou Tradici Církve znamená bránit Koncil. Je to též naše vina, jestliže

jsme občas dávali příležitost (jak těm "napravo" tak těm "nalevo") k soudu, že Vaticanum II bylo jakýmsi "přerušením", přetržením či opuštěním Tradice. Zatím je tomu právě naopak: existuje posloupnost, která nedovoluje ani návraty zpět ani utíkání dopředu, ani anachronickou nostalgii, ani neomluvitelnou netrpělivost. Musíme zůstat věrni tomu, co znamená "dnešek" Církve, ne tomu, co je včerejšek nebo zítřek; a tímto "dneškem" Církve jsou dokumenty Vaticanum II v jejich autentickém znění. Bez výhrad, které by je odmítaly. A bez libovůle, která by je znehodnocovala.=

II. vatikánský koncil vyrůstá z Tradice vyznačené obzvláště Koncilem tridentským a I. vatikánským koncilem a ve všech nejdůležitějších bodech výrazně potvrzuje jejich nauku a současně má stejnou autoritu jako ony, jež vyplývá ze stejných zásad konstitutivních pro Církev i ze způsobu, kterým předává jí svěřené ~~konkrety~~ pravdy. Přijímáme-li poslední Koncil autenticky, plně, přijímáme tyto zásady i celou dřívější Tradici Církve a činíme konec všem interpretacím, jež se odvolávají k tak zvanému "duchu Koncilu". Když se odmítá II. vatikánský koncil ve jménu tak zvané věrnosti předcházejícím Koncilům, upírá se spojující síla těm zásadám autentického předávání, jež spočívají v základech vážnosti koncilů vůbec. Proto = není Církev "před" - či "pokoncilová": je jenom jedna jediná Církev, která směřuje k Pánu a stále prohlubuje a stále lépe chápe poklad víry, který jí On sám svěřil.=

/.../ =II. vatikánský koncil správně toužil znovu prozkoumat vztahy mezi Církví a světem. Neboť jsou hodnoty, které, ačkoliv jsou zrozeny mimo Církev, mohou naléznout své místo - po správném zhodnocení a zkorigování - v její optice. V oněch letech byl tento úkol vykonán. Avšak ten, kdo by si myslel, že se Církev a svět mohou setkat bez konfliktu nebo se dokonce ztotožnit, ten by ukázal, že nezná ani jednu ani druhou z těchto skutečností.= Zatím právě nejasné vidění mnoha "pokoncilních teologií" potvrzuje, že je třeba probudit mezi křesťany jasné vědomí toho, že patří k menšině, která často musí stát v opozici vůči tomu, co je samozřejmé pro "ducha tohoto světa" (výraz vzatý z Nového Zákona!).

K tomu je však třeba objevit koncilní nauku, čím opravdu je Církev. Neboť kardinál Ratzinger se domnívá, že se v dnešních časech ztrácí autenticky katolický smysl Církve, vědomí toho, že se jedná o skutečnost zamýšlenou a utvořenou Kristem a ne o lidskou konstrukci, kterou je možno podle libosti přetvářet a organisovat podle aktuálních potřeb. Podle jeho mínění je symptomatické převzetí z eklesiologie Koncilu určení Církve jako "Božího lidu" (na které Koncil skutečně položil velký důraz) s opominutím jiných, které je vyvažují, zvláště pojmu "Těla Kristova". Theologové, kteří tak činí a chtějí být pokrokoví, se fakticky obracejí nazpět: =Jmenovitě zde vzniká nebezpečí opuštění Nového Zákona a návratu ke Starému. Neboť "Božím lidem" je v Písmu svatém Israel ve svém vztahu modlitby a věrnosti k Bohu. Avšak omezit se výlučně na tento výraz pro určení Církve znamená neukázat vůbec koncepci, kterou má Nový Zákon. Zde ~~xx~~ "Boží lid" odkazuje vždy k starozákonnímu elementu Církve, k posloupnosti existující mezi ní a Israelem. Avšak Církev dostává výraznější novozákonní určení v pojmu "Těla Kristova". Jsme Církví a vstupujeme do ní ne sociologickou příslušností ale vstípením do samého Těla Páně skrze křest a Eucharistii (...). Církev se nevyčerpává "kolektivem" věřících: tím, že je "Tělem Kristovým", je něčím daleko víc než pouhým součtem svých členů.=

Na upřesnění Messoriho, že katolická theologie vždy definovala Církev jako "c o m m u n i o s a n c t o - r u m", odpovídá kardinál připomenutím, že tento latinský pojem v sobě obsahuje nejenom jednotu členů Církve, živých i zemřelých (co už ukazuje zásadní odlišnost od všech lidských organizací, které nepřekračují bariéru smrti), ale též společné vlastnictví "svatých věcí", to znamená sakramentálních milostí, jež mají svůj zdroj v Kristu ukřižovaném a zmrtvýchvstalém. Z tajemného ale skutečného spojení s Kristem vyplývá, že Církev je Církví Kristovou, Jeho Církví, ne "naší Církví". = Všechno co je pouze naší Církví, není Církví v tom nejhlubším smyslu, patří jen k její lidské stránce a tudíž nahodilé, pomíjející.=

Hluboké uvědomění si organického spojení Církve s Kristem teprve dovoluje pochopit nutnost její hierarchické struktury a také vztahy mezi její svatostí a stálou nutností obrácení. =Kristova Církev není strana, není sdružení, není klub: její nejhlubší a neodstranitelná struktura není demokratická ale sakramentální a tedy hierarchická, poněvadž hierarchie založena na apoštolské sukcesi je nutnou podmínkou, aby svátosti byly skutečné, měly moc. Autorita zde není založena na volbě většinou hlasů; ~~on~~ opírá se o autoritu samého Krista, jenž na ní chtěl dát účast lidem, aby byli Jeho představiteli až do Jeho konečného návratu. = Odtud též vyplývá katolická idea poslušnosti k právoplatné hierarchii.

Když byl proto dotázán na hranice proměnlivosti, na nutnost a možnost reformování Církve, kardinál Ratzinger připomněl jistou větu z liturgie Mše sv., ve které bylo při reformě misálu změněno jedno slovo: "Pane Ježíši Kriste, (...) nehleď na moje hříchy (*n e r e s p i c i a s p e c c a t a m e a*), ale na víru své Církve..." tam bylo kdysi a dnes je tam :nehleď na naše hříchy". Otec kardinál se obává, že v době, kdy se příliš často tam, kde jde o přiznání se k odpovědnosti, rozplývá "já" v anonymním "my" skupiny, "systému", lidstva, které je obviňováno; nová formulace může být méně čitelná než stará, jež vyjadřuje tak jasně, v čem spočívá opravdová a stále nutná reforma v Církvi. = Církev předpokládala, že kdokoliv celebruje Eucharistii, potřebuje ta slova: "Zhřešil jsem; nehleď, Pane, na moje hříchy". Byla to povinná výzva, povinná pro každého kněze: biskupové, sám papež stejně jako poslední kněz je museli opakovat ve své každodenní mši. A rovněž laikové, všichni ostatní členové Církve byli vyzváni, aby se připojili k tomuto uznání své viny. Tak tedy všichni v Církvi, bez jakékoliv výjimky, se museli uznat za hříšné, prosit za odpuštění neboli vstoupit na cestu opravdové reformy. To ale vůbec neznamenalo, že by byla hříšná rovněž Církev jako taková.

Církev, jak jsme viděli, je skutečností, která přerůstá, tajemným způsobem a zároveň nekonečně, sumu svých členů. Aby se nám dostalo Kristova odpuštění, stavěl se "můj" hřích vůči víře Jeho Církve.= Jistě může být i nová formulace chápána správně, v hříchu se vždy osobní prvek splétá s prvkem společným, ale je nebezpečné, když se někdo vědomě nebo nevědomě začíná modlit: "nehleď na hříchy Církve, ale na moji víru". Při takovém převrácení pořádku, jehož hrozba je velmi reálná, se víra chápe jako akt čistě individuální, zatím co opravdu víra znamená věřit společně, spolu s celou Církví, s Jeho - Kristovou - Církví. A celý reformátorský zápal pak jde falešným směrem: k přestavbě struktur podle naší míry. Zatím = to, co můžeme udělat, je nekonečně níže než Ten, který působí. A tak opravdová "reforma" neznámá ani tak úporné stavění nových fasád, leč (v jistých eklesiologiích se už myslí opak) "reforma" opravdová znamená namáhat se, aby, nakolik je to možné, zmizelo to naše, aby se díky tomu plněji projevilo to, co je Jeho, Kristovo. Toto je pravda, kterou dokonale znali světci, kteří hluboce obnovili Církev, ne předkládáním plánů nových struktur ale vlastní přeměnou.= Nikdy nelze dost opakovat - říká kardinál - že Církev, aby mohla odpovědět na potřeby člověka, potřebuje svátce a ne reorganisaci systému řízení.

/.../ v odpovědi ukazuje kardinál na pozitivní aspekt negativních jevů, na hodnotu, jež tkví ve zkušenosti spojené s krisí posledních desetiletí: mnoho katolíků zakusilo bolestně na vlastní kůži, čím končí přizpůsobování se módním ideologiím, očekávání vysvobození, svobody, naděje od světa; čím je život bez Boha. = Když jako východisko bereme právě tuto prázdnotu, můžeme nově objevit bohatství víry, její nezbytnost. Pro mnohé byla ona léta jako těžké očištění, téměř jako cesta ohněm, která otevřela novou možnost prohloubené víry.=

Je to velká šance: vysvobození Církve musí vyjít z jejího nitra, což neznámá, že vyplyne samo sebou

z dekretů hierarchie - závisí na všech katolicích, na jejich přijetí výzvy k víře a svatosti. /.../ Když věnoval pozornost průžnému rozvoji Církvi mladých a pronásledovaných, vrací se k západnímu světu: = Tím, co vzbuzuje naději v rozměrech obecné Církve - a co se děje právě v srdci krise Církve v západním světě - je vznikání nových hnutí (kardinál jmenuje explicitě charismatické hnutí, /.../ "Cursillos", hnutí "Focolari", neokatechumenální společenství, "Communione e liberazione"), která nikdo neprojektoval, ale jež spontánně vytryskla z vnitřní síly života samotné víry. Projevuje se v nich - i když bez hluku - cosi jako čas Svatodušních svátků v Církvi.=

Jistě, že všechna tato hnutí s sebou přinášejí určité nebezpečí, občas je pro ně těžké najít místo ani ne tak v rámci hierarchické struktury Církve jako takové, jako spíše v různých rámcích shora naplánovaných pastorálních programů - přesto všechno radost víry, nově nalezené plné víry Církve, kterou v nich zjišťujeme, radost =mající v sobě něco nakažlivého= vzbuzuje důvěru.

= Roste tu nové pokolení Církve, na které hledím s velkou nadějí - říká o. kardinál. Objevují a hledím s údivem, jak se Duch Svatý ještě jednou ukazuje silnější než naše programy a oceňuje, zdůrazňuje vůbec ne to, co jsme si my představovali.= V této situaci je úkolem těch, kteří mají vzhledem k úřadu obzvláštní odpovědnost v Církvi, = držet jim otevřené dveře a připravovat prostor.=

Kardinál Ratzinger má jako prefekt Kongregace pro nauku víry v této přípravě prostoru zvláštní úlohy: aby se Církev mohla plně rozvíjet, musí její členové dýchat plnou a nezkaženou vírou, je **těžba**, aby viděli v plném světle Mysterium Boha zjevené v Kristu a Církvi. V další části knihy je tedy řeč o různých, dnes hrozících, falešných a neúplných obrazech. Uprostřed těchto úvah plných starosti přitahuje pozornost určité ukázání směru, ve kterém za léta získaná zkušenost náhle promlouvá tónem osobního vyznání: = Když jsme byl

mladým **theologem**, před Koncilem, choval jsem se s jistou rezervou - říká - k určitým starobylým formulím, takovým jako "de Maria numquam satis" (o Marii nikdy dosti) nebo "Maria - nepřítel všech heresí". Zdály se mi přemrštěné. Avšak v těchto narušených časech, kdy se zdá, že doopravdy každý typ heretické úchytky dotírá na brány autentické víry - teď chápu, že nešlo o zbožnou přepjatost, leč o pravdy dnes aktuální více než jindy.= A protože si uvědomuje, jak je tento bod pro mnohé těžký k přijetí, ukazuje, kterak Maria, když zaujímá místo, jež Jí náleží ve víře a zbožnosti, přináší rovnováhu a plnost, které dnes věřící tak potřebují. Maria vyznávaná a uctívaná jako Bohorodička, vždy Panna, Bez Poskvrny Počatá a Nanebevzatá, brání plnou a autentickou víru v Krista - v jedné Osobě pravého Boha a pravého člověka, víru v konečné určení člověka k plné účasti na životě Božím, víru ve stvořitelskou moc Boží, jež se vztahuje též na hmotný svět. Víra vyžaduje v tom, co se týká P.Marie, obzvláštním způsobem uznat i fakta Písma i rozvoj jejich chápání v živé Tradici, jež se projevuje jak v liturgii a intuici věřícího lidu tak i v teologii vedené magisteriem. Maria spojuje v jedno starý i nový Boží lid, oba Zákony. Mariánská zbožnost zaručuje rovnováhu mezi rozumem a srdcem, dává plně lidský rozměr naší víře. = V Marii, své podobě a vzoru, nachází Církev svoji tvář Matky, nemůže ~~sexuální svépřirozenosti~~ ztratit svou přirozenost degenerací na jakýsi druh strany, organizace, nátlakové skupiny byť i ve službě nejvznešenějších lidských ideálů. Jestliže už není v jistých teologiích a eklesiologiích místo pro Marii - pak je důvod jednoduchý: redukovaly víru na abstrakci. A abstrakce nepotřebuje Matku.=

Konečně, co obzvláště dnes není bez významu, Maria Panna i Matka ukazuje pravý Boží záměr s ženou, její nezastupitelné místo v Církvi: = Její Panenství a Její

Mateřství zakořeňuje mysterium ženy v nezvykle vznešeném určení, ze kterého nemůže být vytrženo. Maria je neohroženou zvěstovatelkou Magnificat, je ale též Tou, která činí plodným mlčení a skrytost. Je Tou, která se nebojí stát pod křížem, která je při zrození Církve, ale je také Tou, která, jak mnohokrát zdůrazňuje Evangelista, "zachovává a rozvažuje ve svém srdci" to, co se děje kolem Ní. Zosobnění odvahy a poslušnosti je příkladem (stále ještě a vždy), na který každý křesťan - muž či žena - může, musí hledět.=

Uctění svatých čtrnácti Pomocníků.

Pane, smiluj se nad námi!

Kriste, smiluj se nad námi!

Pane, smiluj se nad námi!

Kriste, uslyš nás!

Kriste, vyslyš nás!

Otče s nebes, Bože, smiluj se nad námi!

Synu, Vykupiteli světa, Bože, smiluj se nad námi!

Duchu svatý, Bože, smiluj se nad námi!

Svatá Trojice, jeden Bože, smiluj se nad námi!

Svatá Maria, oroduj za nás!

Svatá Boží Rodičko, oroduj za nás!

Svatá Panno panen, oroduj za nás!

Svatý Jiří, mučedníku, oroduj za nás!

Svatý Blažej, biskupe a mučedníku,

Svatý Erasme, biskupe a mučedníku,

Svatý Pantaleone, lékaři a mučedníku,

Svatý Víte, mučedníku a český patrone,

Svatý Křištofe, mučedníku,

Svatý Diviš, biskupe a mučedníku,

Svatý Cyriaku, mučedníku,

Svatý Jiljí, opate a vyznavači,

Svatý Acháci, vojína a mučedníku,

Svatý Eustachu, mučedníku,

Svatá Markéto, panno a mučednice,

Svatá Kateřino, panno a mučednice,

Svatá Barboro, panno a mučednice,

Čtrnáct svatých Pomocníků,

Všichni svatí a světice Boží,

Abychom se nepoddávali pochybnostem ve víře, orodujte za nás!

Abychom bojovali dobrý boj proti všelikému pokušení,

Abychom se varovali nešlechtných myšlenek, řečí

a skutků,

Abychom netrvali v nepokoji svědomí,

Můj první vychovatel byl bývalý valonský důstojník Mr. de la Grange. Mluvil jsem tudíž dříve francouzsky a česky než němčinou, kterouž se tehdejší vůbec nemluvalo u šlechty, a dokonce daleko méně než nyní u vojska. Ježto jsem později i svá studia vykonal vlatinském jazyce, tedy jsem také nikdy neměl příležitost naučit se německému jazyku podle pravidel.

Snad nyní trestá Prozřetelnost španělské krále za někdejší zneužití moci koruny, kdyžť to, co tehdy bylo zničeno, novými padělký pracně je nahrazováno, a právě legitimita v troskách samosprávného zřízení, jež tehdy nedovedla zničit, totiž v baskických privilegiích, v duchu krajů Katalonie a Aragonu hledala živly, u nichž našla útulek. Podivno, že ve Francii se událo skoro totéž; za revoluce právě západ, který od kardinála Richelieu po Ludvíka XV. nejnepovolněji vzdoroval zneužití královské moci, opět nejvytrvaleji bránil práv koruny a zpečetil lásku k panujícimu rodu krví.

/.../ Král samovládný mohl vůči dvoru, velmožům, panstvu a obyvatelům hlavního města míti vztah neomezeného velitele - než jeho rozmary nebyly nikdy tak tísnivé pro vzdálenější kraje, kde každý generální kapitán - každý alkalde - každá obec jednala ve vědomí své poměrné nezávislosti. Když tedy zaznělo volání: "ať žije král samovládný!" bránili ti, kteříž ho následovali, netoliko jeho nedotknutelnost, nýbrž i své vlastní názory, mravy a obyčeje.

Což kdybych vás ujistil, že v táboře Dona Carlose zásada vlastní lidovlády jakožto práva většiny nesporně sídlí; že zásady rovnosti je tam spíše užíváno ve prospěch nejnižších stavů, než v každé ústavní, ba i republikánské zemi? Arci, zde tomu říkají, a snad ne bez příčiny, vláda davu, ale neníliž toto právě tak domýšlivostí středního stavu, jako označení chlapa, jež dříve do úst bralo panstvo? Zdáli davy se kdy vedly samy, a že po této stránce snad výraz "lidovláda" sám o sobě více méně byl, jest a buse zašikadlem užívaným ve prospěch jednotlivých kouzelníků, nechávám stranou.

Panstvo, měšťanstvo, selstvo jsou těsně spojeni a spjati. Nerozloučí se jedno, aniž připraví zánik druhého, a posledním, ale nejkrvavějším bojem bude utkání selství s komunismem, neboť patří k povaze vlastníka půdy, nanejvýš toho, jenž ji sám vzdělává, že je v ní takřka zakořeněn a nejtíže se vzdá myšlenky a pojmu rodiny, vlastnictví a dědičnosti, což je přec záměrem komunismu - či spíše socialismu.

Podivno, že dosud skutečné použití hlavních zásad komunistických se povedlo jen absolutistické monarchii, totiž společné obdělávání půdy ve vojenských osadách, všeobecné nucené školní vyučování a skutkové popření práva rodinného odvozem sedmiletých dětí k námořní službě v Rusku.

(Srpen 1842)

V tom spočívá mravní převaha strany radikální, že v ní aspoň mnozí její obránci jednají z přesvědčení a z vnitřního názoru - kdežto králové, panstvo, kněžstvo - royalisté a konzervativci, většinou sami v svém nitru pokládají názory, k jejichžto zastupování jsou svým postavením povoláni, za předsudky, jež podle vlastního mínění sice musí chránit, ale nemohou sdílet, a o jejichž pravdivosti sami pochybují. - Tu to pak dopadá se zápasem obou stran jako při útocích jízdy: kdo nejpevněji věří ve vítězství, dosáhne ho, neboť druhý se pak obrátí zpravidla ještě před vlastním utkáním a je pak tím jistěji zničen! -

(Říjen 1842)

Paradoxa. Až profesori, reformátoři, doktoři, kantoři, advokáti, byrokrati, ablegáti, delegáti, poslanci a psavci vše převrátí a natropí zmatek všeobecný, zbudou dva prvotní útvary, jež se zakládají na hlubokých složkách lidské soustavy.

Člověk, dokud je myslící bytostí, potřebuje Boha a bohoslužbu - odtud kněží. - Člověk, dokud je masožravou zlou opicí, bude vždy soustavně vraždit - odtud vojáci. Tudíž stav kněžský a vojenský na věky. - Ze změní společenské zkázy se proto vyvine vždy zase vláda theokratická nebo vojenská.

(Únor 1844)

Je úplným omylem věřit, že většina může zmocí energickou menšinu. Když devět slabých stojí proti jednomu silnému, jsou hned čtyři z nich hotovi, přidat se k jedinému silnému, aby potlačili a využitovali druhých pět.

(Červen 1845)

Jakýsi magistrátní úředníček - (mandarin poslední třídy) - stěžoval si na účinky katolických misíí a chtěl jejich škodlivý vliv označit tím, že prý sedláci se nakonec Pána Boha bojí víc než slavného krajského úřadu, a že k němu budou mít více úcty než ke guberniu. - Znamení doby!

(Ve Vídni 1844.)

Ztrávil jsem několik dní četbou Fouchého pamětí, a již dávno jsem nečetl nic, co by mne více zajímalo. Jak chytře dovedl tento mazaný podvodník oklamat postupně veškeré vládní útvary a využítovat jejich sklony k dosažení svých vlastních sobeckých účelů, k ukojení svých hlavních vášní, panovačnosti a chamtivosti! - A přece, jak chytře se umí v svých památkostech stavět a přesvědčovat, že byl postupně jakobínem - girondistou - thermidorovcem - napoleonovcem - a bourbonovcem - pak opět jakobínem, a to všecko z čistého přesvědčení! - Ostatně neumí Fouché skrýt své nenávisti proti bojovníkům Vendée, těm v své prosté velikosti, v své rytířské oddanosti tak skvělým, nesmrtelným hrdinům. Je vidět, že se mu protiví každá otevřená, vojenská síla - každá přímá cesta. Tu nemohl již působit, tu končilo jeho umění! - Je těžko ošálit sofismatem toho, jenž je rozhodnut nasadit svůj život - a kde znějí slova z olova a železa, umlká hrdinství a výmluvnost klubů, anebo působí leda směšně.

Ve svých pamětech vyslovuje řešení záhady všech revolucí, pravě: "bylo na čase, aby strom svobody konečně přinesl vydatnější plody pro ty, kteří jej sázeli a pěstovali!" - Toť nejdůležitější a nejnezměnitelnější přiznání všech revolucionářů.

Doba josefinská by se měla demokratovi, t.j. muži z lidu, jevit ještě nenáviděnější nežli se stanoviska panského. Pánovi sahala jen naměšec - lidu však na srdce, neboť v srdci lidu znějí zřejmě dva hlasy; je to mateřská řeč, t.j. řeč, již mluvila k dítěti matka - pak slova, jimiž kněz mu slibuje útěchu a pomoc shůry. Kdo tyto dva jazyky z hrdla rve, je velezrádce na lidu. Víra v jeho kmen a v jeho Boha jsou svátostmi prostého muže. Kdo mu je bere, křivdí mu víc, než knížeti a hraběti, jehož erb zašlapává do prachu.

Nechci právě tvrdit, že bych denně chodil na ranní mši, a ještě méně, že bych si občas nepochutnal na sklenici šampaňského s doprovodem lanýžové paštiky. Avšak kdyby mi někdo chtěl zabránit

chodit na máši a donutit mě, abych denně pil šampaňské a jedl paš-tiky, vyskočil bych s půdy oknem, abych běžel do kostela, a bylo by nutno mi vylámat zuby, aby bylo lze mi vlít šampaňské a nacpat paštiku do krku, - Ale takhle mi připadá doba Josefova - a nadto nebylo s tím šampaňským a paštikami také vše v pořádku, a páni filosofové přimísili všelijaké čertovo lejno a louh, ježž pak nedovedli, jako při svatbě v Káni, změnit v pitné víno.

(Listopad 1842.)

Dnes jsem četl dějiny revoluce brabantské na konci minulého století. /Za Josefa II./ Pořád stará komedie. - S počátku bujná svévole, zásahy do náboženství a národního mravu, jež odpor vzbudí - a pak, když se odpor konečně dostavil - povolná slabost a nevčasné ústupky, které jež teprv přivedou k rozvoji a síle!

(Září 1844.)

Jestliže se logicky postupuje podle základní zásady revoluce, je nezbytno dospět konečně ke komunismu a socialismu. Revoluce se nedělaly ve prospěch třetího stavu, který se mýlí, myslí-li jako Čarostřelec, že "tento orel byl mu darován". - Měšťáctví porazilo a podědilo šlechtu - ale neobhájí toho dědictví po tolik desetiletí, co ona staletí.

Komunistická hnutí v 16. věku, selské vojny a městské bouře se roztříštily o obrněné šiky lenníků a starousedlíků; v Lyoně (v minulém desetiletí) stál již proletář v košili sice už ne proti rytíři v brnění, ale proti národnímu gardistovi v modrém stejnokroji - a už bylo vítězství pochybné - a za sto let už nebude.

(Říjen 1844.)

Novodobí Filištíni pomohli silnému Samsonovi, lidu, bojovat proti jeho nepřátelům a odnést vrata Gazy. Pak mu dohodili děvku, Volnost, ve volnomyšlenkářství ho ostříhali a pod záminkou, že ho osvítlí, oslepili. Konečně se sesedli do rozličných komor, kabinetů, věnečků, klubů, kasin a síní a svázaného slepého Samsona odpoutali. Ten teď také pořádně třese sloupy a oporami domu - sesype se pak a Filištíni nebudou poslední, kteří udělají kotrmelec. Advokáti, byrokrati, ablegáti, profesori, doktoři, reformátoři, censaři, demagogové, negrofilové a bibliofilové spolu poletí a pohádky bude konec.

(Prosinec 1845.)

Převaha a rozšíření hašteřivosti a zuřivého disputování změnil konečně většinu lidí v dervise, kteří vyjice na tomže bodě se točí a nejvíce si zakládají na tom, vřeští-li hlasitěji než nejbližší jejich soused. Tu konečně nastane okamžik, že toto zmatení hlasů a hluků se stane nesrozumitelným a nesnesitelným, a kde kdo touží po skutečném rozhodnutí a narovnání této spleti. Ale to pak může být zjednáno jen jakýmsi Božím soudcem, právem silnějšího, a komu toto právo náleží, rozhodne jen předcházející boj, tu náhle umlkne omamná působnost polemických slov. Boj ~~znílejší~~ ~~se~~ zušlechťí, neboť je vybojován ne již slovy, nýbrž broušeným ostřím ocele - a každý se musí své věci zastat s odvahou vojína, se sebezapřením mučedníků, až konečně ze změti vystoupí nový útvar věcí.

/.../ Za časů, kdy se žezlo stává mečem, kdy koruna, aby se uplatnila, musí se zase změnit ve svůj původní tvar, věnec vavřínový, těžce pykají nositelé korun a žezel za zděděnou důstojnost, nevládnou-li mečem! Kdyby Karel I. a Ludvík XVI. byli bývali vojevůdci, nebyly by jejich hlavy padly potupně na popravišti!

/.../ Revolucionáři, buřiči všech věků jsou povahou svou málo zábavní. Svým odpůrcům právě nic nemohou odpustit méně než veselost. - Jsou zřídka povahy příjemné; odtud jejich nenávisť vůči laskavosti, proti všem jemným a něžným zvykům a tvarům. Jim nezáleží nijak na okrášlení společenského života, jež, jak myslí, musí nejprve zničit, aby mohli na jeho zříceninách vybudovat chrám, v němž pro sebe a své sny očekávají klanění, jež po jejich názoru je konečným cílem a účelem všech kdy nastávajících pokolení. Z těch příčin lze vysvětlit trpkost pomluv, jimiž puritáni onoho času stíhali stoupence království.

Arci původně neposkytoval tábor puritánů ani tyto sami příznivého pohledu. Ti lepší mezi nimi byli většinou chmurní, ješitní snílkové, kteří sebe pokládali za Bohem vyvolené nástroje k násilnému zpřevracení všech dosavadních církevních a státních zvyků a tvarů - za povolané, aby založili království pobožných na této zemi, třeba i krví a ohněm. K nim se řadili pokrytci, jejichž chamtivost a panovačnost očekávala vydatnou žeň. K tomu se přidávalo množství pedantických, poučných a hašteřivých, mnohomluvných pastorů a predikantů všeho druhu, kteří dnem i nocí nosovým hlasem ze sebe vydávali nauky a napomenutí, a nepropásli příležitosti neustálým mentorováním a kázáním se dělat důležitými.

(Psáno v květnu 1847.)

Více než sto lidí nevidím nikdy a nikde rád pohromadě, leč v seřazeném šiku nebo na modlitbách v kostele.

(15. září 1848.)

Novodobí státníci a diplomaté mi připadají jako lidé, kteří se pilně namáhají, aby u zachátralého domu, jehož krov hoří, kde všecky spáry praskají a ve sklepech vystupuje voda - s neúnavnou příčinností cídili okenice a natírali žaluzie hezky na zeleno.

(10. října 1846.)

Půjde-li to dál touthle cestou, zamorduje Čech Němce - Maďar Čecha - Slovák a Srb Maďara - měšťák zabije pány - proletář měšťáka - sedlák zahubí statkáře - hušita zardousí katolíka a všichni dohromady Žida - bezbožníci vyvraždí křesťana, a ďábel Asmoděj, jenž je všecky, a to zostřenou rychlostí, popohání do vlastní záhuby a z toho bude mít své potěšení.

(4. září 1851.)

Soustava, jež se ~~muž~~ staví nepřátelsky vůči národnostem - jež v každé čapce a v každém klobouce a v každé barevné vestě musí stopovat viditelné znamení buřičské choutky - proti níž zní zvuky každé národní písně - jako žalný nářek nad milovanou, rozvalenou minulostí, anebo jako zakázaná naděje oživující budoucnosti - již výhrůžně se staví vstříc kdejaká pohádka, kdejaké proroctví - taková soustava si uložila úkol neřešitelný.

Soustava josefinská, prováděná prostředky absolutismu, se mi jakožto zotročení veškeré samostatnosti, jako zanedbání citů nejvyšších, totiž: náboženství, vlasti, jako porušení každého podání a obyčeje, jako odstranění dějin a jejich výsledků zdá zajisté protivnou, despotickou, ~~pravé~~ pravé sebevědomí lidu stejně jako jednotlivce ponižující, velmi obtížnou - ale konečně v říši nemožnosti neležící úlohou. Ale chtít ji založit na tak zvaných ústavních formách, zdá se mi slovným odporem - čirým protimluvem, stejně řešitelným, jako úloha sestrojiti čtyřhranný kruh.

(16. září 1851.)

Jsou trochu lepší a četnější železnice a trochu lacinější kartoun vskutku konečným cílem všeho politického snažení, a četníci jedinými strážnými anděly společenského řádu!

(Praha, 20. srpna 1852.)

Má-li řetěz, jenž poutá srdce národů k panujícím rodům, za články toliko vojsko, úředníky a četníky, a jejich věrnost a cit pro povinnost, stačí ztracená bitva, aby je uvolnila! Proto bitva u Jeny povalila pruskou monarchii, kdežto Wagramská nemohla roztrhnout svazu národů, jenž se spojil pod domem císařovým. Dnes by podobná porážka byla ve svých následcích hrozná.

(21. srpna 1852)

Kdosi míní: "Máme moc, nač my potřebujeme právo!"

Je-li však moc bez práva poražena, nezbude nic! - Právo však i bez moci zůstane již proto vždy, i na čas přemoženo silou, proto právě, že je to právo a že sám Bůh v každé lidské hrudi založil nezničitelný cit uznání jeho, který právě tak posiluje jeho obránce, jako útočníka ochromuje! -

(30. srpna 1852.)

Budou-li lidé v této soustavě pokračovat, tož nebudeme s to, až zjeví se hodina nebezpečí, již nikde vydupati Vendée! - Za moderní rozumový stát se nedá zastřelit ani pudlík! Obrátit mocnou páku národnosti všude proti sobě, zdá se mi nebezpečnou smělostí! -

30. srpna 1852.)

Vlády sice nejsou nakloněny zásadě revoluce, přes to však všude chválí její následky a výsledky, kde se jim hodí do krámu. - Revoluce vyvrátila Svatou Římskou Říši, Francii, Polsko, Generální státy a Benátky, a co zničila nebo vytvořila, bylo vládami uznáno za zničené nebo stávající! Troskami a na troskách stavěly vlády - avšak neobnovily nic z bývalého. - Malta i Alžír padly, než nezvítězil proto prapor kříže! - Je arcí snazší vládnout revolučními zásadami - změnit vše od základu, než uchovávat, jenže takoví pak nesmějí tvrdit, že proti revoluci bojují, ani se divit, když revoluce konec konců vzdor reakci a stavu obležení pokračuje!

(1. září 1852.)

Jaký je to bídný stav společnosti, kde člověk se může pohybovat, jako kolečko ve stroji, jen pod dohledem. Sotva je pohromadě deset vozů a sto prochazečů, je potřeba desíti oděnců jízdních i pěších, aby každého poučili, kde smí chodit, stát nebo

se hýbat. A přece se to stalo skoro nutným! Tak velice vyrostlo poručníkování jednotlivce ve prospěch společnosti, že pro samé žvanění o svobodě svobodný muž nebude už smět jít přes ulici bez dohledu četníka. Ve prospěch všech ostatních svobod - svobody * tisku, svobody učební, svobody voleb atd. - jest jediná, jež stojí za boj, a po níž chápu touhu, jediná, jež je více či méně potřebou každému, kdož se narodil v poutech, svoboda osobní, uvedena na míru školáka!

(12.května 1853.)

Není již vlasti.

Uznáván je jen stát. Jeho příslušníci se rozpadají na služebníky státní a na poplatníky. Slovo služebníci není zcela správné, neboť vlastně jsou pány; co jsou druzí, zda služebníci či nevolníci, není dobře znát. V každém případě jsou tak zvaní státní služebníci ve státě věcí hlavní, a jen pro ně je podmíněno bytí i takových předmětů, na něž své správní schopnosti vztahují!

(24.června 1853.)

Říká se "Otec vlasti"! - proč se nemůže říci Otec státu? Poněvadž vlast - (národ) - je něčím daným, přirozeným, zděděným, poněvadž znamená stupňovanou rodinu; - stát je naopak společenstvím, nikoli věcí samorostlou, než založenou na umělých poměrech a soustavách - pouhým pojmem.

Dokud krev mých otců proudí v mých žilách, musím náležet svému národu (zemi). Její přednosti a chyby jsou i mně vrozené, její čest a hanba lpí na mně nesmazatelně, její slavné dni zůstanou i pro mne na věky dny radosti, její dny smuteční i mne posypou prechem a popelem, ať bydlím za mořem, na točně nebo u proti-nožců. Státu však mohu se zříci - mohu se vystěhovat - pravoplatný doklad vystěhovalecký, platné propůjčení občanského či domovského práva v Novém Yorce nebo v Mexiku uvolní veškeré moje povinnosti a city pro stát, jemuž náležím, jakmile jsem unikl nutnosti, nebo dobrovolně se vzdal práv a povinností, jimiž jsem byl k němu poután.

Pročež je zločin proti zeměpánu stupňovanou otcovraždou, proti hlavě státu pouze větším porušením kázně nebo smlouvy.

(2.srpna 1853.)

Byl jsem oněhdy ve vznešeném saloně, kde si dělali legraci z francouzských legitimistů. Napoleonský imperialismus se oněm lidem, kteří nechtějí uznat žádné meze, žádné zásady než vlastní okamžité pohodlí, hodí lépe. Proto je jim vojsko, slepý to nástroj neomezené ~~mozi~~ libovůle, milejší než samostatné, sebevědomé, nezávislé panstvo, jež předpokládá zásady konečně i v neštěstí nezměnitelné, tudíž i podmíněčně k obětem zavazující. Vy hrdinové Vendejští, odpusťte jim! Ale já opět četl

mene
tekel
fares

zřetelně na zlatém obložení a damaškových záclonách zmíněného salonu!

(11.listopadu 1853.)

Či se snad bojíme každého proudu krve tam, a pokládáme srdce i hlavu za nepřátelské živly a chceme jen lidi, složené z bčicha a zadku? - Zase "mene tekel fares"!

(22.května 1854.)

Kde národní život, národní uvědomění, dějinné podání dosud nevymřelo, nebylo lze navzdor mandarinství a nivelisační horečce udusit význam panstva. Arci má šlechta jen tehdy a pětud význam, že tkví nikoli mimo národ, nýbrž naopak má úkol v jeho nejvlastnějším životě, v jeho vzpomínkách a nadějích.

(1.prosince 1854.)

Je význačným rysem našich novotářů, že se jim protiví hlavně každá osobnost. Od Pána Boha počínajíc a katem končíc nemá především účinkovat žádná osoba. - I názvy, nelze-li je - což je nejoblíbenější - nahradit čísly, mají být aspoň takové, jež nemají vlastního osobitého významu, nýbrž pokud možná platí jen za výron veškerého státu (ne snad národa).

Pomazaný král a císař je teď s oblibou nazýván hlavou státu, sám Bůh se jmenuje prabytost či kdesi cosi, jen při tom nesmíme myslet na osobnost, na niž se lze obracet s prosbou, již možno vděčně uctívat. Ani bít se nesmíme žádné osoby - že tedy středověká zjevení, sám ďábel musí být zahnán z jeviště života, je snahou našich oprávců. Ďábel však obzvláště nedá si tak snadno ukázat dveře, novým vymýtačům vyvádí všelijaké kousky, a svou
~~přítomnost~~

přítomnost pod různými tvary velmi rozličným či rozmanitým způsobem dnes a denně dává znát.

(20. února 1856.)

Ba, snad nastala doba, kdy kostely, kláštery a hradby se musí rozpadnout, zřítit anebo změnit v trestnice a kasárna. Naše doba aspoň už řádných nestaví, neumí to také.

Naše doba za to buduje továrny pro dělníky, paláce pro kapitalisty, kasárny a káznice, aby chovaly - jedny obránce, druhé útočníky kapitálu. Kdož ví, jaké úvahy snad pronesou davy, že jež za tisíc let po železnicích nebo snad ve vzducholodích budou hučet kolem zřícenin našich novodobých hradíšť a klášterů, o povaze soukromého majetku. Snad bude tehdy zásada "majetek, toť krádež" již uplatněna, a potomci budou v pohodlném kapitalistovi nebo blahobytném velkoobchodníku dneška spatřovat právě tak lichváře a krvepíjce, jako onen článek dělá ze středověkého ušedlého panstva loupežné rytíře a lapky. Pamatujeme, že šlechtě dneška, peněžnímu velmoži, komerčnímu radovi, továrnímu vládci schází meč, zbraň k ochraně jejich práv. Nikoli vlastní pěstí, nikoli za zdí vlastního hradu majetník dneška ohrožuje útočníka, předvoj budoucna. Ne, tu ochranu mu poskytuje jedině četník a zmínění průkopníci zítřka jsou prozatím zavírání do žaláře. Ale co potom, až doba přivede valný houf nepřátel?!

(10. března 1856.)

Časem bude bílý státní otrok závidět osudu černého na plantáži, jenž má živého pána, ne však mrtvý kapitál. /.../

(16. listopadu 1857.)

Je méně ponižující být od silného samovládce, jako Napoleona - myslíme starého - využíván k jeho vlastním sobeckým účelům, než od toho, jenž se sám nazývá lidumilným, jenž za záminku užívá jen naše vlastní dobro a svou starost o něj - Podobá se to tak velice tomu, že si z nás střílí. - Využívá-li silný slabšího, je útěchou, že onen je k tomu prozřetelností určen a vyzbrojen; musí-li se však pod záminkou, že se v mravním a hmotném ohledu sám povznáší, dát podrobit a poručníkovat, tož klesne muž na chlapce a musí sám sebou pohrdat.

(18. listopadu 1857.)

Dočetl jsem dnes Gervinovy dějiny 19. věku, - Vlastně chvalořeč na revoluci bez důsledné odvahy, doznat si konečně východisko: zničení všeho, co je, anebo návrat k divošství, bezvlá-
dí a pak nutně zase k imperátorství! "Ajisté však potom nebude
německý ~~máxx~~ profesor řídit a katedry osudy světa!

Přes výtečný sloh je kniha patrně spíše stranickým spi-
sem než nepředpojatou dějepisnou prací. Ušlechtilé osobnosti
jako Chateaubriand jsou tupeny, Metternich - to bez řečí, za to
Minovy phavnosti v Katalánsku (Generál Mina tam bojoval 1822
proti straně apoštolské, 1823 proti Francouzům, pak proti Kar-
listům.) - omluveny. Kde davy se připojí k revoluci, slovou
lidem - chátrou pak, lnou-li k trůnu a oltáři.

Celkem řeč německého doktrináře, jenž vždy v teoriích,
především však v záporu věí přejaté autority spatřuje spásu
společnosti.

(3.srpna 1860.)

Dynastie není německá - je to španělsko-lotrinská krev -
Bohu díky!

Dynastie může kořenit jen v dějinné půdě. Je-li půda
podvrácena, musí císař východní říše být hrdinným maďarským
králem nebo císařem katolických Slovanů. Na červotočivém,
reformací, revolucí, radikalismem a socialismem zkyslém,
profesorským trusem pohnojeném, měšťáckém nebo demagogickém
n ě m e c k é m živlu koruna a dynastie již kotvit nemůže.

(1.dubna 1851.)

Nikoli rozvážně k u p ř e d u , nýbrž rozhodně d o -
z a d u , neboť před námi je propast.

(1.srpna 1853.)

Na večírku Saphirově byl v jeho ložnici osvětlený nápis:
Že spící šťastný je
to jistě každý chápe;
sní bez policie
a bez censury chrápe!

(22.února 1839.)

Vážně, my jsme to dopracovali s našimi pretoriány pera, s naším námezdným vojskem byrokratů, s naší josefinskou vládou mandarinů, která nikoli v národě, nýbrž jen v aktech má své papírové kořeny! Tam v žilách nekoluje živá krev, nýbrž jen kalný inkoust. Posledně jsem slyšel tvrdit jednoho vládního radu, že vláda t.j. císař vůbec nemá práva rušit úřednická místa i kdyby se zdála přebytečnými, ponavdž nárok na postup, na který nižší po léta je oprávněn čekat, zakládá i právo být jím opatřen! - Stát je tu tedy pro úředníky, nikoli naopak! - /.../

Pěkně to zařídili ve své mandarinské moudrosti. Bez peněz v kapse, bez důvěry v srdci stát živoří dál, - jen se stará a nutí, aby opatřil žold pro voje písařů.

(12.června 1846.)

Milí němečtí bratři se mi jevíli v mém mládí jako naši největší nepřátelé a trapiči. Modří Prušáci mi byli líčeni jako ~~našim~~ praodpůrci bílých císařských. Bedřich Veliký jako kus čerta.

(6.prosince 1858.)

Ale naše doba pokročila nad takovéto předsudky! Však i náš vládní tisk říká: pro panovníky a vlády nehodí se prý ~~mravnost~~ citová politika t.j. poctivost, a státnictví nezná prý mravnosti ani vděčnosti, - věrnosti, cti prý nelze ve věcech veřejných užití! - Důsledky takových zásad a názorů nebudou chybět.

(28.září 1860.)

Jeden z nových mandarinů v Uhřích se zeptal duchaplného Eötvöse, jak má oslavit nastávající císařovu cestu po jeho okrese. Ale musí to prý Jeho Veličenstvo p ř e k v a p í t , vzhudit s y m p a t i i l i d u a především způsobit n e p a t r n é vydání! - Eötvös odpověděl: "Dejte se oběsit! To překvapí císaře, neobyčejně potěší lid, a nebude stát než provaz!"

(10.května 1857.)

Podle mého názoru je šlechta, pokud ještě nějaká je, zakořeněna v lidu samém, může korunu a vrchol nésti, ale její kořen leží v pádě lidu. - Stane-li se mu jednou cizí nebo lhostejná, už jí neprospěje stín vrcholků. Jenom taková, v lidu zakořeněná šlechta přetrvala revoluční bouře. - Straně dvorské se hodila ~~zpráva~~

zpravidla vždy k tomu, aby se jejími hlavami, jako jablky Atalanty, dala na okamžik uklidnit zuřivost dorážejícího běsnění lidu!

Mluvíš v svém dopise o Vendée. Byla to táž zem, kde ministr Regenta a Ludvíka XV. vybral poslední oběti zemských práv a zvyků, aby je přivlékl na popraviště jako výstražný příklad. Víš, kdo odzbrojil a pokořil Vendée? Nikoliv konvent, ani direktorium, ani veliký císař, jenž nemohl odepřít svého soucitu sobě rovným hrdinům veliké války - nikoli, byl to Ludvík XVIII., jehož ministr Decazes-Schmerling svým konstitučním, liberálním, centralistickým snům obětoval věrnou zemi (mimochodem řečeno, jak se to děje v Tyrolích). Obce musely vydat zbraně, aby nevzbudily podezření liberálů. Uposlechly, a v roce 1830, když vévodkyně z Berry volala o pomoc pro svého syna, měli katé a biřící Ludvíka Filipa příjemné uspokojení, že mohli pochyťat a postřílet své bezbranné nepřátele! - Decazes-Schmerling dosáhl svého plánu!

A kde našla revoluce ve Španělsku své odpůrce, kde legitimita své nejoddanější, nejneochvějnější obránce, panující rod ochranu? V baskických krajích a v Katalonii, které dosud nejdéle a nejtvrdošíjněji zachovaly své obyčeje a zvyklosti, svou odlišnost a zvláštní postavení.

(Z listu Čenkoví z Auerspergu.
V Praze 8. září 1862.)

/Lancknechta Bedřicha Schwarzenberga Španělský deník a Zrození revolucí. Přeložil Karel Schwarzenberg. Ladislav Kuncíř, Praha 1937. y

První podmínkou účinného stavitelství je upřímná úcta k třem rozměrům prostoru, jež nesmíme brát jako překážky. Nejsou nešťastnou náhodou ale jaksi Bohem darovaným palácem. Co se dá v podstatě říci o nevďěčném hostu, který žije na účet hospodáře, užívá jeho pohostinnosti a přitom jím v hloubi duše pohrdá a myslí je na to, jak by ho přechytračil.

(Úsvit akméismu, 1913)

Křesťanské umění je vždy činností, která je založena na velké ideji vykoupení. Je to "následování Krista", nekonečně různorodé ve svých projevech. Je to věčný návrat k onomu jedinému tvůrčímu aktu, který dal počátek naší historické éře. Křesťanské umění je svobodné. Je to v plném významu toho slova "umění pro umění". Jeho jasnou vnitřní svobodu nezatemňuje žádná, dokonce ani nejvyšší ušlechtilá nutnost, protože jeho prototypem, jeho vzorem je samo vykoupení světa Kristem. Úhelným kamenem křesťanské estetiky tedy není oběť, není vykoupení v umění, leč svobodné a radostné následování Krista. Umění nemůže být obětí, neboť oběť už byla dokonána. Nemůže být vykoupením, neboť svět spolu s umělcem už byl vykoupen. Co tedy zůstává? Radostné obcování s Bohem, něco jako hra otce s dětmi, duchovní hra na slepou bábu, duchovní hra na schovávanou! Božská iluze vykoupení, obsažená v křesťanském umění, se vysvětluje právě hrou, kterou s námi hra Bůh, mysterium, dovolující nám toulat se po stezkách s tím, abychom se sami z vlastní vůle setkali s vykoupením, prožívající katharsis, vykoupení v umění. Křesťanští umělci jsou jakoby propuštěnci ideje vykoupení. Nejsou ani nevolníky ani kazateli. Celá naše kultura čítající dva tisíce let je díky zázračné milosti křesťanství s v ě t e m p u š t ě n ý m n a s v o b o d u , aby hrál, obveseloval svou duši a dobrovolně "následoval Krista".

Svazek křesťanství s uměním je úplně svobodný. Ani před ním ani po něm to nedokázalo vykonat žádné lidské náboženství.

Za to, že živilo umění, že mu dávalo své tělo, že mu nabízelo naprosto reálný fakt vykoupení v charakteru klidné metafysické zásady, nežádalo křesťanství nic výměnou. Proto nehrozí křesťanské kultuře nebezpečí vnitřního ochuzení. Tato kultura je nevyčerpatelná, nekonečná, protože triumfuje nad časem a stále shromažďuje milost do ohromných mraků a naplňuje je životodárným deštěm. Je třeba stále zdůrazňovat tu okolnost, že za svou věčnou svěžest a věčný rozkvět vděčí evropská kultura křesťanství, které je k umění laskavé.

(Puškin a Skrjabin, 1915)

Ano, starý svět "není z tohoto světa", ale je živý víc než kdy jindy. Kultura se stala církví. Nastala rozluka církve - kultury od státu. My už nejíme ale požíváme pokrm. Nebydlíme v pokoji ale v cele. Nenosíme oděvy ale šaty. Konečně jsme získali vnitřní svobodu, opravdovou vnitřní radost. Vodu z hliněných džbánů pijeme jako víno, neboť slunce se cítí lépe v klášterním refektáři než v restauraci. Od této doby budou jablka, chléb a brambory tišit nejen fyzický ale i duchovní hlad. Křesťan, a teď je křesťanem každý kulturní člověk, pociťuje ve stejné míře fyzický hlad a touží po duchovním pokrmu. Slovo je pro něho tělem a obyčejný chléb - radostí a tajemstvím.

(Slovo a kultura, 1921)

Když myslím otčina...

Otčina - když myslím - tehdy vyjadřuji sebe a zakořeňuji, říká mi o tom srdce, jakoby skrytá hranice, jež ze mne probíhá k jiným, aby všechny objímala v minulost starší než každý z nás:

z ní se vynořuji... když myslím Otčina - abych ji uzamkl v sobě jako poklad.

Ptám se stále, jako ho rozmnožit, jak rozšířit prostor, který vyplňuje.

Když kolem mluví jazyky...

1. Když kolem mluví jazyky, slyším, jak narůstala pokolení a vnášela do pokladu své země věci staré i nové -

Země se stala ložiskem světél zažehovaných hluboko v lidech, proudily stále stejně tytéž řeky a stále znova obtékal zemi proud řeči vzdouvající se historií.

Vody řek spěchaly dolů, proud řeči směřoval k vrcholu.

Vrcholem byl každý člověk vyrůstající z té země a každý jím je -

současně se vrchol zdvihá nad každým a nade všemi, zdvihá se stále strměji a stále hlouběji zapadá do svědomí.

2. Když kolem mluví jazyky, zní mezi nimi jeden: náš vlastní. Hrouží se do myslí pokolení a naši zemi obtéká a stává se střechem domu, v němž jsme spolu -

mimo něj zní zřídka -

(ve skupinách lidí, kteří kolem mluví, jak ostrovy obklopené oceánem všeobecné lidské řeči, nenacházím vlastní vlnu) -

narozšířily se zásoby mé země; ba jestliže řeč odtekla, tak aby pomalu zanikala ve vysychajících ložiscích - nepřijaly řeč mých otců jazyky národů s omluvou "příliš těžká" nebo "zbytečná" -

na velkém shromáždění národů nemluvíme svým jazykem. Vlastní jazyk nás zamyká v sobě: svírá a neotvírá.

3. Tak sevření v sobě pospolu jednou řečí, existujeme v hloubi vlastních kořenů a čekáme na plod zrání a krisí.

Obklopení každý den krásou vlastní řeči, necítíme hořkost, ačkoli na trzích světa nekupují naše myšlení kvůli drahotě slov.

Zdali nemáme touhu po ještě hlubší výměně?

Lid žijící v srdci vlastní řeči zůstává po pokolení tajemstvím myšlenky do konce neproniknutelné.

Slyším ještě zvuk kosy...

Otčina - když myslím - slyším ještě zvuk kosy, jak udeřuje na stěnu pšenice a spojuje se v jeden profil s jasem oblohy.

Leč tu se blíží žací stroje a pouští do nitra té stěny i monotónnost zvuků i prudké smyčky pohybů a sečou...

Pronikám k srdci dramatu...

1. Za řečí se otevírá propast. Je to ta neznámá slabost, kterou jsme zakusili u našich otců a dědíme v sobě?

Svobodu je třeba stále dobývat, nelze ji jenom vlastnit! Přichází jako dar, uchovává se jenom zápasem. Dar i zápas se zapisují na stránky skryté, a přece zjevné.

Sebou celým platíš za svobodu - nazývej tedy svobodou to, že když stále platíš, můžeš se znovu vlastnit.

Takovým placením vstupujeme do historie a dotýkáme se jejích epoch:

Kudy probíhá předěl pokolení mezi těmi, co nedoplatili a těmi, co museli přeplácet? Na které jsme straně?

Nepřerostla přemíra tolika sebeurčení v minulosti naše síly? Což nezdviháme břímě dějin jako pilíř, jehož prasklina se dosud nezacelila?

2. Otčina: výzva této země hozená předkům i nám, abychom rozhodli o společném dobru a vlastní řeči jako prapor vyzpívali dějiny.

Zpěv dějin vyplňují činy zbudované na skalách vůle. Zralostí sebeurčení soudíme naši mladost, časy ztroskotání i zlatý věk -

Odsoudila poroba zlatou svobodu.

Nosili v sobě ten rozsudek bohatýři staletí: do výzvy země vstupovali jako do temné noci vplajíce "svoboda je dražší než život!".

Zhodnotili jsme naši svobodu spravedlivěji než jiní (zesilovalo svůj hlas tajemství dějin): na oltáři sebeurčení planuly oběti pokolení - vzrušující volání svobody silnější než smrt.

3. Zdali můžeme měřit naši svobodu svobodou druhých?
- zápas i dar -

Vy, co jste svoji svobodu spojili s naší, odpusťte!

A pohleďte! - že svobodu naši i vaši objevujeme stále znova jako dar, který přichází i zápas, kterého stále není dost.

Refrén.

Když myslím Otčina, hledám cestu, jež úbočí přetíná jako proud vysokého napětí běžící vzhůru - tak ona běží strmě v každém z nás a nedovoluje přestat.

Cesta běží po stejných úbočích, vrací se na stejná místa, stává se velkým mlčením, které doléhá každý večer na unavené plíce mé země.

Když myslím Otčina, vracím se ke stromu...

1. Strom vědění dobrého i zlého vyrůstal na březích řek naší země, vyrůstal spolu s námi po věky, vrůstal do Církve kořeny svědomí.

Nesli jsme plody, které tíží i které obohacují. Cítili jsme, jak hluboce se rozštěpuje kmen, ačkoliv kořeny vrůstají v jeden základ...

Historie vrstvou událostí pokrývá zápasy svědomí. V té vrstvě se chvějí vítězství i porážky. Historie je nezakrývá ale zdůrazňuje...

Zdali může historie plynout proti proudu svědomí?

2. Na kterou stranu se rozvětvil kmen? Na kterou stranu spěchají svědomí? Na kterou stranu narůstá historie naší země? Strom vědění nezná hranic.

Hranicí je jenom Příchod, jenž zápasy svědomí i tajemství dějin spojí v jednom Těle - a strom vědění změní v Zdroj Života stále se vzdouvající.

Leč dotud přináší každý den stejné rozštěpení v každé myslí i činu, z něhož Církev svědomí roste v kořenech historie.

3. Kéž bychom neztratili s očí jasnost, s jakou k nám přicházejí události zbloudilé v nezměrné věži, v níž však člověk ví, kam jde. Láska jediná vyvažuje osud.

Kéž bychom nerozšiřovali rozměry stínu.

Paprsek světla ať padá do srdcí a prosvěcuje tmy pokolení. Proud síly ať proniká slabostí.

Nemůžeme se smířovat se slabostí.

4. Slabý je lid, jestliže se smířuje se svou porážkou, jestliže zapomíná, že byl poslán, aby bděl, až přijde jeho hodina. Hodiny se stále vracejí na velkém ciferníku historie.

Hle liturgie dějin. Bdění je slovem Pána i slovem Lidu, jež budeme stále znova přijímat. Hodiny přecházejí

v žalm neustálých obrácení: Jdeme se účastnit Eucharistie světů.

5. Sestupujeme tedy k tobě, země, abychom tě rozšířili ve všech lidech - země našich pádů i vítězství, jež se zdviháš ve všech srdcích velikonočním tajemstvím -

Země, jež nepřestáváš být částí našeho času.

Učíce se nové naději jdeme tímto časem k nové zemi.

A zvedáme tě, stará země, jako plod lásky pokolení, která přerostla nenávist.

Krakov, r. 1974.

/Stanisław Andrzej Gruda =
Karol Wojtyła/

A zatroubil druhý anděl. Tu něco jako veliká hora hořící ohněm byla vržena do moře. I proměnila se třetina moře v krev a zahynula třetina mořských tvorů, kteří mají život, a třetina lodí byla zničena.

(Ap 8, 8-9)

Sotva bomba spadla, ukázal se nad mořem oslepující blesk. Okamžitě potom se vznesl silný sloup dýmu, který dosáhl velikosti vysoké hory a zformoval se na vrcholu do tvaru hříbu. Moře změnilo barvu. Odhaduje se, že výbuch zabil desetitisíce mořských živočichů. Několik velkých lodí se potopilo, mnoho jiných bylo poškozeno.

(Z tisku, červen 1946)

Pravda, jaká podobnost? Optimismus amerických admirálů ji může uznat za přílišnou. Jestliže se spojením těchto dvou textů vystavují pohrdání toho důstojného sboru a navíc odstupují od zásady rozvážnosti, kterou budu za chvíli doporučovat ohledně prorocství, to proto, že se dnes v každém myšlení oba texty spojují. Po prvé po dlouhé době pronásleduje lidi myšlenka, že konec světa je možný, že tato hrozba nás provází a že by mohla být za našeho života uskutečněna. Pro mnohé z nás se tímto způsobem rýsuje na horizontu - dále se to tak říci - konec svět-ského světa, ale vyhlídky se následkem toho nestávají příjemnější. Tento hromadný pocit se v historii neobjevoval tak často, je tedy třeba naň obrátit pozornost jako na zásadní fakt naší epochy.

Řekl jsem dobře: konec s v ě t a . To je něco úplně jiného než konec u r č i t ě h o s v ě t a , určité civilisace. Jedna nebo několik generací může mít pocit,

že prožívá poslední dny nějaké epochy nebo státu, i když hromadný osud lidstva v tom není angažován. Jestliže jsou tito svědkové náchylní věřit, že spolu se zvyklostmi jejich života se hroutí celý svět, je to proto, že většina lidí žije v dějinách na způsob dětí a mají za sebou úzký prostor paměti, před sebou úzký prostor představivosti a nerozlišují svoji ves od vesmíru.

Jestliže se však občas lidstvo třese strachem před možností hromadného konce, tak se zdá, že - naopak - jsou národy překvapivě slepé vůči agonii států a civilizací. V knížečce, jež mi byla dána v den svatby, mne svědomitá administrace poučuje, že římské císařství skončilo roku 395. Je to poslední datum, ke kterému jsem oprávněn dávat svým dětem jména historických postav, které nejsou světci. Římští občané žijící v roce 395 by byli nesmírně udiveni, kdyby jim bylo oznámeno, 31. prosince toho roku, že imperium césarů přestalo existovat. Rozdělení provedené Theodosiem považovali nepochybně jen za jeden z virů dějin už po mnoho let bouřlivých. Imperium bylo rozděleno ale neupadalo. Řím a Konstantinopol, každý se své strany, se snažily ponechat si vedoucí roli. Když vtrhl v roce 410 Alarich do Říma, nastala chvíle paniky. Soudilo se, že se tím prastará budova třese v základech. Zakrátko však nájezdník vstoupil cestou kompromisu do služeb imperia. Když se na územích císařství mísily barbarské národy s latinským obyvatelstvem, spojovala se vláda barbarů postupně se starou mocí. Vládce ještě nosil jméno Romulus nebo Orestes, ale skutečná vláda se už nacházela v rukou barbarských vůdců. Počínaje rokem 476 má západní císařství už jen jednoho nominálního císaře, jehož sídlo se nachází na Východě. Avšak fikce trvá. Ještě přes tisíc let bude byzantské císařství prodlužovat a dokonce posilovat jeho existenci a zachovávat nedotknutou a ztuhlou strukturu, danou mu Diokleciánem a Konstantinem. Římské imperium, onen velký nebožtík, nezanechalo nikde své ostatky. Karel Veliký a později němečtí císařové soudí, že mu vrátí síly po chvilkovém spánku a nezamýšlejí provést historickou

rekonstrukci. Titul římského císaře nakonec definitivně zanikl teprve v roce 1916 spolu s Františkem Josefem. Když čteme listy a spisy lidí oné přechodné doby, jako byli někteří z posledních velkých spisovatelů římských - ohlašující se už, od Boetia po sv. Augustina, jako první velcí spisovatelé křesťanští - nenabýváme dojmu, že by si uvědomovali, jak vstupují do obzvlášť katastrofického období. Jistě, časy jim připadaly plné hořkosti a starostí, ale vůbec ne apokalyptické. Imperium podlehl smrti způsobem, jakým upadáme do spánku, to znamená, aniž by si to uvědomovalo.

Zdá se tedy, že vědomí apokalypsy vyplývá na povrch dějin snadněji než vědomí dekadence. V přítomné dějinné éře zaznamenáváme jeho třetí velký výbuch. Dva první však měly velmi podobný charakter a od Velkého Strachu XX. století je dělí různost týkající se samé podstaty, což bude třeba dále zřetelně ukázat.

I.

Naše vědění o prvním z nich je stále ještě a určitě vždy zůstane nejasné. Někteří historikové kdysi pokládali za jistotu, že celé apoštolské křesťanské pokolení věřilo, že je od konce časů dělí jen krátká doba. Mnoho učedníků soudilo při interpretaci Kristových slov, že "toto pokolení nepomine" a začne už proroky popsaná apoteosa. Častým tematem prvních kázání bylo poučení: *Z a b ý v e j t e s e j e n t í m , c o j e p o d s t a t n é , n e b o ť č a s y s e n a p l n í l y*. Právě tuto perspektivu měl na zřeteli svatý Pavel, přinejmenším aspoň v prvním období své apoštolské činnosti, když doporučoval dívkám celibát, vdovám zase setrvání ve vdovství. Tato hypotéza, týkající se ~~prvního~~ dějinné psychologie prvního křesťanského pokolení, byla využita v té míře, v jaké dávala oporu určitým interpretacím podstaty a rozvoje křesťanství. Shoduje se s nespornými známkami, jež jsou tak výrazné, že se někteří autoři dokonce zamýšleli, jak dalece byl sám Kristus, aspoň v mezích svého lidského ~~žítí~~

vědění, účasten obecné iluze. Je lehké pochopit, jak došlo k vytvoření takového stavu myslí. Budoucnost byla pro Židy výlučně věcí očekávání Mesiáše. Tu se objevuje někdo, kdo je přesvědčuje, že je Mesiášem. Následkem tohoto zjevení se ve vědomí Žida-křesťana celá budoucnost láme a on je mimovolně ochoten soudit, že Jeho příchodem se Historie nejen naplnila, ale jakoby opravdu uzavřela. Nedá se dnes zjistit, v jakém stupni utvořila tento typ myšlení touha a v jakém skutečné přesvědčení. Jisté je jen to, že mylné přesvědčení - pokud fakticky existovalo - bylo rozváto dost rychle. Jistější je zase to, že pramenem eschatologických pocitů mladého křesťanského společenství byla zásadní naděje, kterou přinášely a ne riskantní hodnocení božských záměrů. Historie totiž nezaznamenává ani úlevu ani zklamání, když první hodnocení konce časů muselo ustoupit před fakty.

Přeskočme deset století. Blížíme se k tisícímu roku. Tisíc - to je biblické a apokalyptické číslo, blízké lidem živeným Písmem svatým. Proč by se tisící výročí Kristova narození nemělo stát koncem Jeho neviditelného kralování? Právě desáté století dobíhá do konce uprostřed utrpení a všeobecných bouří. Časy hromadných pohrom vytvářejí živnou půdu pro ideu pohromy. Tak po maďarských a normanských nájezdech je obyvatelstvo ničeno hladem, epidemiemi a válkami. Úmrtnost je hrozná. Útoky a loupeže se stávají obecným pravidlem. Což nenastává zlověstný čas? Když minul tisící rok, bylo očekávání přeneseno na rok 1033, výročí Kristovy smrti a na celé přechodní období. Lidé mluví o neobvyklých znameních na nebi i na zemi, opaku-jících se překvapivě často. Objevují se a zanikají neznámé hvězdy, slunce a měsíc se ukazují v krvi. Někteří tvrdí, že viděli červeného draka, který se má ukázat po zlomení sedmé pečeti (avšak onen červený drak má modré nohy). Na vyvolených bytostech a na nebi barvy krve a zlata se objevuje kříž. Svatý hrob v Jerusalemě je zhanoben pohany, tamější kostely zbořeny, obyvatelstvo vyvražděno -

což to není znamení, že pozemský Jerusaleml, vymazaný ze světa živých, má postoupit místo nebeskému Jerusalemu? Právě taková strašná atmosféra tížila padesátiletí, jehož středem byl tisící rok. Mezi všemi dnešními historiky, kromě nezapomenutelného Marca Blocha, se stalo módním posuzovat historii roku tisícího jako legendu. Vždyť, tvrdí se, nejvýš nečetní mniši v klášterní samotě hledali podněty v mystických líčeních a pobožných bajkách. Jedny z posledních thesís na Sorbonně učinily konec tomuto skepticizmu. Papežské bully a korespondence oné epochy jsou plné alusí na konec světa a přísných výstrah, které během jedenáctého století postupně mizí. Liturgie vzniklá v tomto období nese na sobě pečeť této víry. Kazatelé ji přenášeli od farnosti k farnosti. Byla tak silná, tak vládnoucí, že Marc Bloch objevuje "vlny strachu", neustále zaplavující křesťanskou společnost ještě po celé následující století.

Takové byly dva první - jak je označit - Velké Strachy. Toto slovo by však bylo vlastně nejhůře zvoleno. V tisícím roku nebylo hrůzy ani strachu. Určitě si pamatujete nedávnou paniku, jaké hned po Americe podlehla Francie. Jeden speaker příliš zdařile vytvořil ilusi poslední katastrofy. Vrcholem absurdnosti bylo to, že lidé páchali sebevraždy, aby nezemřeli. Tento zdánlivě nesmyslný reflex dosvědčuje, že mnohem více žijeme budoucností než přítomností. Člověk zbavený budoucnosti je člověkem zbaveným samé podstaty života. A křesťané roku padesátého či roku tisícího nebyli v žádném případě zbaveni budoucnosti následkem eventuálního konce časů.

Pro současnou psychiku se slovo "apokalypsa" stalo synonymem pohromy a hrůzy. Je to vážné zfalšování jeho ~~znamení~~ znění. Netvrdím, že staří křesťané nepocítovali jakýsi posvátný strach při myšlence na soud Boží spravedlnosti. Nebyli ani lepší ani horší než my, ale hleděli na své slabosti pod úhlem vysokých morálních kritérií. Jestliže soudili, že Spravedlnost bude přísná, tak

tak v každém případě též věděli, že přísnost bude spravedlivá nad veškeré očekávání: dokonce i tehdy, když podléhali hrůze, jež není v tomto případě normální křesťanskou reakcí, zůstávala pro ně útěchou víra ve Spravedlnost plnou milosrdenství. Čím ostatně je Apokalypsa? Písní pohromy? Vůbec ne: je básní triumfu, potvrzením konečného ~~triumfu~~ vítězství spravedlivých a plamennou písní konečné vlády plnosti. Jestliže ukazuje v sugestivních slovech Boží hněv, pak současně zdůrazňuje Jeho citlivost, Jeho trpělivost a - proti novodobé tradici - mluví několikrát o nesčetném množství vyvolených. Bylo by možné říci, a dotknout se tak téměř paradoxu, že pro křesťana, který je ~~ze~~ jediným současným člověkem, jenž výrazně říká, že konec světa je jistý, nemá svět jako takový konce. Konec světa je koncem t o h o t o světa, to znamená v konečném důsledku - koncem našeho žalu.

Podívejte se tedy, jaká je reakce lidí roku tisícího. Kdybyste se dozvěděli, že během jednoho z nejbližších dnů se všechno skončí rozhodně a na věky, určitě by se vás zmocnily velmi různé pocity, ale bez nejmenších pochybností by se veškerá produktivní činnost kolem vás velmi rychle zmenšila. K čemu je konání, když mé dílo i já sám, též moje děti, má země či má společenská třída nemají před sebou zítřek? A zatím lidé roku tisícího pociťují tyto věci úplně jinak. Království Boží se blíží? Tedy se ho staňme od nynějška hodni. Ještě lépe, předejděme je. V jejich reakci je něco ze vzdoru dítěte, kterému má být svěřen určitý úkol, ono však o tom ví a chce zároveň udivit, způsobit potěšení a ukázat svoji samostatnost tím, že jej splní, ještě než dostane odpovídající příkaz. Věřící se všude shromažďují na shromážděních pokoje. Myslí, že je třeba ihned mezi sebou zavést Boží Mír. *P a x D o m i n i , i n s o m o p a c i s , P a x v o b i s c u m* - právě tehdy všechny tyto formulace zaplňují liturgii. Právě tehdy vznikají instituce Božího Pokoje a Božího Príměří (*T r e u g a D e i*); Bonnaud-Delamare dokázal, že to nebyl nějaký druh předčasného

pacifismu, ale značně hlouběji sahající vůle zavést do tohoto světa, vydaného ještě na krátkou dobu za kořist démonům, co nejvíce Božího řádu. Pro současného pozorovatele je v tom ještě něco podivnějšího. Aktivita těch lidí, přesvědčených o blízském konci pozemského království, nejen neslábně ale - naopak - vzrůstá, jakoby pobídnuta bičem. Henri Pirenne zdůrazňuje "optimismus" a "poryv energie", které charakterisují počátek XI. století oproti předcházejícím létům. Vyrůstá počet obyvatelstva, ožívá ekonomický život, vznikají četné kláštery. Velké období budování kostelů začíná několik let před tisícím rokem - nebyl tedy způsoben, jak se soudilo, vděčností Bohu, který nezničil svět; jakoby příchod Božího Království měl být v chápání křesťanů katastrofou, které je třeba se snažit uniknout nebo ji zdržet! Úplně naopak, lidé chtějí nabídnout Bohu přibytky, do kterých by mohl důstojně sestoupit.

Je tu vidět, že opravdu křesťanskou nadějí není útek. Naděje spojená s oním světem budí okamžitě chuť budovat tento svět. Všechna podobenství Evangelia - to o pannách moudrých a pannách pošetilých, o pozvaném na hostinu, který si neoblekl sváteční šaty, o talentech a mnoho jiných - jsou soustředěny právě kolem tohoto tematu: onen svět je už nyní, zde, mezi vámi, skrze vás nebo pro vás nebude nikdy. Připomeňte si, že ve chvíli, kdy Apoštolové hleděli na Krista vznášejícího se do nebe a udivení setrvali s hlavami pozvednutými vzhůru, dva bílé odění lidé se k nim přiblížili a napomenuli je více méně těmito slovy: "Proč tak stojíte se zdviženými hlavami? Ten, který odešel, se vrátí. Váš úkol je tedy zde, u vašich nohou". Pro křesťana není apokalypsa, myšlenka na konec časů, myšlenkou na zničení, ale očekáváním trvání a vyplnění.

Toto navrácení správné perspektivy nám dovolí lépe hodnotit určitá současná stanoviska. V křesťanských prostředích dnes často slyšíme o návratu ke křesťanství apokalyptickému nebo eschatologickému; zvláště ve Francii je nyní tato tendence pobídkou k rozvoji křesťanského

existencialismu, doprovázejícího rozvoj existencialismu atheistického. Tato tendence nachází mezi jinými výraz v listu "Dieu vivant". Je pochopitelná a zdravá, když pomyslíme, k čemu dnes někdy vede určitý typ křesťanství, následkem své starosti o společenské záležitosti zredukovaného na dobré zabezpečování hromadného komfortu, křesťanství pochybného, které dovoluje soudit, že s okamžikem rozřešení problémů techniky či dokonce spravedlnosti ekonomické a společenské budou všechny lidské problémy samy sebou odstraněny, zmírněny nebo rozřešeny. Jestliže nás však konsekventní křesťanství nutí, abychom stanuli v první linii boje za společenskou spravedlnost, tak nám současně vnucuje jistotu, že až do konce časů bude život člověka, který chce být křesťanem, neustálým vzdorem a bojováním a nikdy nebude moci zastýdnout v trvalé harmonii. Výzvy k radosti, pokoji srdce, vnitřní rovnováze, křesťanskému společenskému řádu opakované příliš často a příliš jednostranně, hrozí zdržením křesťanů, a to dokonce i bez jejich vědomí, ve výhodných zadních vojích. Má-li zůstat zachována pravá linie křesťanství, je třeba, aby vždy po určitém čase otrásali svědomím křesťanů přísní proroci obracející pozornost především na absolutnost doktríny, připomínající úzkou cestu, tajemství pravd, nekompromisnost požadavků, hrozivě dramatický charakter, jaký v každé chvíli trvání dočasnosti pro nás nabývá Slovo Boží, smrt, hřích, Kříž a soud.

Tak jako nepozorovatelný sklon vede - jestli není člověk dost pozorný - od křesťanství Milosti ke křesťanství krotkému a odtud ke křesťanství zbavenému přirozenosti, tak nepostřehnutelné ztuhnutí rychle zmrazilo neústupně přísné křesťanství a proměnilo je v jakousi nevlídnou nebo hořkou nemoc, stejně vzdálenou křesťanské inspiraci jako jeho nejmířlivější formy. Vidíme zde pomíchání ducha apokalyptického s duchem katastrofickým. Před příchodem posledního kataklysmatu, v letech 1938 a 1939, bylo slyšet, jak stále početnější křesťané, cítící blížící se uragan, šeptali s ponurými tvářemi a jistým

druhem duchovního lakomství, že se blíží doba katakomb a že je malicherná každá starost, kromě myšlenky na podzemní život a mučednictví. Víte, že svatý mládeneček Alois Gonzaga zaujal úplně jiný postoj, když se ho kolegové během zábavy začali vyptávat, co by udělal, kdyby mu bylo oznámeno, že nastává konec světa. Očekávali pobožnou čítankovou odpověď, ale on s úsměvem odpověděl, že by si nadále hrál s míčem.

Tedy ani neštěstí naší epochy nedokáží vštípit nový jansenismus na kmen křesťanství. Jeden z nejnovějších komentátorů Apokalypsy, otec Féret, s obrovskou silou ukazuje, že toto dílo, přes svoji pochmurnou reputaci, opírá křesťanskou filosofii dějin o rozhodně optimistické perspektivy. Nenáleží nám hovořit na tomto místě o zvlášť přísných požadavcích tohoto optimismu. Určitě nemá nic společného se snadnou životní filosofií, která je obvykle tímto jménem označována. Někteří lidé rádi charakterisují postoj křesťana jako *a k t i v n í p e s i m i s m u s*. Skutečně, taková je naše filosofie špatných dnů. Soudím však, že lépe určuje křesťanství formulace *t r a g i c k ý o p t i m i s m u s*. Vylučuje zároveň zachmuřený profetismus i dobrý humor sakristie. Není tedy třeba podléhat postojům určitého druhu, jejichž přísnost může být přitažlivá v epoše všeobecného přizpůsobování se. Není těžké objasnit dějiny tak, že když začneme od jejich počátku nebo od určitého vybraného momentu - jako na příklad vznik západní techniky nebo demokracie, Renaissance či Francouzské revoluce - se zdá, že běží po fatálně šikmé ploše, a valí se po následných etapách dekadence od jednoho úpadku k druhému až ke konečné katastrofě. Oni hněviví či ponuří proroci, ze zásady nepřátelství současnosti, dokáží někdy to, co vyjadřuje jejich špatné nálady nebo utajená neštěstí, potáhnout sugestivním povlakem historických podezření nebo řetězových logických odůvodnění. A přece dávají výraz jen své vlastní situaci *ve světě*. Když se snaží zakrýt tento fakt odvoláváním se na křesťanskou eschatologii, pouze zneužívají a falšují slova. Dokonce

fotografie, umění svou pđostatou věrné, může učinit každou tvář groteskní díky světlu, které je na ni vrženo. Křesťanský katastrofismus dochází sluchu jen díky systematické deformaci, v níž se spolu s reakcí proti odlišnému názoru často spojuje ubohá vise dějin a osobní komplexy z nepřízpůsobení.

Apokalypsa se jeví v úplně jiném světle. Nikdy a žádným způsobem nevrhá anathemata na historii člověka, na civilisace jím vytvořené nebo na nějakou určitou civilisaci. Ukazuje spíše obraz směřování všech národů, dokonce i přes jejich omyly, k velkému tajemnému určení; znamená pro ně pobídku a stojí mimo všechno. Parabola o pšenici a koukolu zůstává stále nejlepším symbolem křesťanské vise dějin. Po všechny věky dozrává zlověstná žeň; je jí dost, ~~že jí~~ aby učinila nestabilními všechny humanitární utopie, sny o světě, který získá nevinnost v den, kdy v něm zavládne řád. To je podíl křesťanského "pesimismu". Ale uprostřed oněch zlověstných lánů neustále, s pozvolnou, podmanivou silou roste Království Boží, pojmenované i nejmenované. Jestli je v Apokalypse nějaké poučení o budoucnosti světa, pať je obsaženo v perspektivě milenia, dlouhého historického období vloženého skrytým způsobem do historie, období, ve kterém Nový Zákon postupně vrůstá do institucí společných celému lidstvu. Toto poučení tedy vede spíše k ideí souvislého, byť zapleteného, dvojznačného a obtížného duchovního rozvoje než k ideí postupného úpadku Historie pod tíhou prokletí. Obrození satanských sil na konci časů není ukázáno jako konečný důsledek dlouhé dekadence ale jako konvulsivní návrat omezený v čase a ostře se oddělující od předcházejícího období.

Krátce řečeno, běžná interpretace apokalyptického poselství se zdá být stále ještě zatížena příliš bezprostředním výkladem. Když Písmo svaté tvrdí, že historický příchod Krista znamená počátek eschatologického období, myšlení chápe nejprve nejzjevnější význam tohoto tvrzení. Zapomíná se, že onen počátek konce může být jen koncem počátku - abychom parodovali známé rčení. Jak říká jeden

z listů sv. Petra, v Božích očích je tisíc let sotva jeden den (P 2, 3 a 8). Vesmír, který v prostoru miliard světelných let rozsévá miliardy hvězd, který při každém zrození rozhazuje marnotratně tisíce zárodků, se zdá mít sklon házet na misku dějin spíše několik milionů let než těch ubohých několik století zkušeností, které jsme za sebou nashromáždili. První křesťané? Ale - jak řekl kdosi - snad se jedná právě o nás. V měřítku celé historie jsme možná také prvními lidmi. Když se díváme kolem sebe a nahlížíme do vlastního nitra, jsme nakloněni tomu věřit. Nevyzvedám tento předpoklad jako něco pravděpodobnějšího než opak, protože také počítá s časem a společné měřítko mezi zákonem času a perspektivou věčnosti zase není. Chci jenom ukázat, že myšlení se nemusí nutně naklánět jedním směrem. Proroky předvádány konce časů visí neméně hrozně nad každou epochou historie. Může stejně dobře zaskočit lidstvo triumfující díky zázrakům svého genia či posunující se ponenáhlu stále výš postupnými přelomy, jako zakončit dějiny lidstva vydaného na pospas uvolněnosti a vlastní anarchii. Jestliže se přijímá, že pokoření lidské domýšlivosti leží v Božích záměrech, nebylo by plně realizováno, dá-li se to tak říci, kdyby On před tím nedovolil člověku maximální rozvoj darovaných možností. Bůh je příliš velkomyslný, než aby dosahoval snadného vítězství a hrál čachrášskou hru, zaplétaje člověka příliš rychle do osidel jeho vlastní zvrácenosti. Neexistuje tedy theologická dedukce, neexistuje interpretace Písma svatého, jež by nás opravňovala k tomu, abychom s větší určitostí než v jakékoli jiné epoše dějin opakovali perspektivní omyl našich předků z roku padesátého nebo též roku tisícího. Parusie je tajemství; musí se halit mlhou dvojznačností a nejistoty, jestliže si má zachovat náboženský charakter něčeho nenadálého. Jestliže se osudy světa a lidí budou vyvíjet až příliš zle, všechno dovoluje soudit, že netrpěliví věřící ještě nejdnou uvěří, že

to už právě nastává předpověděný poslední čas; ale až tento den nastane, nechají se zaskočit jako děti.

II.

Opusťme nyní tyto prorocké horizonty, které nejsou příliš blízké našim současníkům a zabývejme se dnešním strachem v té podobě, jakou v současné chvíli nabývá.

Už netvoří spojení naděje plné vzrušení a posvátných obav, jaké jsme viděli v apokalyptickém strachu. Do očí nejvíce bijícím znakem je trápení. Trápení, mučení, utrpení - současní spisovatelé mají v ústech jen tato slova, když přistupují k nejjednoduššímu pohledu na sebe samé. Na mysl přicházejí ony kobylky z Apokalypsy, jejichž jméno je "zničení" a které úderem zadku jako škorpion mají lidem vstříkovat svůj jed, který působí strašná muka, tak že tito lidé - i když budou hledat smrt - nebudou ji moci najít.

Současný člověk už nemá pro svá zneklidnění oporu v křesťanské naději. Jako křesťan, ztracený v rozptýlení, si může zajistit různá pohodlí v tomto nepohodlném světě, bude-li souhlasit s cestou výmluv a zapomenutí. Avšak stavby nad propastí se projeví jako křehké. V životě každého jedince dochází k temným zlomům. A tak jako nahromadění mnoha ohavností v skrytu končí vždy výbuchem veřejné choroby, tak těž stačí sotva několik pokolení, aby se zrodila nová choroba století, dávající odevšad o sobě znát.

Jestliže se tedy před našima očima hromadí historické a psychické elementy strachu roku dva tisíce, bude však zásadní perspektiva úplně jiná než velká očekávání roku tisícího. Nerodí se z nejhlubšího optimistického proroctví ale z všeobecného poklesu

přesvědčení a struktur.

Krise přesvědčení je následkem vážného a skoro současného zlomu dvou velkých náboženství novodobého světa: křesťanství a racionalismu. Nerozhodují zde ani o kvalitě ani o trvalosti onoho zlomu. Stvrzují jeho sociologický dosah. Tam, kde sotva před stoletím převažující většina lidí ze sta vyznávala křesťanské pravdy, kde značná část zbylých pevně věřila v neomezenou neomylnost rozumu opírajícího se o vědu - je dnes možné se dopočítat sotva deseti procent věřících křesťanů a nevím, zda proporcionalně většího procenta přesvědčených racionalistů.

Naše ekonomické a sociologické struktury vykazují každodenně svůj anachronismus, bezmocnost, absurdnost svého trvání. Člověk XX. století, desorientovaný v této oblasti a zbavený opory, se cítí ve dvojím smyslu slova ztracený ve vesmíru, který se v jeho číh stále více stává drtivým a stále více zbaveným významu. Odtud všechna ta líčení, ve kterých se filosofové - chtějí-li novým strach vyjádřit - nemohou obejít bez jistých formulací, jež se podobají spíše vykřičníkům než objasněním: člověk je sám, vržený sem, bez cíle, v absurdním světě bez smyslu. Sám je zbytečný, všechno kolem něho je zbytečné, vzbuzuje odpor. Jeho povoláním je stát se Bohem, ponavdě však je mu dosažení tohoto cíle neodvolatelně znemožněno, mění se toto snažení v nový pramen nechuti a grotesknosti.

Při prvním pohledu by tato metafysická starost nemusela činit myšlení obzvlášť citlivým na hrůzu konce časů. Jistá příbuznost spojuje v tomto bodu atheistickou absurditu s křesťanskou eschatologií. Jak jsme viděli, je pro křesťana konec světa s jeho dvojí předpovědí - předpovědí soudu a neustále nebízeným příslibem slávy - jakoby rozložen na celek dějin i na průběh každého života; silou tohoto faktu ztrácí ~~historickou~~ význam jako umístěná historická událost. Pro vědomí proniknuté pocitem absurdna je stejně svět fakticky skončen, zničen, bez významu v každé chvíli a pro každé vědomí. Lidstvo nemá před sebou žádné východiště: nedává ho ani individuální

smrt, ani činnost vyplňující život. Absurdnost nad absurdností, všechno je absurdní. Cožpak může na tomto pozadí každodenní katastrofy pohnout někým a obrátit na sebe pozornost nějaká kosmická katastrofa? Jednou z nejvíce pokořujících zkušeností vyhnance je to, že stejně rychle přivyká - nebo odvyká - jak hrůze a zoufalství tak štěstí. Lidstvo opravdu zbavené smyslu nebo věřící, že je ho zbaveno, nemůže toužit po něčem jiném než po zmizení, co víc - musí zůstat lhostejné k hrozbě takového zmizení.

Tak by v každém případě musely věci probíhat, kdyby se člověk řídil čistě filosofickými stanovisky. Zoufalství však není pojem. Je to žíravý prostředek. A tam, kde oslabuje srdce, zapouští nevyhléditelný strach, který roste při každém ohrožení. Tváří v tvář zoufalství není život pojmem ale nezkrotitelnou silou a tam, kde je mu odmítána budoucnost, protestuje a osvobozuje se ze všech pout. Tento strach, protest nám dnes dávají krásnou stoickou literaturu. Leč místo hledání vynalézavých forem sáhněte - v širokém sociologickém záběru - k primitivním formám, tam kde strach přechází v hrůzu; zklamaný instinkt ve vztek a najdete, tědně spolu spojené, dva základní prvky současného nihilismu: široko rozšířený velký strach lidí naší doby a jejich zvláštní teroristickou vášeň.

Nihilismus, terorismus - a jsme v samém srdci zneklidňující skutečnosti, která před třiceti lety vtrhla do posledních romantických ~~skutek~~ choutek; zde se necházíme v skrytém a stydlivém bodu, kde rozklad společností, jež nedávno bojovaly za svobodu člověka, nepozorovaně vede k jejich sblížení s šílenými vášněmi, proti nimž se stavěly.

Nihilismus, o který se opírá katastrofický duch, je silnou reakcí dětského typu. Víte jak lehce děti, nemocní, neurotici, slabé osobnosti podléhají znechucení. Ve stejné míře jako své myšlení analysojí své jednání.

Nadšení je úplné, entusiastické a slepé. Něco začíná pokulhávat a najednou vlna opadáva v celé své délce. Zhroutila se jedna z možných interpretací a poněvadž byla považována za jedinou možnou, zdá se, že existence ztratila smysl, že všechno je zbytečné. Po Nietzscheovi ukazuje tuto neuspořádanou reakci zoufalství Ortega y Gasset a srovnává ji s reakcí člověka cestujícího ve vozidle, jehož mechanismus je pro něj úplným tajemstvím a jenž se náhle poškodí. Člověk okamžitě zvedá ruce k nebi a vykřikuje: "No právě! Znehybnění na celé hodiny! Zkažený výlet, nezdařená schůzka!" Objevuje se řidič, otvírá motor, přitahuje šroubek a všechno je uvedeno do pořádku - pro cestujícího jakoby zázrakem, pro řidiče nejpřirozeněji na světě.

Zoufalství před všeobecnou katastrofou novodobého světa je u našich současníků především dětinskou reakcí nekompetentních a překvapených cestujících. Srovnání s poškozením vozidla není dostačující. Vyvolává dojem zastávky bez ohrožení na kraji cesty. Evropan se spíše nachází v situaci cestujícího, jemuž řidič náhle umírá ve voze řítícím se plnou rychlostí a on sám řídit neumí. Pustil z rukou volant světa, který vytvořil a vidí, jak odbočil ze své cesty a řítí se šíleně k událostem, na které už nemá vliv.

Toto omámení už bylo mnohokrát analysováno. A přesto je stále ještě třeba podnikat analýsu znovu. Opravdu, zvyk nás navyká na jistá překvapující fakta tak dalece, že nakonec ztrácí schopnost přivádět nás do rozpaků. Omámení prostorem zaniká od doby, co astronomové žonglují s miliardami světelných let. Současná věda nám objevila, že síla a hodnota kosmické jednotky nemusí být nutně bezprostřední funkcí jejího prostorového rozměru. Astronomie ztratila svou vládu nad myslí a na první místo se posunul úžas nad tím, co je nekonečně malé: atom, katalysátor, mikrob či virus, gen, elektrická vlna - to jsou vládci nocého světa. Právě

mezi ně a ne mezi hvězdy, těžké, nepotřebné skořepiny, by dnes Kepler umístil své archanděly. Co víc, v konečném shrnutí se nám jeví fyzický prostor jako spojitost a jako řád: není dokonalejšího pořádku nad pořádek hvězd a v stupnici našeho konání nám dávají rychlost světla, rychlost už známých vln a zakrátko i rychlost našich strojů prakticky neomezený dosah přítomnosti a působení. Úzkost před nekonečnými prostory zaniká.

Jiná omámení ji zastupují, podstatnější, dalo by se říci - více spojená s vlastním určením lidské inteligence a svobody. Dokud je lidská větev opravdu blízká svému biologickému kmeni, dotud svazek instinktů zajišťuje *g r o s s o m o d o* její nejdůležitější adaptace. Instinkt má mateřský charakter: obtáčí a udržuje svobodu, pracuje pro ni, snaží se ji ušetřit úkolů. Leč tu nastupuje rozvoj myslící svobody: spolu s ní začíná člověku vlastní cesta. Čím dál běží, tím víc se vzdaluje od jistoty instinktu, podobně jako silný člověk se stále více vzdaluje od starostlivé mateřské péče a dokonce se jí brání. Jak už před dvaceti lety psal Valéry:

Evropané se vrhli do zázračného příběhu, který spočívá v modifikaci počátečních "přírodních" podmínek života, ne už proto (jak se to dělalo před několika staletími), aby se učinilo zadosť určitým potřebám a omezeným nutnostem tohoto života - leč jakoby se podléhalo snaze stvořit zcela umělou formu existence; takový druh bytí, jehož stále rostoucí prostředky poznání a konání je nutí k tomu, aby vědomě a systematicky působili vším, co vědí a co mohou na to, čím jsou.¹

/1/Lettre sur la société des esprits, Variété I./

Toto směřování k umělému je důležité pro pochopení současného vědomí i jeho chvilkového nedostatku rovnováhy. Ukazuje stále se udržující směr, kterým běží lidské záležitosti, ať už jde o cesty života, myšlení či o kolektivní vynalézavost. Na počátku dlouhého putování je vidět, že se člověk v uchvácení vrhá kupředu tak silně, že se zdá dosáhnout za chvíli cíle, jakoby se síla v něm ukrytá těšila během tohoto okamžiku z plnosti své svobody a pak uchvácení klesá a je třeba trasu překonávat krok za krokem, postupným a ustavičným úsilím.

Tak se právě současný člověk v náboženském uchvácení, díky rozumové intuici, přibližoval nebo dosahoval - od počátku dějin, v Číně nebo Hecku, v Egyptě či Judei, v nejvrtkavějších částech svého osudu - vrcholů dobrodružství, jež se od starověku ohlašovalo jako nadlidské. Je třeba, aby nyní práce, vynalézavost, kolektivní síla upevnila základy těchto chvályhodných výsledků. Avšak i v díle postupně se rozvíjejícím i v bleskových událostech zůstává cíl stejný: překročení člověka, plamenný výbuch jeho prvotní přirozenosti. Je-li člověk stvořen k tomu, aby se stal bohem ve smyslu přirozeném nebo nadpřirozeném, není možné se smířit s tím, aby pro něj byla moudrostí monotonní a opatrná shoda s přírodou, určená jednou provždy. Připomeňte si Nietzscheovu formulaci, která může být živnou půdou pro různorodé inspirace: Č l o v ě k j e s t v o ř e n , a b y s e b e p ř e k r a č o v a l . Takto umístěný člověk je v samé své podstatě a r t i f e x ~~xxx~~, tvůrce forem, producent umělého.

Rymuz kdysi napsal: P ř í r o d a j e n a p r a - v o . Jestliže je příroda nehybným obrazem, jenž je dán jednou provždy chudou představivostí, která se cítí dobře jen v opakování, pak je příroda skutečně pojmem konservativním. Pro venkovana není přirozenou věcí vykročit mimo své pole; ale tím že římský venkovan způsobil násilí své přirozenosti, vytvořil základy Evropy a křes-

čanství. Létání ve vzduchu není pro člověka přirozenou věcí; a přesto létá - stal se náslečkem toho méně člověkem? Věrní rytíři přírody správně připomínají, že kondice člověka se nedá rozšiřovat na všechny strany a že lidstvo potřebuje čas, aby mohlo asimilovat své vlastní deformace. Avšak jejich systematické diskreditování toho, co je umělé, vyplývá z nejfalešnější vize toho, co je člověku vlastní. Dalo by se říci, když jen trochu natáhneme slova, že p ř i r o z e n o s t č l o v ě k a j e u m ě l o s t .

Z tohoto hlediska se dá říci, že na prahu nové doby ukončil Evropan jistý druh plodového života, který vedl v lůně vesmíru uzavřeného kolem něj jako vejce kolem zárodku, v srdci Církve, která bezprostředně obklopovala péčí jeho první kroky. První druhy umění, které pěstoval (první umělé výtvary), byly k obrazu prostředí ze všech stran jej obklopujícího a ukončeného: umění obrazů nehybných nebo pohybujících se kolm svého středu, architektura, sochařství, tanec, samotný vpád křesťanství přinášejícího litanie, nekončící modlitbu, gotické uchvácení, pojmy stvoření a nezvratného času - to otevřelo uzavřený život k nekonečnu. Uskutečnilo se to však jenom na vrcholcích duše. Pod dechem křesťanství se jednoho krásného dne otevřel antický svět konečně ž jako plod. Galileus vrhnul zemi do prostoru jako veselý hráč balon, aritmetické obrazce praskaly pod tlakem počtu nekonečnosti, kontrapunkt za sebou táhl hudební motiv k fuze a neurčité látce, mašínismus vyvracel ekonomii buněk ve prospěch obrovského souhrnu produkce, logika lámala své bezpečné kruhy a vrhala myšlení k relativním řadám, balancujíc v neznámém, geometrie měla brzy roztrhnout euklidovský prostor a spolu s fyzikou se rozlévat nad prostor. Nehybnost, rovnováha, forma, hranice, okrouhlá dokonalost - navyklé součásti pojmu přírody uvolňovaly všude místo lineárnímu pohybu, perspektivní síle, rozvoji, otevřenosti k nekonečnu, serii. Ve všech svých počínáních, jež se

vztahovaly k vnitřnímu i vnějšímu, k technice i umění, nahradil novodobý člověk pojem ustáleného osudu - který měl jen, dá-li se to tak říci, pečlivě překalkulovat - námětem osudu otevřeného, vrženého před sebe k nepředvídanému a nekonečnému.

Je podivné, že toto nahrazení někdy bývá pro křesťanské svědomí pohoršující. Neboť jestliže věznil zakrouhlený vesmír Řeků ještě po celá staletí představivost tak, že při jeho zachvění v základech se zdálo, že je ohrožena i víra - pak současný obraz vesmíru otevřeného neodvratnému dobrodružství tvoří vlastní vklad křesťanství. Současné vědomí dosud plně nevyužilo tohoto osvobození. Když Breughel nebo Hieronimus Bosch umísťují lidskou hlavu na tělo netopýra, když se des Esseintes obklopuje květinami, jež připomínají zvířata a zvířaty přivádějícími na msyl květiny, když se od Huysmanse k Wilde'ovi a od Baudelaira k surrealismu současný umělec různě snaží, aby rozložil formu, rozptýlil světlo, zdeformoval krásu, vyhledával ohyzdnost a grotesknost, prudkost a pobouření - nejsou to jen dekadenti, neurotici či mystifikátoři, jak se ochotně má za to, tropící si tímto způsobem žerty z posvátných skutečností, ale jsou to lidé fascinovaní oním světem, kteří zoufale bijí do stěn známého světa a hledají neslýchaný objev. Bude určitě překvapující, když zde srovnám dvě vášně charakteristické pro moderní dobu: náruživost abstrakce, jež nachází průchod ve všech výzkumech čisté matematiky, čisté hudby, čisté ekonomie, mimo formy dající se zachytit obrazotvorností a náruživost hrůzy, jež je jiným druhem protestu proti odporu toho, co je již dobyt. A skutečně, je jasné vidět, že odtud vede přímá cesta k nihilismu. Faust, jenž po ní šel první, zahubil sebe, poněvadž genia chatrosti, kterého obdržel od Mefista, využil k zpusťování srdce plného prostoty. Ale druhý Faust bude spasen, jestliže pochopí, že umělost není zlem, je-li užita ke zdokonalení a ne k ponížení lidstva.

Konservativnost instinktu se však protiví této cestě míjející zdálky známé přístavy. Náš panický strach je strach pobřežních rybářů, kteří byli náhle vrženi na širé moře. Naše díla se rozvíjejí v tempu, jež se ukázalo být mnohem rychlejším než tempo jejich asimilace. Přirovnávání současného světa k čarodějovu učni se stalo banalitou. Tento mythus však není nejlepším vyjádřením naší technické civilisace, jak soudí někteří, ale doby jejího bouřlivého rozvoje. Je známo, že fyzika dospěla včera k problémům, jež mohla theoreticky rozřešit, ale které vyžadovaly tak složité a dlouhodobé operace, že na jejich provedení nestačil lidský život. A nyní se staví stroje, schopné provést automaticky jak tyto výpočty tak i jiné, ještě komplikovanější. Technika dovolila získat techniku. Naproti tomu v ekonomii a politice vidíme nejzřejmějším způsobem, že složitost současného společenského aparátu klade problémy, které technika vlád a administrací není schopna rozřešit. Ti, jež ze zvyku ještě považujeme za držitele moci, vyslovují rituální slova, jež se nazývají proslovy, vykonávají tradiční ceremonie před shromážděním notáblů, ale každý dokonale ví, že už ničím nevládnou, že kola se otáčejí naprázdno, že příkazy nedojdou cíle, že téměř ve všech oblastech nikdo neví, co se stane zítra, nikdo neví, odkud na nás co spadne a proč, čím vinou a jaké to bude mít následky. Někteří z nás, díky odpovědným postavením, která zaujímají, znají ten poděšený a děsivý svět, všichni ho vidíme okénky, jež do vnějšího světa otevírá to, co je stále ironicky nazýváno administrací.

Co nejsme schopni ovládnout rukama, nemůžeme rovněž ovládnout rozumem. Svět na míru člověka je velmi pěknou definicí, také jsem jí kdysi užíval. Leč jaká je míra člověka? Právě ona se mění bleskovou rychlostí. Vyprávějí mi o prostých gestech, o blízkosti. Což je otočení knoflíkem radia méně elementárním gestem než zapřažení koně? A cožpak je pro mladého vesničana onen komik z Barcelony nebo zpěvák z Harlemu, který k němu přichází

v zimním večeru díky jednomu pohybu ruky, méně blízký než sedlák z jeho vesnice nebo inženýr z přádelny? Což jsou knihy Saint-Exupéryho vyprávějící o detektiví méně lidské než knihy Henri Pourrata vyprávějící o práci na poli? Pramenem našeho omámení je právě to, že míra člověka, jeho horizonty, jeho základní pojmy jsou neustále vystaveny pochybnostem a to v stále rychlejším tempu tím samým předmětem, ze kterého by si měly brát míru a podle kterého by si měly brát vzor. Svět bez ustání převracějící naše normy chápání se nám tedy zdá zatím úplně šílený.

Právě proto jsou vaše děti existencialisty. Konečně, my jsme rozhodujícím obratem. Jak říká Valéry, věda a technika uváděly ve stále větší míře do prodeje zázrak. Dosažení nejvzdálenějších hvězd, vytváření a řízení života, vysoušení moří, boření hor, využívání energie mlhovin, odsunutí smrti - nejsou takové cíle, o kterých bychom se osmělili tvrdit, že jsou pro lidstvo nemožné, disponuje-li několika tisíci let. Věda nám jich pak dává několik miliard před nevyhnutelným zledovatěním, které čeká naše potomky. Ale tu nás na této cestě potkává nové překvapení; nabyli jsme moci odlišné od všech ostatních, jediné svého druhu, moci zničit tuto planetu i lidstvo, které na ní žije a dokonce i samotnou jeho moc vytvářet nové moci. Slavná chvíle. Dosud nebylo možno říci, že lidstvo je pánem své budoucnosti, protože bylo o d s o u z e n o k budoucnosti, zatímco si každý člověk, jestli chce, může individuálně rozbit hlavu kulkou. Nyní bude muset lidstvo jako takové provést volbu a - jak na to všechno ukazuje - bude muset vyvinout heroické úsilí, aby nebylo vybráno to lehčí, sebevražda. Dá se říci, že tímto okamžikem vstupuje lidstvo do období zralosti.

Nikdy nebude dosti úvah o smyslu svobody. Je vám znám pradávný příběh Adama a Evy. Jestliže v něj dokonce věříte, vezměte z něj to nejpodstatnější. Znamená, že Bůh by mohl bez námahy stvořit zázračnou bytost, sestrojenou jako pěkný automat. Poněvadž však On sám je Svoboda a

zároveň Moudrost, pak tedy bytost stvořená k Jeho obrazu nemohla být učiněna tak, aby jen uváděla v úžas děti, ale tak aby mohla svobodně volit, zda bude nebo nebude tím zázrakem. Hrozivý strom, který posloužil jako zkouška volby, byl - jak říká Písmo svaté - stromem Poznání dobrého i zlého; určitě to jméno nese proto, že stejné šťávy živí současně Dobro i Zlo, že proto snaha připsat je sumárně - jedno nebo druhé - jakékoliv civilizaci v dějinách není lečjakou opovážlivostí. Mimo to rostl tento strom, tak či tak v jakémsi Ráji. A tedy na hledání vědění a síly neleží prokletí. Určitě byly zamezeny až do doby, než se člověk stane ve svém svobodném rozvoji dostatečně zralým, aby je neučinil smrtelnými. V svaté legendě neuměl čekat: jeho netrpělivost skončila zle. Nové ovoce stromu Poznání, zaseté v Hirošimě a na Bikini, podivně připomíná to první. Díky němu jsme též bohy. Nějen svou ničivou silou nás děsí. V jeho přítomnosti se v nás probouzí posvátný pocit. P í š u t o , a b y c h v á s p o d ě s í l - vyznává Harold Hurey, jeden z jeho objevitelů. - S á m j s e m ě l o v ě k e m , k t e r ý s e b o j í . V š i c h n í u ě n c i , k t e r é z n á m , s e b o j í . Leč také vypráví, že když stejní učenci čekali v poušti Nového Mexika, ležíce tváří k zemi, na nejistý výsledek první zkoušky, i nejvíc nevěřící dokonce pocítili, jak se v jejich duších rodí něco na způsob modlitby. Byla to určitě modlitba mladého rytíře v předvečer pasování: v té chvíli člověk vycházel ze své nezralosti. Stával se skutečně, v mezích mu dostupných, pánem stvoření. Nestačí tedy mluvit o nepořádku našeho světa. Dnešní naše úzkost je též posvátnou úzkostí před božskou mocí, nejvyšším lidským dílem, díky jemuž je nám dána moc předstihu zničením všech našich děl v době, kdy se je naše moudrost snaží s největším úsilím dostihnout. Nihilismus přestal nyní být nejkřiklavější filosofií. Je vyzbrojen.

Nikdy se zbraň nestává nebezpečnější než tehdy, kdy se nachází v rukou někoho bezmocného. Existuje nihilismus tvůrčí a zatímní - je to ten, který ohlašuje příliv velkého nadšení a vymetá před tím terén. Jenomzdaňlivě je ničivý, nic nedsunuje do nicoty, chce jediné, aby nicota byla

nazývána nicotou a aby se postoupilo dál.

Je též jiný nihilismus, který už Nietzsche odlišoval od prvního, nejsem si jist, zda Evropa sklouzne k jednomu nebo druhému. Nepředstavuje uvědomení si velké rodící^{se} síly ale netrpělivost uvolnění a furii bezmocnosti. Je všeobecným zákonem, že velké instinktivní síly, nenachází-li uspokojení, zvrhají se v opačné posice. Jestliže potřeba dávat bytí či srozumitelnost, tvořit a chápat, potřeba vytržení z nicoty a puzení ke světlu bude příliš silně zklamána, vytváří v bezvýznamných nebo prostě průměrných duších potřebu zničení a lámání, pošlapání toho, co se vzpírá naší vládě. Gesto dětinské, gesto primitivní: dítě i prvotní člověk se vždy prozradí pocity, jaké v nich budí porážka. Znáte Steinbeckovu povídku *O myších a lidech*. Psychiatr by ji hned zařadil pod známý případ s jednoduchým a zřejmým průběhem. Avšak spisovatelé a myslitelé jsou tu proto, aby zneklidňovali dokonce i psychiatry. Jedinec dost primitivní, slabé vůle, ale přátelský k lidem i zvířatům nade vše rád hladí měkké věci: péra, kožešiny, vlasy. Avšak to, co je při laskání dojemné a bezmocné, budí v něm zároveň takovou potřebu zničení, že se po chvíli jeho ruka svírá v nezvládnutelném pokušení zadusit drobný předmět, který se tomuto laskání poddává a současně uniká. Mnohokrát to bude myš. Jednou - děvče. Mnohokrát to byl národ - zítra to bude svět. Svět, který po několik staletí hladíme delikátní rukou naší vědy a našeho průmyslu, se nám zdá opravdu unikat jako divoká a nezkrotná živá bytost. Ruka se svírá, svírá, může zabít, zabije. Zabije? V každém případě jsme svědky svírání lidských rukou na lidském díle. Člověk se konce světa nejen *b o j í*. Jakási strašlivá fascinace, šílené zoufalství ho pudí ke zboření vlastní střechy, vlastního díla i sebe samého. Jinak by nebylo možné pochopit vztek káp a *lagérführerů* obrácený proti obrazu člověka. Právě zde je nebezpečí. Znovu, jako před dvaceti lety, slyšíme rozvážné hlasy ujišťující

nás, že rozvaha musí zvítězit a musí se ustoupit od šílenství kolektivní sebevraždy. Stejní lidé, kteří učinili z velmi abstraktní Ligy Národů nejvyšší orgán nezvykle povrchního optimismu rozumu, nadále - z nevědomosti, roztržitosti, podlosti či zvyku - rozlévají a šíří své iluze v našem válečnickém, atomovém, krematorním a koncentračním století. Soudím, že by bylo třeba je velmi pohodlně internovat, spolu s jejich rodinami a jím podobnými lidmi, v mírně pahorkatém kraji kde by nic nezraňovalo jejich umírněnost a potom, osvobozené od jejich zábran, je vrátit vážně k nebezpečí, aby se mu mohli opravdu postavit.

V e l k ý p ř í v a l b a r b a r s t v í j e už před našimi vraty - psal v roce 1873 Nietzsche. V Evropě je tradičně očekáván z Východu. Tento zvyk nezanikl. Ale Východ se rozléval vždy jen na Evropu, která byla v rozkladu. Velký příval barbarství je v našich prázdných srdcích, v našich nevyrovnaných hlavách, v našich necelistvých dílech, v našich činech bezmyšlenkovitých následkem naší krátkozrakosti. Nestě-žujme si zítra na barbary, jestliže se teď smiřujeme s naším vlastním poklesem. Všude dnes potkávám mladé Evropany, kteří mají je jedinou myšlenku, jedinou touhu: přeplavat jakýkoliv oceán a zapomenout na evropské otčiny, se kterými se už necítí spojení. A nejednou to jsou lidé nejodvážnější, nejhodnotnější. Vidím společnosti, které podléhají rozkladu, pokrývají se vyrážkami skandálů jakoby následkem avitaminosy a ti, kteří je nejostřeji obviňují, jsou právě vládci ohněch společností už více než sto let, podobní rodičům pobouřeným nad chybami svých dětí, za které jsou především sami odpovědní. Vidím, jak všude vzniká čtvrtá strana, jež se zakrývá co nejbezbarvějšími názvy: nehlasující, šedí lidé - a je to jen nová choroba unaveného těla, strana těch, kteří už v nic nevěří, nic už nechtějí a těší se klidnému svědomí nespokojených, když opouští potápějící se loď. Přiznávám, že naše choroby jsou různorodé a

drtivé, avšak jsou jasně určeny a je možné je lokalisovat. Mnoho lékařů je už popsalo, vymezilo všemi možnými způsoby, mnoho lidí dobré vůle je připraveno - ne, b y l o b y připraveno, v podmiňovacím způsobu, se jim postavit. Chybí jen v ů l e . Je lehčí mluvit o Apokalypse a hledat odpověď v okultních knihách než si osobně přiznat, že člověk je původcem nepořádku. Využili jsme všechna alibi světa, jesuity i zednáře, kominterny i D.G.E.R., nedostatek deště v létě i Protokoly sionských mudrců. Teď vstoupila do arény Apokalypsa, abychom byli ještě jednou odvráceni od chopení se prostředků k veřejné záchraně před zlem šířícím se po Evropě. Říká se, že během první světové války když probíhaly operace nepříznivě, hodil Clemenceau své tiskové službě rozkaz: Dejte ihned do sloupců Landruho! - Landru, jak víte, byl mírný, vousatý vrah svých šestatřiceti žen. Evropské špatné svědomí zamyšlí takto dávat Apokalypsu. To však není její poslání. Uvažte, že tato slova píše věřící člověk. Právě tolik mluví pro vyloučení stejně jako pro přijetí závěru, že jsme vstoupili do dob oněch bouří, které podle Písma svatého předcházejí konci přechodné éry. Vím však, že kdybychom opravdu vstoupili do takového období, bylo by naší povinností, podobně jako našich předků v roku tisícím, prozkoumat ~~naše~~ nepořádek a snažit se ve jménu cti člověka vybudovat trvalou říši, která - podle naší víry - by byla pro věčnost výzvou nebo povoláním.

Naše dny by byly pak více plodné a sny méně zneklidněné vidinou člověka s nožem v zubech. Nebo spíše - kdybychom na toho člověka mysleli - odvolali bychom se k jeho čistě apokalyptické, to znamená spasitelné moci. Jestliže vás to zajímá, můžete Ho najít na vitráži v Bourges, jak řídí běh světových událostí. Nůž je široký a nabroušený, rozhrnuje rty a vystává za tvářemi. Je to meč Apokalypsy a nachází se v ústech Krista, Soudce národů, dvousečný meč z Evangelia, který rozděluje smrt a život a - jako Platonova dýka - vniká, aniž by je zranil, do zákoutí svědomí a slov pravdy.

Potvrďme, že zlé sny končí dobře; stačí je interpretovat. Avšak ami nejvíce uklidňující zakončení, pro náš obvyklý svět představ, by dokonce rovněž nebylo ■ zbaveno nebezpečí. Pokoj lidem dobré vůle - je možné číst to též obráceně: válka lidem zlé vůle. Válka: dnes víme, co to slovo znamená.

O m e g a .

Tak spletené a zamotané jsou naše problémy, že je dobré se jimi zabývat postupně, oddělovat od zbytečných, svůdných stínů i podezřelých lesků a při zkoumání na ně namířit ostré světlo, aby se roztřídily základní pravdy od nadbytečných bujností našeho ducha. Okamžitě je však třeba ztlumit reflektory a vrátit životu pravdu, oproštěnou předem od ničemností života. Třeba tedy začínat od jejího popírání, abychom ji v plnosti afirmovali.

Třikrát, avšak bez premeditace, jsme pociťovali potřebu otrást katastrofickým postojem, který pod pláštíkem odhodlanosti vyjadřuje velkou duchovní slabost Evropy a tím způsobem prodlužuje - a přitom ho denuncuje - otrocký strach světa koncentračních táborů. Přál bych si, aby moje epocha osvobodila ten romantismus historie plný pýchy od lhářů, tu potřebu degradovat naše společné drama na melodram, to zalíbení v hlubokých stínech strachu znečišťovaných buď mysticismem nebo zoufalstvím; aby v nich střízlivě a s pokorou rozpoznala znaky nemocné duše a nemocného těla.

Nelze však klamavěji interpretovat vůli očistit nemocí vysílené oblasti naší citlivosti, než ■ zlehčovat lék na zahořklost ducha v laskavosti oněch krasoduchů, kteří nazývají vírou a humanismem úskok instinktu snažícího se zapomenout, že žijeme ve věku Buchenwaldu

a Hirošimy, moskevských procesů a varšavských ghett. Protikladem pesimismu není optimismus. Je to překrásná směs naivity, lítosti, tvrdošíjnosti a vděku.

Nešťastný, kdo by se dnes dokázal osvobodit od soucitu, který není možné vyčerpat jedním životem!

Neznamená však, že od sebe zaháníme soucit, jestliže se vzdalujeme od vulgárních pokřiků, které si na něj sedají jako mouchy; od výkřiků elokvence, přecitlivělosti a strachu, od výkřiků sentimentality, zdánlivé neoblomnosti, od celého toho špatného divadla, slavnostní grotesky, směšné vzpoury nálad považujících se za posvátné. Jsme lidmi, ne nad-lidmi; lidmi a ne pod-lidmi, lidmi stvořenými pro cíl čestněji pokorný než celá ta vřava, všední láska, dlouhé důvěrnosti udržované s námahou nebo s utrápeností, krátké chvíle radosti, zázračné, beze slov, společné dílo v temnu, pomalé osvobozování se ze zvířecosti ještě nepříliš vzdálené. Za šedivou oponou každodennosti prosvítá velké dobrodružství, drama nade všechnu míru, ale jež právě tím, že nemůže být měřeno našimi výsledky, projevuje se ~~víc~~ víc mlčením než hlukem a víc všedními slovy - otec, chléb, radost, smrt, láska, hřích - než dramatickou mobilisací nervů. Celé křesťanské učení je obsaženo ve dvou pojmech: práce a dobrá vůle. První pronesený na prahu lidstva nad našimi údy sotva zrozenými ze země, druhý - na prahu nových časů ve svitu noci Božího narození. Práce: námaha trpělivá, neustálá, nutná. Dobrá vůle: citlivé a trpělivé uzpůsobení srdce, které hledá a podrobuje se zkoušce. Rád si myslívám, že božské je spíše nejméně zjevné než nezjevné; že je spíše šepem než mlčením, spíše diskretním jednáním než katastrofou. Jerišské trouby se možná se možná ukáží jen jako otřesná slova šeptaná nám do ucha. Denní světlo se stane trochu jasnějším. Jablonoň bude šťastnější, dub věkovitější a milost vyjíměčných dnů se stane na každé tváři milostí všedního dne. Možná. Bůh není expresionista. Nemá zálibu v neštěstích.

Těž nepředpokládám, že by měl rád šťastlivce nebo optimisty; naproti tomu má rád lidi prosté, kteří litují a pracují, kteří tuto lítost neukazují a nelibují si v ní. Jiní - ti, které pokrok v kohoutcích s teplou vodou těší do té míry, že se stává splněním tužeb jejich srdce a osvobozuje je od všech snů - ti mohou vyhlašovat kruciáty proti zoufalství. Avšak už dnes vlečou na svých vozech zoufalství zítřejšího dne, zoufalství, od kterého není odvolání - protože to je spřežení k propasti, ale propast má být zrušena zákonem, potom strachem a nakonec zvykem. I ta skutečná i ta klamná.

/Pour un temps d'Apocalypse, i n :
La petite peur du XXe siècle,
Paris 1948./

VÁCLAV RENCĚ :

Kroky ve stepi

Jedno je dohotovit stál či dočíst příběh,
jde-li jen o to, jak to dopadlo
(ne tak už dopsat až po soumrak v den šestý,
až po to "dobré jest").

A jiné je listovat trávu (dosud nevzešla,
ale už pije rosu) nad hrobem,
pod kterýmkoli z možných příštích kroků
a říkat: tak to bylo, to jsem žil,
zde začátek, zde vrchol, tak se bytí
jablečně zkulatilo do sebe.

Až po zajiklou pauzu za posledním výdechem,
až za, až po budoucí minulost
je všechno stejně palčivé a stejně otevřené
jak chodit bez kůže.
Jako psát básně pro nikoho.

Václav RENCĚ :

Prosba za svatořečení
blahoslavené Anežky

Smršť, která prostupuje námi
víc vlekle žíravá než prudká,
nás úpěnlivě dějinami
listovat nutká:
a čísti stále list jak list
nevěru, vraždu, nenávist.

Až do hlubin a hloub, až k prahu
té chodby z temna v paměť lidí
krev prolévaná značí dráhu.
Kdo, kdo ji řídí?
Ten, jenž je Pánem dobrých cest?
Či jemuž jméno Pýcha jest?

A hle, zde list, kde ruka stane
/jak málo takových je v knize!/
u tváře rouškou lemované,
v chudičké říze.
Z ohlubně časů do dneška
zdvižená lampa: Anežka.

Anežka z rodu Přemyslova,
sestřička chudých, sestra králů.
Jde, křížem buší beze slova
o mrtvou skálu:
Vy, sami v sebe zazdění,
povstaňte v tomto znamení!

Beze slov hřmí kříž v dlani holé
a bouře zvonů v tichém hlase.
Pták vzletěl nad bitevní pole -
smrt, spánek zase.
V tom spánku hlava na hlavě,
zmučeny sněním o slávě.

Zatím co sláva světla kráčí
na dosah ruky, nespátřena,
o pyšných jménech snící spáči
jsou beze jména.
A beze jména, beze stop
ztracen i chudé kněžny hrob.

Ó sestro naše z rodu Slova,
kam skryla ses, i s nadějemi?
Polnice lidu Přemyslova,
proč hlas tvůj němý?
Mlčíme těžko, přetěžko.
Mluv, promluv, kněžno Anežko!

Vtělený příslib, v nějž věří
ti věky spánku otupělí,
ty klíči uzamčených dveří
od zlaté cely,
v které se jednou shromáždít
má probuzený věrný lid,

průhledná fortno trünní síně,
ty nestárnoucí věštka stará,
ty ztracená jak zrno v hlíně,
jež čeká jara,
mluv, uspiš jitro toho dne,
jenž povolá nás nehoďné,

ty přimlouvačko, která vnukáš
dech slávy přetěžkému spánku,
ozvi se, sama prstem ukaž
zmizelou schránku,
skřínečku těla, v ní ten klíč!
Nečekej, mluv! Ne, nemluv, křič!

Pro hrstku věrných na kolenou
zkrať usouzenou lhůtu času!
Jen s tebou v Církvi oslavenou
zas dojdem hlasu,
jejž ztratili jsme beze stop
tak jak tvůj hrob. Tak jak tvůj hrob...

Smršť, která prostupuje námi,
spíš zvolna smrtelná než prudká,
nás úpěnlivě nad vřavami
poklekat nutká.
Tak kéž nás najdeš v prosbě té:
být lidem Krále - Dítěte.

OBSAH :

Jan Zahradníček: La Saletta	1
Bogdan Baran: Poslední člověk	22
/ap/: Bůh od nás žádá všechno	26
Simone Weil: Myšlenky	29
Maurice Elondel: Záhady a tajemství	34
Jan Dokulil: K současnému náboženskému umění výtvarnému	42
Otto Gillen: V nejhlubším mlčení	51
Pierre Emmanuel: Chvála věření	52
Dietrich Bonhoeffer: Po deseti letech	62
Mirjam Prager OSB: Křížová cesta s Israelem	78
Edith Stein: Kříž a noc	88
Krzysztof Śliwiński: Tak se stává v dějinách Evropy.	96
John Henry Newman: Litanie Zmrtvýchvstání	98
Adrienne von Speyr: Myšlenky	106
Tadeusz Loska SJ: Parafráze listů sv. Pavla	119
Thomas Merton: Poesie a kontemplace	121
Józef Glemp: Homilie na svátek Matky Boží Čenstochovské	142
Rozjímání o Bohorodičce	150
Łukasz Kamykowski: Zpráva o víře	154
Uctění svatých 14 pomocníků	163
Bedřich, kníže ze Schwarzenbergu: Z deníku	165

Osip Mandělštam: Myšlenky	178
Stanisław Andrzej Gruda: Když myslím otčina . . .	180
Emmanuel Mounier: Pro čas Apokalypsy	185
Václav Renč: Básně	213
Obsah	217

D e o g r a t i a s !

